

Навчально-науковий Інститут економіки
Фінансово-економічний факультет

Кафедра економічного аналізу і фінансів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи

ступеню бакалавр

студентки Хланти Анни Іванівни

(ПІБ)

академічної групи 072-18зск-1 (заочна форма навчання)

(шифр)

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми: «Фінанси, банківська справа та страхування»

на тему: «Оцінка банківських ризиків в умовах фінансової кризи (на прикладі АТ "УкрСиббанк")»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
Кваліфікаційної роботи	Замковий О.І.	48	48	
Рецензент	Коваленко С.О.	95	95	
Нормоконтролер	Доценко О.Ю.	80	80	

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідуючим кафедрою
економічного аналізу і фінансів

(повна назва)

О.В.Срмошкіна

(прізвище)

(прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню бакалавр

студентки Хланти Анни Іванівни академічної групи 072-18зск-1
(прізвище, ініціали) (шифр)

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

На тему: «Оцінка банківських ризиків в умовах фінансової кризи (на прикладі АТ "УкрСиббанк")»

затверджену наказом ректора НТУ "Дніпровська політехніка" від 14.06.21 № 265

Розділ	Зміст	Термін виконання
ВСТУП	Актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет роботи, методи, наукова та практична цінність, апробація результатів, публікації, структура роботи	03.05.2021- 06.05.2021
Розділ 1	Теоретичні засади оцінки банківських ризиків	07.05.2021- 16.05.2021
Розділ 2	Аналіз ефективності оцінки банківських ризиків (на прикладі АТ «УКРСИББАНК»)	17.05.2021- 27.05.2021
Розділ 3	Планування ефективності методичних підходів до покращення оцінки банківських ризиків	28.05.2021- 03.06.2021
ВИСНОВКИ		04.06.2021- 06.06.2021
Демонстраційний матеріал	Підготовка демонстраційного матеріалу до захисту	07.06.2021- 10.06.2021

Завдання видано

(прізвище, ініціали)

Замковий О.І.

(прізвище, ініціали)

Дата видачі завдання 19.04.2021 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 14.06.2021 р.

Завдання прийнято до виконання

(прізвище студента)

Хланта А.І.

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Хланта А.І. «Оцінка банківських ризиків в умовах фінансової кризи (на прикладі АТ "УкрСиббанк")».–Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (спеціалізація «Фінанси і кредит») – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2021.

Мета дослідження полягає в аналізі шляхів підвищення ефективності управління банківськими ризиками в комерційних банках і побудові економетричної моделі прогнозування оптимальної ризикової стратегії банку, наданню пропозицій і рекомендацій щодо її покращення.

У першому розділі роботи викладено сучасний стан проблеми, обґрунтована актуальність теми і конкретизовано завдання дипломної роботи. На підставі огляду літературних джерел визначено основні теоретичні та методичні підходи до оптимізації стратегій управління ризиком та надана їх загальна характеристика.

У другому розділі досліджено методи, спрямовані на підвищення прибутковості банківської установи, і запропонована розробка пропозицій по впровадженню удосконаленої системи управління ціновими, неціновими, операційними та функціональними ризиками в діяльності банку з використанням існуючих сучасних методів їх діагностики.

У третьому розділі на підставі результатів оцінки визначено основні заходи щодо зменшення ризиковості при управлінні ресурсами банківської установи і розраховано економічний ефект від впровадження заходів щодо ефективного формування ризикової поведінки банку та розраховані прогнозні фінансові показники у порівнянні з фактичними.

ФІНАНСОВИЙ РИЗИК, ПЛАНУВАННЯ, ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ, ФІНАНСОВІ ОПЕРАЦІЇ, ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ, ДИВЕРСИФІКАЦІЯ, ХЕДЖУВАННЯ.

ABSTRACT

Khianta A.I. "Assessment of banking risks in the financial crisis (in terms of "UKRSIBBANK" JSC) – Manuscript.

Qualification work for obtaining an educational qualification level for a bachelor's degree in the field of preparation 072 "Finance, Banking and Insurance" - Dnipro University of Technology, Dnipro", 2021

Qualification work is devoted to the development of measures to improve the risk management processes of a banking institution. The purpose of the study is to analyze ways to improve the efficiency of bank risk management in commercial banks and build an econometric model for predicting the optimal risk strategy of the bank, along with providing suggestions and recommendations for improving it.

In the paper we have determined the current state of the problem, substantiated relevance of the topic, and specified objectives of the thesis. Based on a review of literature, the main theoretical and methodological approaches to optimizing risk management strategies were identified and their general characteristics were provided. The methods that are aimed at increasing the profitability of a banking institution were investigated. A proposal has been put forward to begin the process of developing recommendations for introducing an improved system for managing both price and non-price, operational and functional risks in the bank's activities using existing modern methods for their diagnosis.

Based on the results of the assessment, the main measures to reduce risk in managing the resources of a banking institution are identified as well as economic effect of implementation of the measures for effective formation of risky behavior of the bank. The forecast financial indicators are also calculated in comparison with the actual ones.

FINANCIAL RISK, PLANNING, FINANCIAL STRATEGY, FINANCIAL OPERATIONS, ECONOMIC ANALYSIS, DIVERSIFICATION, HEDGING.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ.....	9
1.1. Класифікація банківських ризиків та методологія оцінки їх визначення	9
1.2. Теоретичні підходи до технології оцінки банківських ризиків.....	22
1.3. Теоретичні підходи до оцінки шляхів зниженням банківських ризиків	28
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ (НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРСИББАНК»).....	42
2.1. Характеристика АТ “УкрСиббанк” та аналіз діяльності банків на ринку кредитування України.....	42
2.2. Аналіз фінансово-господарської діяльності АТ «УкрСиббанку» у 2018-2020 роках	48
2.3 Аналіз ефективності підходів до оцінки фінансових ризиків банку	60
2.4. Аналіз ефективності оцінки управління фінансовими ризиками банку.....	66
Висновки до розділу 2.....	69
РОЗДІЛ 3. ПЛАНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПОКРАЩЕННЯ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ	70
3.1 Удосконалення методичних підходів щодо підвищення ефективності управління фінансовими цінновими ризиками банку	70
3.2. Теоретичні засади математичної моделі кількісної оцінки операційного ризику комерційних банків	78
3.3. Прогнозні показники ефективності впровадження математичної моделі кількісної оцінки операційного ризику.....	90
Висновки до розділу 3.....	102
ВИСНОВКИ.....	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113

ВСТУП

Розробка шляхів зниження банківських ризиків та їх сучасний стан в Україні. Про це свідчить те, що на сьогодні переважна більшість вітчизняних банків знаходяться у кризовій ситуації саме через відсутність системи стратегічного управління. Тому аналіз потенційних банківських ризиків, особливостей процесу управління ризиками в банківському середовищі та дослідженню моделі стратегічного ризику комерційних банків приділяється велика увага. Дослідження зарубіжного досвіду щодо організації ризику банків та обґрунтуванню пропозицій щодо впровадження передових форм, методів, інструментів і стратегій управління ризиками в практичну діяльність комерційних банків України наразі одна з головних проблем банківського сектору.

Актуальність теми дипломної роботи полягає в тому, що фактично якщо основною метою функціонування організації є максимізація прибутку, то прибуток є винагородою за вдало взятий на себе економічний ризик в ділових операціях. В той же час, комерційний банк, як фінансовий посередник, практично бере на себе ризики як власної діяльності, так і ризики своїх клієнтів, поєднуючи ризики активних операцій клієнтів банку з позиченими коштами з ризиками клієнтів, у яких банк залучив кошти на зворотній основі та передав їх в активні операції.

Управління банківськими ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями ризиків.

Комплекс дій з банківського ризик-менеджменту має на меті забезпечити досягнення наступних цілей:

- ризики мають бути зрозумілими та усвідомленими банком та його керівництвом;
- ризики мають знаходитись в межах рівнів толерантності, встановлених спостережною радою банку;
- рішення з прийняття ризиків мають відповідати стратегічним завданням діяльності банку;
- рішення з прийняття ризику мають бути конкретними та чіткими;

- очікувана дохідність операцій має компенсувати витрати на прийняття ризику;
- розподіл капіталу банку має відповідати розмірам ризиків, на які наражається банк;
- стимули до досягнення високих результатів діяльності банку мають узгоджуватися з рівнем толерантності банку до ризику.

Предметом дипломного дослідження є комплексний процес управління ризиками діяльності в комерційному банку.

Об'єктом дипломного дослідження є результати діяльності АТ “УкрСиббанк” в галузі управління банківськими ризиками на порівняльному фоні результатів діяльності банківської системи України.

Метою дипломного дослідження є визначення шляхів підвищення ефективності управління банківськими ризиками в комерційних банках.

Завданнями дипломного дослідження є:

- ідентифікація сутності та структури ризиків банківської діяльності;
- дослідження методології управління банківськими ризиками та мінімізації їх впливу на діяльність комерційного банку;
- аналіз ефективності управління банківськими ризиками в АТ “УкрСиббанк”;
- ідентифікація основних недоліків та необхідних напрямків удосконалення комплексу банківського ризик-менеджменту в АТ “УкрСиббанк”;
- розробка пропозицій по впровадженню удосконаленої системи управління цінovими, неціновими, операційними та функціональними ризиками в діяльності АТ “УкрСиббанк”.

Інформаційною базою досліджень є фінансово-економічна інформація про діяльність АТ “УкрСиббанк” у 2018 –2020 роках, банківське та нормативне законодавство України, нормативна та статистична інформація Інтернет-сайтів Національного банку України та Асоціації банків України в мережі Інтернет, спеціалізовані банківські періодичні видання, монографії та навчальні посібники з питань ризиків банківської діяльності.

Методами дослідження є: індукція та дедукція, аналіз та синтез, метод порівнянь та аналогій, економіко-математичні, статистичні, методи розрахунку нормативних показників рівнів банківських ризиків, метод порівняння статистичних показників банківських ризиків досліджуємого банку з характерними показниками для банків банківської системи України.

Прикладна цінність отриманих результатів дипломної роботи полягає в обґрунтуванні доцільності впровадження в комерційному банку на стадії становлення та розвитку сучасної системи ризик-менеджменту, яка дає можливість своєчасно ідентифікувати, контролювати та надавати пропозиції по зниженню банківських ризиків в діяльності банку. Основними практичними пропозиціями, які інтегрують управління групами банківських ризиків, пропонується впровадження в діяльності банку:

- в групі фінансових ціннових ризиків – методології ГЕП-менеджменту;
- в групі фінансових нецінових ризиків – планову оцінку операційних ризиків;

Апробація результатів дослідження і публікацій. Робота пройшла апробацію в АТ “УкрСиббанк” (м.Дніпро). Основні положення, результати, висновки та пропозиції роботи обговорено та схвалено на студентській науково-практичній Інтернет-конференції «Розвиток фінансової системи країни в умовах глобалізації», яка відбулася 19-20 травня 2021 року у м. Дніпро.

Особистий внесок. Полягає в розробці теоретико-методологічних та організаційних підходів до покращення системи аналізу ризиків, її адаптації до умов банківської практики, що за результатами дослідження забезпечує ефективне функціонування та розвиток банківської діяльності в країні. Усі дослідження виконані автором особисто, отримані результати і публікації належать автору.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, викладена на 119 сторінках друкованого тексту. Матеріали роботи містять таблиці, рисунки, додатки, список використаних літературних джерел налічує 89 найменувань.

РОЗДІЛІ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

1.1. Класифікація банківських ризиків та методологія оцінки їх визначення

Банківська діяльність характеризується підвищеними ризиками порівняно з іншими видами комерційної діяльності. Тому у вітчизняній та зарубіжній банківській практиці процес управління ризиками розглядається як ключовий напрям банківського менеджменту. Значна увага приділяється вивченню ризикових сфер і основних видів ризиків, пошуку ефективних методів моніторингу, оцінки, аналізу та контролю банківських ризиків, а також створенню відповідних систем управління.

У широкому розумінні ризик - це невизначеність щодо настання тієї або іншої події в майбутньому. Ризик вимірюється ймовірністю того, що очікувана подія не відбудеться (чи відбудеться) і це призведе до небажаних наслідків. Сутність ризику полягає в можливості відхилення отриманого результату від запланованого як у позитивний, так і в негативний бік. Крім того, необхідно враховувати, що ризик може виявлятися у вигляді упущеної можливої вигоди, тобто ризику непрямого (побічного) фінансового збитку від недоотримання прибутку.

Банківські ризики, як і ризики в інших видах комерційної діяльності, перш за все пов'язують з фінансовими втратами, що виникають у випадку їх реалізації.

Провідним принципом у роботі банків є прагнення до одержання якомога більшого прибутку, що обмежується ймовірністю зазнати збитків: чим більший ризик, тим більше шансів отримати прибутки (або зазнати збитків). Іншими словами, ризик - це вартісне вираження ймовірної події, що веде до отримання додаткових прибутків або несення незапланованих втрат.

На збільшення рівня ризику можуть впливати такі фактори:

- неочікувані зміни обставин;
- необхідність вирішення завдань, які не відповідають компетенції або досвіду менеджерів банку;

- зволікання з прийняттям рішення щодо впровадження певних заходів, спрямованих на мінімізацію ризику;

- неправильно визначений метод управління ризиком;

- помилки в оцінці рівня ризику та можливості взяття його банком.

Оскільки взяття ризиків - основа банківської діяльності, банки мають успіх тоді, коли прийняті ними ризики розумні, контрольовані та перебувають у межах їх фінансових можливостей і компетенцій. Тобто повністю уникнути ризиків неможливо, крім того, ними можна і потрібно свідомо управляти, пам'ятаючи, що всі види ризиків взаємопов'язані і їх рівень постійно змінюється під впливом динамічних зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Банк здійснює значну кількість банківських операцій, кожна з яких супроводжується можливістю реалізації декількох видів ризиків, тому ефективність управління ризиками (ризик-менеджменту) багато в чому залежить від правильності ідентифікації та оцінки певного виду ризику.

Національний банк серед основних банківських ризиків виокремлює такі, як кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни відсоткової ставки, ринковий ризик, валютний ризик, юридичний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації та стратегічний ризик.

В економічній літературі виокремлюють значно більше видів ризиків, притаманних банківській системі, і критеріїв їх оцінки. Так, з погляду сфер виникнення та можливостей управління банківські ризики поділяють на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх належать ризики, виникнення яких зумовлене змінами у зовнішньому щодо банку середовищі й безпосередньо не пов'язані з його діяльністю. Серед зовнішніх ризиків особливе місце посідають політичні, правові, соціальні та економічні ризики, виникнення яких зумовлене загостренням економічної кризи в країні, політичною нестабільністю, заборонаю або обмеженнями на перерахування коштів за кордон, консолідацією боргів, уведенням ембарго, скасуванням імпорتنих ліцензій, війнами, змінами у законодавстві тощо.

Зовнішні ризики не піддаються кількісній оцінці, але банки зобов'язані

враховувати їх під час формування стратегії та політики банківської діяльності, а також під час складання бюджету.

До внутрішніх належать ризики, що виникають безпосередньо в процесі діяльності банку й зумовлені кількістю його клієнтів, партнерів, зв'язків, спектром банківських операцій і послуг. Внутрішні ризики порівняно із зовнішніми краще піддаються ідентифікації та оцінці.

У свою чергу внутрішні ризики за сферою виникнення поділяються на фінансові та функціональні.

Фінансові ризики визначаються ймовірністю фінансових втрат і пов'язуються з непередбаченими змінами обсягів, структури, доходності та вартості активів і пасивів банку. До фінансових належать такі ризики, як кредитний, ризик ліквідності, валютний і ринковий ризики, відсотковий ризик, ризик зміни ресурсної бази та ін.

Функціональні ризики виникають внаслідок створення і впровадження нових банківських продуктів та послуг, неможливості здійснення своєчасного і повного контролю за фінансово-господарським процесом банку тощо. До функціональних належать технологічний ризик, ризик зловживань, документарний ризик, ризик трансакції, операційний ризик, стратегічний ризик, ризик впровадження нових банківських продуктів, юридичний ризик і ризик втрати репутації.

Таблиця 1.1

Різновиди фінансових ризиків банку

Тип ризику	Підтип ризику
1	2
Кредитний	Індивідуальний
	Портфельний
	Ризик країни
	Трансфертний
Ризик ліквідності	Ризик ліквідності ринку
	Ризик ліквідності фінансування
Процентний ризик	Ризик зміни вартості ресурсів
	Ризик зміни кривої доходності
	Базисний ризик
	Ризик вибору

Продовження таб.1.1.

1	2
Ринковий ризик	З іноземною валютою та металами
	З процентними інструментами
	З пайовими цінними паперами
	З товарними контрактами
	З похідними інструментами
Валютний ризик	Ризик трансакції
	Ризик трансляції
	Економічний ризик

Наведена класифікація не є вичерпною і може бути доповнена додатковими категоріями ризиків. У цьому випадку керівництво банку має розробити власну нормативну базу щодо управління додатково визначеними категоріями ризиків з урахуванням положень Базельського комітету з банківського нагляду та Стандартів корпоративного управління.

Кредитний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає у зв'язку з неспроможністю сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Цей ризик супроводжує всі види банківської діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до реальних умов чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція - на балансі чи поза балансом.

Валютний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає внаслідок несприятливих коливань курсів іноземних валют і цін на банківські метали. Валютний ризик можна поділити:

- на ризик трансакції;
- ризик перерахунку з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик);
- економічний валютний ризик.

Ризик трансакції полягає в тому, що несприятливі коливання курсів іноземних валют впливають на реальну вартість відкритих валютних позицій. Цей вид ризику

супроводжує всі операції банку, пов'язані з перерахуванням коштів в іноземній валюті з одного рахунку на інші, наприклад, маркетмейкерство, дилінг, прийняття позицій в іноземних валютах.

Ризик перерахунку з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик) полягає в тому, що величина еквівалента валютної позиції у звітності змінюється в результаті змін обмінних курсів, які використовуються для перерахування залишків в іноземних валютах в базову (національну) валюту.

Економічний валютний ризик полягає в зміні конкурентоспроможності банку або його структур, що входять до консолідованої групи, на зовнішньому ринку внаслідок суттєвих змін обмінних курсів.

Ринковий ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає внаслідок несприятливих коливань вартості цінних паперів і товарів, а також коливань курсів іноземних валют за тими інструментами, які знаходяться в торговельному портфелі банку. Цей ризик впливає з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових і пайових цінних паперів, валют, товарів і похідних інструментів (деривативів).

Особливо важливо враховувати ринковий ризик при прийнятті забезпечення за кредитними операціями, оскільки зміни ринкової вартості цінних паперів чи зниження цін на нерухомість може призвести до втрат банку під час реалізації заставленого майна у випадку неплатоспроможності позичальника. Розмір цих втрат визначається сумою перевищення заставної вартості майна над ринковою.

Ризик ліквідності - наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає внаслідок неспроможності банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат.

Ризик ліквідності виникає у зв'язку з нездатністю управляти незапланованими відпливами коштів, змінами джерел фінансування або виконувати позабалансові зобов'язання.

Ризик ліквідності можна розглядати як два окремих ризики:

- 1) недостатньої ліквідності;
- 2) надмірної ліквідності.

Виміряти ризик ліквідності дуже складно, оскільки на цей показник впливає багато факторів. Управління цим ризиком здійснюється шляхом дотримання встановлених Національним банком обов'язкових нормативів ліквідності, що є співвідношенням різних статей активу і пасиву балансу банку (норматив миттєвої ліквідності (Н4), норматив поточної ліквідності (Н5) та норматив короткострокової ліквідності (Н6)), а також шляхом узгодження строків розміщення активів і повернення залучених банком коштів (дод. 3).

Відсотковий ризик (ризик зміни відсоткової ставки) - це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу банку, який виникає внаслідок несприятливих змін відсоткових ставок.

Цей ризик впливає як на прибутковість банку, так і на економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів. Основними видами ризику зміни відсоткової ставки, на які зазвичай наражається банк, є:

- ризик зміни вартості ресурсів - виникає внаслідок різниці в строках погашення (для інструментів з фіксованою відсотковою ставкою) та переоцінки величини ставки (для інструментів зі змінною відсотковою ставкою) банківських активів, зобов'язань і позабалансових позицій;

- ризик зміни кривої дохідності - виникає внаслідок змін у нахилі та формі кривої дохідності;

- базисний ризик - виникає внаслідок відсутності достатньо тісного зв'язку між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами, всі інші характеристики яких щодо переоцінки є однаковими;

- ризик права вибору - виникає внаслідок наявності права відмови від виконання угоди (тобто реалізації права вибору), яке прямо чи опосередковано наявне в багатьох банківських активах, зобов'язаннях та позабалансових портфелях.

За місцем виникнення розрізняють два види відсоткового ризику; позиційний і структурний.

Позиційний ризик - це ризик однієї операції, пов'язаний зі зміною відсоткових ставок. Наприклад, банк видав кредит за плаваючою відсотковою ставкою, при цьому невідомо, чи одержить банк прибуток, чи зазнає збитків.

Таблиця 1.2

Сукупність факторів ризику банку [99]

Зовнішні фактори ризику	Внутрішні фактори ризику
1	2
<p>1. ПОЛІТИЧНІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміна законодавства; - заборона на здійснення банківської діяльності або окремих банківських операцій; - заборона на здійснення діяльності на міжнародних фінансових ринках та міжнародних платежів; - заборона на економічні відносини з конкретною іноземною державою; - установа державної монополії на здійснення банківської діяльності або окремих її видів; - істотне обмеження або втрата незалежності центрального банку; 	<p>1. ФІНАНСОВІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - втрата ліквідності; - неплатоспроможність; - банкрутство; - зниження доходності операцій; - втрата фінансової незалежності; - погіршення фінансового стану клієнтів чи партнерів; - підвищення вартості ресурсів;
<p>2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інфляція; - дефляція; - платіжна криза; - зміна правил валютного регулювання - зміна політики рефінансування центрального банку; - зміна податкового законодавства; - кримінальні фактори; - соціально-демографічна криза або зміна соціально-демографічної ситуації в країні; 	<p>2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - недостатнє кадрове забезпечення; - низький рівень професіоналізму; - недосконалість систем прийняття управлінських рішень; - неадекватна організаційна структура банку; - недостатній контроль;
<p>3. РЕГІОНАЛЬНО-ГАЛУЗЕВІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - галузеві кризи; - екологічні кризи в регіоні; - погіршення фінансового стану підприємств регіону; - посилення конкуренції серед суб'єктів фінансового ринку; - нерозвиненість інфраструктури в регіоні. 	<p>3. ФУНКЦІОНАЛЬНІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - операційна діяльність; - технологічні збої; - інноваційна діяльність; - недосконалі системи безпеки; - юридичні помилки; - неправильно обрана стратегія розвитку; - недиверсифікована клієнтська база банку; - концентрація кредитного портфелю

Крім критичного, доцільно розглянути ще більш серйозний катастрофічний ризик. Зона катастрофічного ризику представляє область втрат, що по своїй величині

перевершують критичний рівень і в максимумі можуть досягати величини, рівній майновому стану підприємства. Катастрофічний ризик здатний привести до краху, банкрутства, закриття і розпродажу майна підприємства.

У цілому банківська сфера характеризується вищою ризиковістю порівняно з іншими видами діяльності. Ця особливість зумовлена специфікою тих функцій, які виконує кожний комерційний банк, що спонукає до пошуку особливих підходів до обмеження їхнього впливу, які одержали назву "управління активами і пасивами банку" [63].

Згідно класифікації НБУ до внутрішніх ризиків банківської діяльності віднесені 9 основних категорій ризиків, які розподіляються на 2 основні підкатегорії:

- квантифіковані ризики, тобто ризики які піддаються кількісному оцінюванню і метою управління ними є оптимізація їх рівня;
- неквантифіковані ризики, які не піддаються кількісному оцінюванню.

Квантифіковані ризики визначаються за економічним змістом наступним чином:

1) Кредитний ризик є ймовірністю фінансових втрат внаслідок невиконання позичальниками своїх зобов'язань. Важливим складником кредитного ризику є галузевий ризик, який пов'язаний з невизначеністю щодо перспектив розвитку галузі позичальника. Одним із методів вимірювання галузевого ризику слугує систематичний, або β -бета ризик. β -бета ризик показує рівень коливань або відхилень у результатах діяльності галузі щодо загальної тенденції розвитку ринку чи економіки в цілому. Галузь із показником β -бета, що дорівнює одиниці, має коливання результатів, яке повторює рух ринку. Менш мінлива галузь матиме коефіцієнт β -бета нижчий за одиницю, а більш мінлива – більший за одиницю. Очевидно, вищий показник β -бета означає вищий рівень галузевого ризику. Визначення рівня показника β -бета для кожної галузі потребує надійної бази даних за великий період часу.

Регіональний кредитний ризик визначається специфікою певного адміністративного чи географічного району, відмінності можуть стосуватися кліматичних, національних, політичних, законодавчих та інших особливостей

регіону, які впливають на стан позичальника і тому стають складовою кредитного ризику.

2) Ризик незбалансованої ліквідності пов'язується з імовірністю того, що банк не зможе своєчасно виконати свої зобов'язання або втратить частину доходів через надмірну кількість високоліквідних активів. Ризик незбалансованої ліквідності може розглядатися як два окремих ризики: ризик недостатньої ліквідності та ризик надмірної ліквідності.

Ризик неплатоспроможності тісно пов'язаний з ризиком недостатньої ліквідності та ризиком банкрутства і є похідним від решти ризиків. Ризик неплатоспроможності означає ймовірність того, що банк не зможе виконати свої зобов'язання навіть за умови швидкої реалізації (продажу) активів.

3) Ризик зміни процентної ставки(процентний ризик) – це ймовірність фінансових втрат у зв'язку з мінливістю процентних ставок на ринку протягом певного періоду та в майбутньому. Ризик зміни відсоткової ставки (відсотковий ризик) супроводжує діяльність позичальників, кредиторів, власників цінних паперів, інвесторів.

Основні типи ризику зміни процентної ставки:

- ризик зміни вартості ресурсів;
- ризик зміни кривої доходності;
- базисний ризик;
- ризик права вибору;
- ризик інфляції.

Базисний ризик визначається ймовірністю структурних зрушень у різних відсоткових ставках. Іншими словами, цей ризик зумовлюється виникненням асиметрії в динаміці окремих ставок (порівняльна характеристика) на противагу відсотковому ризику, який пов'язується зі змінами в рівнях відсоткової ставки з плином часу (динамічна характеристика).

4) Ринковий ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень чи капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, що є в торговому портфелі

банку. Ринковий ризик включає як ризик зміни вартості цінних паперів, так і ризик інфляції, яка знижує реальну дохідність цінних паперів.

Ризик зміни вартості цінних паперів (фондовий ризик) – це ймовірність фінансових втрат, які виникають у зв'язку зі зміною ринкової ціни цінних паперів чи інших інструментів фондового ринку. Цей ризик властивий усім учасникам фондового ринку: інвесторам, торговцям, емітентам цінних паперів.

Ризик інфляції – це ймовірність майбутнього знецінювання грошових коштів, тобто втрати їх купівельної спроможності. Інфляційні процеси тією чи іншою мірою властиві більшості економічних систем. Це загальноекономічне явище, і тому банки не можуть суттєво впливати на нього. Однак банки можуть використати високі темпи інфляції для підвищення дохідності своїх операцій.

5) Валютний ризик визначається ймовірністю втрат, пов'язаних зі зміною курсу однієї валюти щодо іншої. Валютний ризик виникає в тих суб'єктів господарської діяльності, які мають на балансі активні, пасивні або позабалансові статті, деноміновані в іноземній валюті.

Основні типи валютного ризику:

- ризик трансакції;
- ризик перерахунку;
- економічний валютний ризик

Ризик трансакції полягає в тому, що несприятливі коливання курсів іноземних валют впливають на реальну вартість відкритих валютних позицій. Оскільки цей ризик, як правило, впливає з операцій маркетмейкерства, ділінгу і прийняття позицій в іноземних валютах, він розглядається у рекомендаціях щодо ринкового ризику.

Ризик перерахування з однієї валюти в іншу (трансляційний) полягає в тому, що величина еквівалента валютної позиції у звітності змінюється в результаті змін обмінних курсів, які використовуються для перерахування залишків в іноземних валютах у базову (національну) валюту.

б) Операційно-технологічний ризик – це потенційна загроза для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, недосконалість систем внутрішнього контролю, інформаційних технологій, процесів обробки інформації з

погляду керованості, універсальності, надійності, контрольованості та безперервності роботи.

Технологічний ризик (ризик системи) пов'язаний з використанням у діяльності банку технічних засобів, високотехнологічного обладнання та технологій. Цей вид ризику породжується помилками в застосуванні комп'ютерних програм, у математичних моделях, формулах і розрахунках.

Операційний ризик визначається ймовірністю виникнення невідповідності між витратами банку на здійснення своїх операцій та їхньою результативністю.

Неквантифіковані ризики визначаються за економічним змістом наступним чином:

7) Ризик репутації – це наявний чи потенційний ризик для надходжень чи капіталу, пов'язаний із несприятливим сприйняттям іміджу банку клієнтами, партнерами, контрагентами, акціонерами, органами нагляду.

Ризик втрати репутації пов'язується з можливою неспроможністю банку підтримувати свою репутацію як надійної та ефективно працюючої установи. Високий рівень залежності від залучених коштів робить банки особливо вразливими щодо цього ризику. Втрата довіри до банку вкладників може призвести до відпливу коштів і неплатоспроможності.

8) Юридичний ризик це наявний чи потенційний ризик для надходжень чи капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, а також через двозначне тлумачення законів і правил. З юридичним ризиком, як наслідок, пов'язані документарний ризик та ризик зловживань.

Документарний ризик полягає в можливості виникнення ненавмисної помилки в документації, яка може призвести до негативних наслідків – невиконання положень угоди, подання позову до суду, відмови від раніше прийнятих зобов'язань та ін.

Ризик зловживань – це можливість збитків для банку, до яких призводять шахрайство, розтрати, несанкціонований доступ до ключової інформації службовців або клієнтів банку, відмивання грошей, несанкціоноване укладення угод.

9) Стратегічний ризик це наявний чи потенційний ризик для надходжень чи капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну організацію рішень і на неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі.

Банківські ризики поділяють на зовнішні та внутрішні (рис.1.1). До зовнішніх належать ризики, які виникають у зовнішньому щодо банку середовищі і безпосередньо не залежать від його діяльності. Вплив зовнішніх ризиків на результативність роботи банку вкрай високий, управління цими ризиками найскладніше, а іноді й неможливе. Для їх оцінювання застосовують в основному логічні методи аналізу.

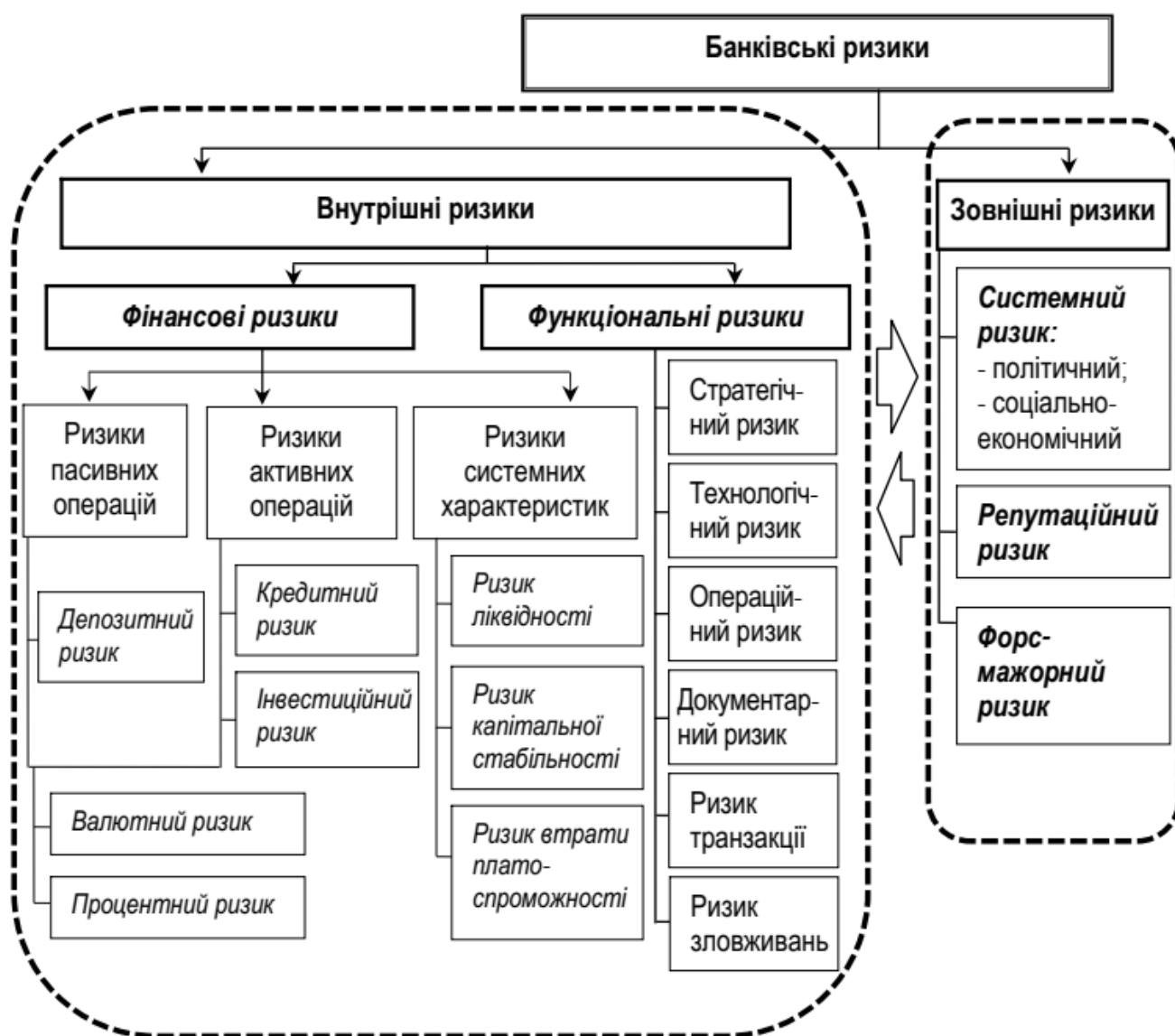

Рис.1.1. Класифікація банківських ризиків

Стратегічний ризик пов'язується з помилками у реалізації функцій стратегічного менеджменту. Передусім ідеться про неправильне формулювання цілей і стратегій банку, помилки під час розробки стратегічного плану, неадекватне ресурсне забезпечення реалізації стратегій, а також хибний підхід до управління ризиками в банківській практиці.

Цінові фінансові ризики пов'язані з можливою зміною доходності чи вартості активів і зобов'язань банку внаслідок зміни ринкових цін на фінансові та фізичні активи, що перебувають на балансі банку, або обліковуються на позабалансових рахунках. Трьома основними банківськими ризиками, що належать до групи цінових фінансових ризиків, є ризик зміни відсоткових ставок, валютний ризик і ризик зміни вартості цінних паперів.

У процесі оцінки цінових ризиків банки застосовують низку спеціальних методів, об'єднаних спільною назвою – хеджування. Механізм хеджування забезпечує компенсацію фінансових втрат, що сталися через зміну ринкової ціни того чи іншого інструменту за однією позицією, доходами за іншою (компенсуючою) позицією. Хеджування дає змогу суттєво знизити або навіть уникнути цінових ризиків.

Нецінові фінансові ризики визначаються можливими фінансовими втратами, які безпосередньо не пов'язані зі зміною ринкових цін активів. Це збитки внаслідок втрати активів, неповернення кредитів, банкрутства партнерів або емітентів цінних паперів. Найсуттєвішими з групи фінансових нецінових ризиків є кредитний ризик та ризик незбалансованої ліквідності банку.

Крім фінансових ризиків, великий вплив на діяльність банків справляють функціональні ризики, які виникають внаслідок неможливості здійснення своєчасного та повного контролю за фінансово-господарським процесом.

1.2. Теоретичні підходи до технології оцінки банківських ризиків

Успішна діяльність банку в цілому великою мірою залежить від обраної стратегії управління ризиками. Мета процесу управління банківськими ризиками полягає в їх обмеженні або мінімізації, оскільки повністю уникнути ризиків неможливо. Управління банківськими ризиками, як правило, спрямоване на забезпечення отримання банком відповідної винагороди за прийняття ризиків. Виняток становлять нецінові ризики, щодо яких не існує кореляції між їх рівнем та величиною винагороди банку (табл.1.3) [30].

Таблиця 1.3

Стратегічні концепції мінімізації та управління банківськими ризиками

Характеристика ризику	Концепція	Ціль концепції
Фінансові (цінові та нецінові ризики)		
Ризики, щодо яких існує кореляція між їх рівнем та величиною винагороди банку	Управління ризиком	Оптимізувати співвідношення – “ризик/дохідність” для 2х можливих варіантів: 1. Максимізуючи дохідність для заданого рівня ризику; 2. Мінімізуючи ризик для забезпечення заданого рівня дохідності
Функціональні ризики (юридичний ризик, ризик репутації, стратегічний ризик, операційно-технологічний ризик)		
Ризики, щодо яких не існує кореляція між їх рівнем та величиною винагороди банку	Мінімізація ризику чи його уникнення	Знизити ризики до певного граничного рівня, намагаючись при цьому понести щонайменші витрати

Система управління ризиками складається з таких елементів і підсистем [30]:

- управління активами і пасивами;
- реалізація кредитної політики;
- встановлення нормативів і лімітів;
- ціноутворення продуктів і послуг;
- управлінський облік і фінансовий аналіз;
- вимоги до звітності та документообігу;

- організація інформаційно-аналітичної служби;
- розподіл повноважень у процесі прийняття рішень;
- моніторинг;
- аудит;
- служба безпеки.

Згідно статті 44 (Управління ризиками) Закону України «Про банки та банківську діяльність» [1], банки створюють постійно діючий підрозділ з питань аналізу та управління ризиками, що має відповідати за встановлення лімітів щодо окремих операцій, лімітів ризиків контрагентів, країн контрагентів, структури балансу відповідно до рішень правління (ради директорів) з питань політики щодо ризикованості та прибутковості діяльності банку.

Процес управління ризиками складається з таких етапів [99]:

- ідентифікація – усвідомлення ризику, визначення причин його виникнення та ризикових сфер;
- квантифікація – вимірювання, аналіз та оцінювання величини ризику;
- мінімізація – зниження чи обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління;
- контроль та моніторинг – здійснення постійного контролю за рівнем ризиків з механізмом зворотного зв'язку.

Складність практичної реалізації етапу ідентифікації ризику залежить від джерела виникнення та характеристики ризику. Механізм прийняття управлінських рішень у банківській установі має не лише ідентифікувати ризик, а й давати змогу оцінити, які ризики і якою мірою може взяти на себе банк, а також визначати, чи виправдає очікувана дохідність відповідний ризик.

Кількісне оцінювання рівня ризику – це важливий етап процесу управління, який має включати оцінювання реального (фактичного) ризику, а також встановлення меж допустимого ризику для окремих банківських операцій, організаційних підрозділів і фінансової установи в цілому. Водночас потрібно оцінити й ризики осво-

ення нових ринків, банківських продуктів і напрямів діяльності. Методи оцінки ризику формалізують процес вимірювання та розрахунків, мають визначати три основні компоненти ризику:

- розмір (величина) – сума можливих втрат;
- ймовірність настання негативної події;
- тривалість періоду впливу ризику.

У роботі [21] наведено схему типового процесу управління ризиками із врахуванням життєвого циклу ризикової ситуації. Адаптуючи дану схему із врахування особливостей управління ризиками банків, нами запропоновано підхід, наведений на рисунку 1.2.

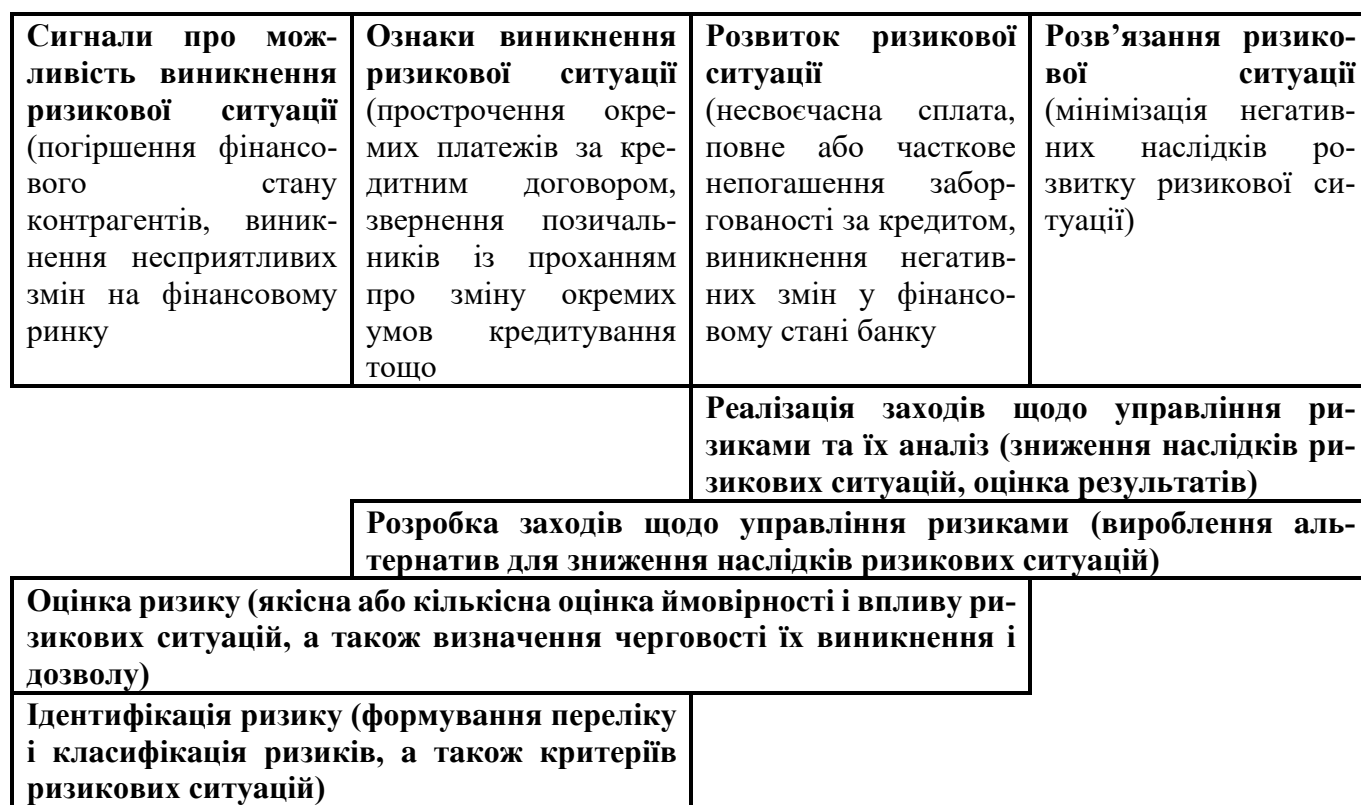

Рис.1.2. Процес управління ризиками банку у межах життєвого циклу ризикової ситуації

Ймовірність настання певної події визначається за допомогою об'єктивних і суб'єктивних методів. Об'єктивні методи визначення ймовірності ґрунтуються на обчисленні частоти, з якою в минулому відбувалася ця подія. Це методи теорії

ймовірностей, економічної статистики, теорії ігор та інші математичні методи. Суб'єктивні методи спираються на використання оцінок і критеріїв, сформованих на підставі припущень, власних міркувань і досвіду менеджера, оцінок експертів, суджень консультантів, порад консалтингової фірми та ін.

Варто зазначити, що експертами МВФ виокремлено три фази системної банківської кризи, кожна з яких має свої ознаки та механізми управління (табл.1.4).

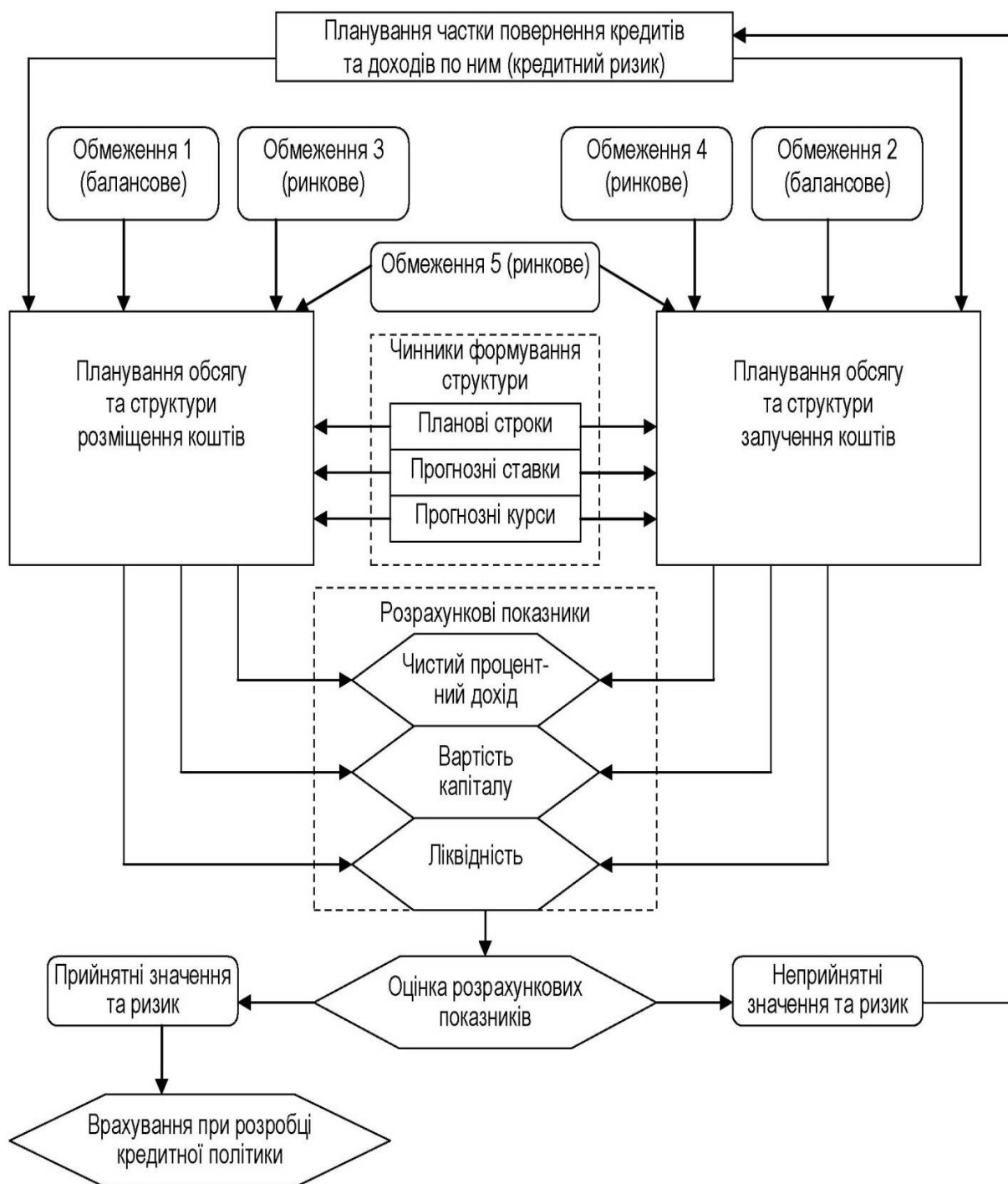

Рис.1.3. Комплексний методичний підхід до управління кредитними ризиками банку

Для оцінки величини цінових фінансових ризиків банку в основному використовують три групи показників:

- статистичні величини (стандартне відхилення, варіація, дисперсія, коефіцієнт β -бета);
- непрямі показники ризиковості діяльності, обчислені зазвичай у формі фінансових коефіцієнтів за даними публічної звітності;
- аналітичні показники (індикатори), призначені для оцінки конкретного виду ризику (валютного, відсоткового, кредитного, інвестиційного, незбалансованої ліквідності та ін.) в процесі внутрішнього аналізу діяльності банку.

Оцінка величин нецінових фінансових ризиків є завжди суб'єктивною, заснованою на методах експертних оцінок та методах аналітичного прогнозування розвитку ситуацій (SWOT – аналіз, матриці ефективності сегментів ринку, PEST – аналіз [65]).

Моніторинг ризику – це процес функціонування регулярної незалежної системи оцінювання та контролю за ризиком з механізмом зворотного зв'язку. Моніторинг здійснюється завдяки інформаційним звітам структурних підрозділів та окремих посадових осіб, внутрішньому і зовнішньому аудиту та аналітичній діяльності спеціалізованих служб банку.

Фахівці МВФ виділяють такі основні причини виникнення світової кризи:

- 1) значна кількість великих фінансового-кредитних установ недооцінила важливість управління ризиками ліквідності, цілковито покладаючись на зовнішні джерела оптового фінансування на ринку капіталу та рефінансування з боку центральних банків;
- 2) допущено колективну помилку в оцінці рівня використання запозичених коштів широкого кола фінансових установ і невпорядкованого закриття їх позицій;
- 3) рівень капіталізації фінансових установ у багатьох випадках виявився недостатнім для того, щоб ефективно протидіяти кризі - навіть величезні за обсягом інтервенції, проведені центральними банками високорозвинутих країн світу.

Таблиця 1.4

Фази та механізми оцінки системної банківської кризи

Фаза кризи	Характеристика	Механізм управління
Фаза I – загострення	Наявність диспропорцій у розвитку банківської системи, які можуть заперечуватися як самими суб'єктами господарювання, так і регулюючими органами	Застосування оперативних заходів щодо запобігання паніці та забезпеченню стабілізації фінансової системи, передусім у сфері грошово-кредитної політики
	Наявні дисбаланси в економічній системі як провісники фінансових криз	Підтримка ліквідності банківських установ центральним банком
	Посилення відпливу капіталу з банківських установ	Гарантії уряду за кредитами та депозитами з метою зниження невизначеності, підготовка до реструктуризації банківської системи
Фаза II - стабілізація	Поступове поліпшення показників функціонування банківської системи	Зміна в структурі банківського сектору. Розробка урядом і центральним банком інструментарію реструктуризації, включаючи фінансові, правові, інституційні заходи. Посилення нагляду за діяльністю фінансового сектору
	Істотні фінансові втрати, погіршення фінансових показників діяльності банків	Зміщення акцентів з підтримки ліквідності фінансових установ на забезпечення їх платоспроможності
Фаза III - оновлення	Нормалізація роботи банківської системи	Повний або частковий відхід від методів державного регулювання. Приватизація націоналізованих під час кризи банків. Реструктуризація боргів

Отже, стан банківської системи відображає фінансово-економічний рівень розвитку будь-якої країни, реагуючи як на підйом економіки, так і на її спад. В умовах глобальної і регіональної інтеграції міжнародних економічних відносин виникнення банківської кризи в одній країні може виявитися початком кризи всієї світової системи. Негативні тенденції представляють серйозну загрозу банківській стійкості і безпеці та можуть сприяти переростанню нестабільної банківської діяльності в загальну кризу банківської системи.

Система моніторингу ризиків допомагає корегувати поточну діяльність згідно із сигналами попередження, що їх вона генерує з використанням механізму зворотного зв'язку. Результативність системи управління ризиками в цілому залежить від ефективності системи моніторингу.

1.3. Теоретичні підходи до оцінки шляхів зниженням банківських ризиків

Сучасні методи управління банківськими ризиками, застосовуємі вітчизняними банками, в основному, директивно встановлені Національним банком України та розподіляються на [18]:

- непряме регулювання ризиків нормативним регулюванням співвідношення власного капіталу та окремих агрегатів активних та пасивних операцій банку, при якому власний капітал банку вважається основним страховим резервом для відшкодування можливих втрат залучених коштів клієнтів банку та інших банків;
- заставне забезпечення за рахунок активів позичальників сум виданих кредитів;
- створення за рахунок прибутку банку спеціальних резервів на відшкодування можливих втрат від активних операцій – кредитних операцій, операцій з цінними паперами, дебіторської заборгованості за операціями, ненадходження нарахованих доходів банку;
- створення обов'язкових резервів забезпечення поточної платоспроможності банку за рахунок резервування безготівкових коштів на кореспондентському рахунку в Національному банку та готівкових коштів в касі банку;
- страхування активів, які не мають заставного забезпечення та, в основному, вкладених в операції з комерційними цінними паперами.

Нормативні показники регулювання діяльності комерційних банків, застосовуємі всіма банками України згідно “Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні” [9], наведені основні алгоритми методик розрахунку показників ризику (нормативів), які визначають змістовні характеристики, закладені в кожний вид показника(табл.1.5 - 1.8).

Таблиця 1.5

Коефіцієнти для аналізу та обмеження ризику неплатоспроможності банку
(нормативи власного капіталу банку) [9]

№	Коефіцієнт	Методика розрахунку	Нормативне значення
1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	Регулятивний капітал банку складається з основного (1го рівня) капіталу та додаткового (2го рівня) капіталу.	Не менше 8,0 млн.євро
2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2)	Значення показника адекватності регулятивного капіталу визначається як співвідношення регулятивного капіталу банку до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику та зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень в боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав	не менше 10%
3	Норматив адекватності основного капіталу (Н3)	Показник адекватності основного капіталу банку розраховується як співвідношення основного капіталу до загальних активів банку.	не менше 4%

Базою для розрахунку економічних нормативів Н2 є регулятивний капітал банку. Базою для розрахунку економічного нормативу Н3 є основний капітал банку.

Нормативи Н1Н3 (табл.1.4), Н4Н6 (табл.1.5), Н11Н12 (табл.1.6), Н7Н10 (табл.1.7) з класифікаційної точки зору (рис.1.3) визначають рівень фінансових нецінових ризиків діяльності банку.

Таблиця 1.6

Коефіцієнти для аналізу та обмеження ризику неліквідності банку [9]

№	Коефіцієнт	Методика розрахунку	Нормативне значення
1	2	3	4
1	Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Відношення обсягу високоліквідних активів (каса, коррахунки) до суми зобов'язань за поточними рахунками	не менше 20%

Продовження таб.1.6

1	2	3	4
2	Норматив поточної ліквідності (Н5)	Норматив поточної ліквідності визначається як співвідношення активів первинної та вторинної ліквідності до зобов'язань банку з відповідними строками виконання. (Співвідношення вимог і зобов'язань з кінцевими строками погашення до 31 дня)	не менше 40%
3	Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань з початковим строком погашення до одного року	не менше 20%

Таблиця 1.7

Коефіцієнти для аналізу та обмеження інвестиційного ризику банку [9]

№	Коефіцієнт	Методика розрахунку	Нормативне значення
1	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою визначається як співвідношення розміру коштів, які інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) окремо за кожною установою, до регулятивного капіталу банку.	Не більше 15%
2	Норматив загальної суми інвестування (Н12)	Норматив загальної суми інвестування визначається як співвідношення суми коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв/часток) будьякої юридичної особи, до регулятивного капіталу банку.	Не більше 60%

Базою для розрахунку економічних нормативів Н11, Н12 є регулятивний капітал банку.

Таблиця 1.8

Коефіцієнти для аналізу та обмеження кредитного ризику банку [9]

№	Коефіцієнт	Методика розрахунку	Нормативне значення
1	2	3	4
1	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7),	Показник розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента, до капіталу банку.	Не більше 25%

Продовження таб.1.7

1	2	3	4
2	Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	Норматив великих кредитних ризиків визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів або груп пов'язаних контрагентів, з урахуванням усіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу банку.	не має перевищувати 8кратний розмір регулятивного капіталу банку
3	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, визначається як співвідношення суми всіх зобов'язань цього інсайдера перед банком і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього інсайдера, та статутного капіталу банку.	Не більше 5%
4	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10);	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам, визначається як співвідношення сукупної заборгованості зобов'язань усіх інсайдерів перед банком і 100 відсотків суми позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо всіх інсайдерів, та статутного капіталу банку.	Не більше 30%

Базою для розрахунку економічних нормативів Н7, Н8 є регулятивний капітал банку. Базою для розрахунку економічних нормативів Н9, Н10 є статутний капітал банку.

Таблиця 1.9

Коефіцієнти для аналізу та обмеження валютного ризику банку [9]

№	Коефіцієнт	Методика розрахунку	Нормативне значення
1	2	3	4
1	Норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н13).	Норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н13) визначається як співвідношення загальної величини відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами у гривневному еквіваленті до регулятивного капіталу банку.	Не більше 30%

Продовження таб.1.9

1	2	3	4
2	Норматив ризику загальної довго відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н131).	Відкрита позиція є довгою, якщо обсяг вимог за купленою валютою та банківськими металами перевищує обсяг зобов'язань.	не більше 20%
3	Норматив ризику загальної довго відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н132).	Відкрита позиція є короткою, якщо обсяг зобов'язань за проданою валютою та банківськими металами перевищує обсяг вимог	не більше 10%

Базою для розрахунку економічних нормативів Н13 є регулятивний капітал банку [9]. Нормативи Н13 (табл.1.9) з класифікаційної точки зору (рис.1.3) визначають рівень фінансових цінових ризиків діяльності банку.

Використання загальних банківських резервів капіталу здійснюється тільки за рішенням акціонерних зборів власників банку, оскільки ці резерви створені за рахунок чистого прибутку – тобто власності засновників банку [1], і використовуються тільки на покриття фактичних збитків від банківської діяльності.

Порядок розрахунку резервів на відшкодування можливих збитків від втрати активів і під зобов'язання банку здійснюється відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України [19, 22, 23, 24, 25].

Списання безнадійних активів та будь-яких втрат активів у банках здійснюються тільки шляхом створення спеціальних резервів.

Згідно з „Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків” [20] з метою підвищення надійності та стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників банків Національним банком України встановлено порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків.

Створення резерву під кредитні ризики це визнання витрат для відображення реального результату діяльності банку з урахуванням погіршення якості його активів або підвищення ризиковості кредитних операцій.

З метою розрахунку резерву під кредитні ризики банки мають здійснювати класифікацію кредитного портфеля за кожною кредитною операцією залежно від фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та з урахуванням рівня забезпечення кредитної операції. За результатами класифікації кредитного портфеля визначається категорія кожної кредитної операції: "стандартна", "під контролем", "субстандартна", "сумнівна" чи "безнадійна".

Банки зобов'язані створювати та формувати резерви для відшкодування можливих втрат на повний розмір чистого кредитного ризику за основним боргом, зваженого на відповідний коефіцієнт резервування, за всіма видами кредитних операцій у національній та іноземних валютах.

1. Відповідно до перелічених критеріїв здійснюється класифікація кредитного портфеля за ступенем ризику та визначається категорія кредитної операції таким чином:

Таблиця 1.10

Класифікації кредитних операцій за ступенями ризику [20]

Фінансовий стан позичальника (клас)	Обслуговування боргу позичальником (група)		
	"добре"	"слабке"	"незадовільне"
"А"	"стандартна"	"під контролем"	"субстандартна"
"Б"	"стандартна"	"субстандартна"	"субстандартна"
"В"	"субстандартна"	"субстандартна"	"сумнівна"
"Г"	"сумнівна"	"сумнівна"	"безнадійна"
"Д"	"сумнівна"	"безнадійна"	"безнадійна"

При класифікації кредитних операцій за ступенями ризику і віднесенні їх до груп, за якими розраховується резерв за факторингом, наданими зобов'язаннями (аваль), виконаними гарантіями та поруками, враховується строк погашення заборгованості, а саме:

Таблиця 1.11

Класифікації кредитних операцій факторингу за ступенями ризику [20]

"стандартна"	заборгованість, за якою строк погашення чи повернення, передбачений договірними умовами (за векселем), ще не настав, або зобов'язання ⁹ (у т. ч. аваль), строк виконання за якими ще не настав;
"сумнівна"	заборгованість за факторинговими операціями (за основним боргом чи черговим платежем) та за виконаними (сплаченими) банком гарантіями і поруками ¹⁰ (у т. ч. авалем) становить до 90 днів з дня виконання зобов'язання (платежу), передбаченого договірними умовами (векселем);
"безнадійна"	заборгованість за факторинговими операціями (основним боргом чи черговим платежем) та за гарантіями і поруками (у т. ч. авалем), виконаними (сплаченими) банком, за якими клієнт не виконав своїх зобов'язань із строком більше ніж 90 днів після настання строку платежу, передбаченого договірними умовами (векселем).

Сума забезпечення береться до розрахунку резервів під кредитні ризику з урахуванням коефіцієнтів залежно від категорії кредитної операції. Безумовні гарантії, що беруться до розрахунку резерву під кредитні ризику за такими коефіцієнтами:

Таблиця 1.12

Класифікації вартості забезпечення гарантії [20]

Класифіковані кредитні операції	Відсоток вартості забезпечення (гарантії), що береться до розрахунку чистого кредитного ризику за окремою кредитною операцією			
	Кабінету Міністрів України	урядів країн категорії "А"	міжнародних багатосторонніх банків	банків з рейтингом не нижче ніж "інвестиційний клас", забезпечені гарантії банків України
Стандартна"	100	100	100	100
"Під контролем"	100	100	100	100
"Субстандартна"	50	100	100	100
"Сумнівна"	20	20	20	20
"Безнадійна"	0	0	0	0

Предмети застави, що беруться до розрахунку резерву під кредитні ризику за коефіцієнтами, наведеними в табл.1.13.

За операціями фінансового лізингу, об'єктами якого є рухоме майно, до розрахунку резерву береться вартість об'єкта фінансового лізингу залежно від строку

його перебування в лізингоодержувача (з дати передавання йому об'єкта) за коефіцієнтами, наведеними в табл.1.14.

На підставі класифікації валового кредитного ризику та враховуючи прийнятне забезпечення, банк визначає чистий кредитний ризик за кожною кредитною операцією і зважує його на встановлений коефіцієнт резервування.

Резервування ризиків операцій з цінними паперами „Положення про порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами та інших вкладень у статутні фонди підприємств” [25] регулює порядок визначення банками України розрахункової суми резерву на відшкодування можливих збитків від операцій з цінними паперами сторонніх емітентів (далі резерв під цінні папери).

Банки зобов'язані розробити та затвердити за рішенням відповідного органу банку внутрішньобанківське положення про порядок визначення стану та результатів роботи емітентів цінних паперів (класу емітентів) . У цьому положенні в обов'язковому порядку мають ураховуватися якісні та кількісні фактори оцінки емітентів.

За векселями, якими здійснено заміну кредитної заборгованості, банки повинні формувати резерв на повну балансову вартість цих векселів.

Банки зобов'язані формувати резерв у розмірі перевищення балансової вартості цінних паперів порівняно з їх ринковою вартістю, яка коригується (зменшується) з урахуванням ризику емітента (клас емітента визначається згідно з додатком до Положення [24]).

Відвернення банками коштів у дебіторську заборгованість призводить до скорочення обсягів робочих активів і погіршення їх якості . „Положення про порядок формування і використання банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості” [24] регулює порядок визначення банками України розрахункової суми резерву під можливі втрати від дебіторської заборгованості (далі резерв під дебіторську заборгованість), а також порядок його використання.

Для визначення розміру резерву сума дебіторської заборгованості, класифікованої за групами ризику, зважується на відповідний коефіцієнт резервування.

Резерв під дебіторську заборгованість за відповідною групою ризику формується з урахуванням кількості днів прострочення (визначених у колонці 4 таблиці) за відповідним коефіцієнтом, але не меншим, ніж передбачено за загальним строком обліку на балансі (що встановлений для дебіторської заборгованості за капітальними вкладеннями в колонці 2 таблиці або для іншої дебіторської заборгованості в колонці 3 таблиці 1.13).

Таблиця 1.13

Резервування під ризику дебіторської заборгованості [24]

Група ризику	Кількість днів з часу виникнення на балансі		Кількість днів прострочення	Коефіцієнт резервування (у %)
	дебіторської заборгованості з придбання нематеріальних активів та основних коштів (за капітальними вкладеннями)	Іншої дебіторської заборгованості		
I	0 180	0 90	0 7	0
II	181 270	91 180	8 90	20
III	271 360	181 360	91 180	50
IV (збиткова)	361 і більше	361 і більше	181 360	100

Якщо фактичний ризик не перевищує межі допустимого, керівництво може обмежитися контролюючою функцією, аби не допустити зростання рівня ризиковості, тобто зразу перейти до останнього етапу управлінського процесу. Якщо ж рівень реального ризику перевищує допустимі межі, необхідно його знизити, застосувавши відповідні методи управління.

Цінові ризики мінімізуються за допомогою методів хеджування, що базуються на проведенні операцій з похідними фінансовими інструментами (деривативами) на строкових фінансових ринках. Необхідною умовою здійснення операцій хеджування є активно діючий строковий ринок, який створює можливості для проведення фінансових операцій у будь-який час і в будь-яких обсягах.

У процесі мінімізації кредитного ризику банк може вдаватися до таких методів: аналіз кредитоспроможності позичальника або емітента цінних паперів; диверсифікація; встановлення лімітів; вимоги забезпечення кредиту та ін. Вибір методу або групи методів управління кредитним ризиком залежить від стратегії конкретного банку, ставлення керівництва до проблеми ризику, рівня підготовки працівників, кола клієнтів та особливостей того сегмента ринку, який обслуговує банк.

З погляду можливості застосування окремих методів управління доцільно вирізнити кілька груп фінансових ризиків, об'єднавши їх за ознакою можливості застосування тих чи інших методів мінімізації. Це групи ризиків, які можуть бути:

- диверсифіковані;
- застраховані;
- прохеджовані;
- знижені за допомогою інтегрованого управління активами і пасивами банку.

Якщо рівень ризику з якоїсь причини не вдається мінімізувати, керівництво банку може прийняти рішення про його обмеження. Обмеження ризику або його зниження до допустимого рівня досягається обмеженням обсягів операцій, у зв'язку з якими виникає ризик, і (або) скороченням періоду часу, упродовж якого банк наражається на відповідний ризик. Обмеження обсягів операцій забезпечує зменшення розмірів можливих втрат, а скорочення ризикового періоду дає змогу знизити ймовірність настання негативної події.

Розробка стратегії мінімізації банківського ризику проходить ряд етапів [88]:

- виявлення факторів, що збільшують і зменшують конкретний вид ризику при здійсненні визначених банківських операцій.
- аналіз виявлених факторів з погляду сили впливу на ризик.
- оцінка конкретного виду ризику.
- встановлення оптимального виду ризику.
- аналіз окремих операцій з погляду відповідності прийнятному рівню ризику.
- розробка заходів щодо зниження ризику.

Для зниження рівня процентного ризику банк може застосувати наступні інструменти [91]:

1. Видача кредитів із процентною ставкою, що плаває. Такі міри дозволяють банку вносити відповідні зміни в розмір процентної ставки по виданому кредиті відповідно до коливань ринкових процентних ставок. У результаті банк одержує можливість уникнути ймовірних втрат у випадку підвищення ринкової норми позичкового відсотка.

2. Узгодження активів і пасивів по термінах їхнього повернення. Узгодження активів і пасивів по термінах їхнього повернення можливо по всьому балансі банку (макрохеджування) чи по конкретному активу і конкретному пасиву (мікрохеджування). Для максимального хеджування процентного ризику терміни повернення по активу і пасиву повинні цілком збігатися, що, однак, значним образом обмежує маневреність у діяльності банку.

3. Процентні ф'ючерсні контракти. Вони являють собою термінові контракти, що використовуються для гри на процентних ставках.

4. Процентні опціони. Процентний опціон це угода, що надає власнику опціону право (а на зобов'язання) купити чи продати деякий фінансовий інструмент (короткострокову позичку чи депозит) за фіксованою ціною до чи по настанні визначеної дати в майбутньому.

5. Процентні свопи. Одним зі способів зниження процентного ризику є операції "своп" з відсотками, тобто коли дві сторони укладають між собою угоду, за умовами якої зобов'язуються сплатити відсотки один одному по визначених зобов'язаннях в заздалегідь обумовлені терміни.

6. Термінові угоди. Цей метод захисту від процентного ризику зв'язаний з заключенням між банком і клієнтом спеціальної форвардної угоди про надання в обговорений день позички з визначеному розмірі і під установлений відсоток.

7. Страхування процентного ризику. Воно припускає повну передачу відповідного ризику страхової організації.

Процентний ризик містить у собі інфляційний ризик ризик збитків у результаті знецінення сум відсотків, що сплачуються позичальником. Методом його страхування є індексація, при якій у кредитному договорі обмовляється, що сума платежу залежить від зміни визначеного індексу, наприклад, цін, а також заключення

поновлюваних (револьверних) позик на короткий термін із правом їхнього поновлення і перегляду рівня ставки.

Для зниження валютного ризику банк може використовувати наступні прийоми [109]:

1. Видача позичок в одній валюті з умовою її погашення в іншій з урахуванням форвардного курсу, зафіксованого в кредитному договорі. Такі міри дозволяють банку застрахуватися від можливого падіння курсу валюти кредиту.

2. Форвардні валютні контракти. Це основний метод зниження валютного ризику. Такі операції припускають заключення термінових угод між банком і клієнтом про купівлю-продаж іноземної валюти при фіксації в угоді суми угоди і форвардного обмінного курсу.

3. Валютні ф'ючерсні контракти. Також як і форвардні валютні контракти, ф'ючерси являють собою угоду купити чи продати визначену кількість іноземної валюти у визначений день у майбутньому.

4. Валютні опціони. Незважаючи на подібність у назві форвардного валютного контракту з опціоном, вони є інструментом, що дають їх власнику право (а не зобов'язання) купити деяку кількість іноземної валюти за визначеним курсом у рамках обмеженого періоду чи часу по закінченні цього періоду.

5. Валютні свопи. Валютний своп являє собою угода між двома сторонами про обмін у майбутньому серіями платежів у різних валютах.

6. Прискорення чи затримка платежів. Прискорення чи затримка платежів використовується при здійсненні операцій з іноземною валютою. При цьому банк у відповідності зі своїми чеканнями майбутніх змін валютних курсів може зажадати від своїх дебіторів прискорення чи затримки розрахунків. Цим прийомом користаються для захисту від валютного ризику чи одержання виграшу від коливань валютних курсів. Однак ризик втрат присутній, оскільки цілком ймовірно неправильне прогнозування напрямку зміни валютного курсу.

7. Диверсифікованість валютних коштів банку в іноземній валюті. Цей метод зниження валютного ризику припускає постійне спостереження за коливанням курсів іноземних валют.

8. Страхування валютного ризику. Страхування валютного ризику припускає передачу всього ризику страхової організації.

Методами зниження ринкового ризику є наступні [108]:

1. Ф'ючерсні контракти на купівлю-продаж цінних паперів.
2. Фондові опціони. Фондовий опціон це право купити чи продати акції (чи інші цінні папери фондової біржі) протягом обговореного терміну.
3. Диверсифікованість інвестиційного портфеля. Найважливішим засобом захисту від знецінення цінних паперів є диверсифікованість інвестиційного портфеля банку.

Висновки до розділу 1

1. Крім фінансових ризиків, великий вплив на діяльність банків справляють функціональні ризики, які виникають внаслідок неможливості здійснення своєчасного та повного контролю за фінансово-господарським процесом. Функціональні ризики пов'язані з процесами створення й упровадження нових банківських продуктів і послуг, збору, обробки аналізу й передавання інформації, підготовки кадрового потенціалу та виконанням інших адміністративно-господарських операцій. Функціональні ризики важче виявити та ідентифікувати, а також виміряти кількісно й виразити в грошових одиницях, ніж фінансові.

2. Процес управління ризиками складається з таких етапів [99]:

- ідентифікація – усвідомлення ризику, визначення причин його виникнення та ризикових сфер;
- квантифікація – вимірювання, аналіз та оцінювання величини ризику;
- мінімізація – зниження чи обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління;
- контроль та моніторинг – здійснення постійного контролю за рівнем ризиків з механізмом зворотного зв'язку.

3. Банк відносно захищений від ризику процентних ставок, тільки коли обсяги чутливих до змін процентних ставок активів і пасивів рівні. У цьому випадку процентні надходження по активах і витрати фінансування змінюються в однаковій пропорції, тобто дисбаланс банку буде дорівнює нулеві і його ЧПМ буде стабільна незалежно від напрямку змін процентних ставок. Однак, як показує практика, нульовий дисбаланс не гарантує повний захист від процентного ризику, оскільки процентні ставки по активах і зобов'язанням у дійсності можуть мінятися в різному ступені.

4. Оскільки більший середньозважений термін погашення припускає велику чутливість до змін процентних ставок, це рівняння говорить про те, що для зведення до нуля загального ризику процентних ставок банку вартість банківських пасивів повинна мінятися трохи в більшому ступені чим вартість активів. Чим більше дисбаланс середньозважених термінів погашення, тим більше чуттєвою буде акціонерний капітал банку до змін процентних ставок.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ (НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРСИББАНК»)

2.1. Характеристика АТ «УкрСиббанк» та аналіз діяльності банків на ринку кредитування України

ПАТ «УкрСиббанк» – це правонаступник комерційного інноваційного банку «Харківінкомбанк», що був заснований 4 травня 1990 року зборами засновників та зареєстрований Держбанком СРСР 18 червня 1990 року та еререєстрований у НБУ 28 жовтня 1991 року [61].

У відповідності до рішення установчої конференції від 21 жовтня 1991 р. комерційний інноваційний банк «Харківінкомбанк» було перереєстровано в закрите акціонерне товариство. У відповідності до рішення загальних зборів акціонерів від 18 червня 1992 року було змінено найменування банку на Акціонерний комерційний інноваційний банк «УкрСиббанк». Наступним рішенням загальних зборів акціонерів від 25 серпня 1993 р. було змінено організаційну форму банку на відкрите акціонерне товариство.

Рішенням загальних зборів акціонерів від 27 жовтня 2009 р. Акціонерним комерційним інноваційним банком «УкрСиббанк» в зв'язку із приведенням своєї діяльності у відповідність із нормами Закону України «Про акціонерні товариства» було змінено власне найменування на ПАТ «УкрСиббанк», що виступає правонаступником за всіма правами і зобов'язаннями Акціонерного комерційного інноваційного банку «УкрСиббанк». Свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи А01 № 423320, дата проведення державної реєстрації 18.12.2009р. Номер запису про заміну свідоцтва 1 480 105 0045 005624.

Банк є юридичною особою у формі публічного акціонерного товариства відповідно до чинного законодавства України та має цей статус з дати його реєстрації в Єдиному Державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Ос-

новною довгостроковою стратегічною метою ПАТ «УкрСиббанк» є збільшення кількості активних клієнтів в два рази на період до 2025 року, одночасно, у середньостроковій перспективі пріоритетом є збільшення доходності бізнесу та зростання ефективності діяльності банку. ПАТ «УкрСиббанк» є націленим в найкоротші строки стати більш дохідним після витрат на резервування.

В процесі вибору напрямку розвитку та покращення ПАТ «УкрСиббанк» керується потребами та побажаннями власних клієнтів. В планах банку є нові програми лояльності, кредитні і депозитні продукти, «пакетні пропозиції», нові можливості з управління рахунком і здійснення переказів та платежів. Новою «клієнто-орієнтованою моделлю» передбачено нову операційну модель, нові формати відділень, нову комерційну організацію та мотиваційну систему для персоналу банку. Запровадження вказаної моделі надало можливість збільшення часу спілкування із клієнтами при одночасному зменшенні часу на обслуговування, збільшенні рівня продажів і крос-продажів, а також виходу на якісно новий рівень культури обслуговування клієнтів банку.

На завершальній стадії знаходиться модернізація мережі банкоматів та розширення функціоналу АТМ. Стане широкодоступним використання повнофункціональних банкоматів нового покоління із функцією прийому готівки (cash-in) і кіосків самообслуговування. Отже, зміни нададуть додаткову можливість із залучення нових клієнтів та утримання існуючих. Крім вдосконалення процесів обслуговування клієнтів, ПАТ «УкрСиббанк» зосередиться на процесі оптимізації внутрішніх процесів, автоматизації, покращенні операційної ефективності, усуненні бюрократії, в тому числі, оптимізації витрат на обслуговування інфраструктури, передачі непрофільних функцій діяльності на аутсорсінг, поліпшенні управління нерухомістю та процесом закупівель, продовженні оптимізації організаційної структури та іншому задля досягнення найбільш ефективної організації діяльності банку та зниження операційних витрат діяльності.

ПАТ «УкрСиббанк» в якості частини групи BNP Paribas проводиться зважена політика ризик-менеджменту при звертанні особливої уваги на можливі валютні та

кредитні ризики, а також ризик ліквідності, що пов'язані з загальною макроекономічною ситуацією та ситуацією на банківському ринку України.

Станом на 31.12.2019 ПАТ «УкрСиббанк» є провідним українським банком та найбільшим банком з іноземними інвестиціями в Україні, входить до 1-ї категорії банків України за класифікацією Національного банку України. Процес відновлення бізнес-діяльності банку, що був розпочатий в 2015-2018 роках, буде продовжуватися в 2020 році за рахунок розвитку бізнесу в усіх клієнтських сегментах: корпоративному, індивідуальному, малому та середньому.

Як показує аналіз графіків, валюта балансу та основних грошових агрегатів активі та пасивів в АТ «УкрСиббанк» має тенденцію постійного зростання, але вплив світової фінансової кризи на діяльність банку є суттєвим за результати 1 кварталу 2020 року:

- банк втратив 9,5 млрд.грн. залучених коштів клієнтів, що частково компенсоване запозиченим довгостроковим кредитом НБУ у 3,4 млрд.грн. та додатковими запозиченнями у 4,8 млрд.грн. на міжбанківському вітчизняному та міжнародному фінансових ринках;

- на протязі 3 кварталу 2019 року банк тимчасово припинив нарощування обсягів кредитування;

- у 4 кварталі 2019 року банк провів диверсифікацію кредитної політики, зупинив пріоритетне нарощування кредитів фізособам з сумнівною заставною гарантією та різко наростив обсяги кредитів, виданих юридичним особам під ліквідну заставу (в основному товари імпорту продовольчої групи та енергоносії);

- у 3-4 кварталі 2019 року банк значно наростив рівень власного капіталу на 3,1 млрд.грн., що підвищило рівень його фінансової стійкості на період значних коливань на фінансовому ринку України та світу.

1. Банк провів реструктуризацію своїх зобов'язань перед клієнтами – юридичними особами:

- для зупинки масового відтоку коштів з поточних рахунків клієнтів у 4 кварталі 2019 року 5 млрд.грн. з поточних рахунків були переведені в строкові депозити юридичних осіб (падіння обсягів поточних коштів з 12,6 млрд.грн. до 7,6

млрд.грн. , нарощування обсягів строкових депозитів юросіб з 6,75 млрд. грн. до 11,9 млрд.грн.);

– у першому кварталі 2019 року все одно з штучно створених депозитів юросіб зафіксований відток коштів у сумі 3,1 млрд.грн. (падіння обсягів строкових коштів юросіб з 11,9 млрд.грн. до 8,8 млрд.грн.);

2. За рахунок коливань і знецінення національної валюти обсяг гривневого еквіваленту строкових валютних депозитів фізичних осіб зріс на 3,6 млрд. грн. у 4 кварталі 2019 року (див.повалютну структуру коштів клієнтівна рис.2.2), але під тиском впливу фінансової кризи не зміг стримати відтоку 3,7 млрд.грн. строкових депозитів фізичних осіб у 1 кварталі 2019 року. Одночасно у 4 кварталі 2019 року -1 кварталі 2020 року обсяги коштів на поточних гривневих рахунках фізичних осіб (поточні карткові рахунки зарплат та пенсій) поступово зменшився на 2 млрд. грн.;

3. За рахунок коливань і знецінення національної валюти обсяг гривневого еквіваленту міжбанківських валютних депозитів зріс на 3,6 млрд. грн. у 4 кварталі 2018 року (див. повалютну структуру коштів банків на рис. 2.1), але реальне зростання міжбанківських коштів здійснене тільки за рахунок гривневого довгострокового кредиту НБУ в 3,4 млрд.грн. фінансових джерелах (пасивах) операцій АТ “УкрСиббанк” у 2019 – 2020 рр.

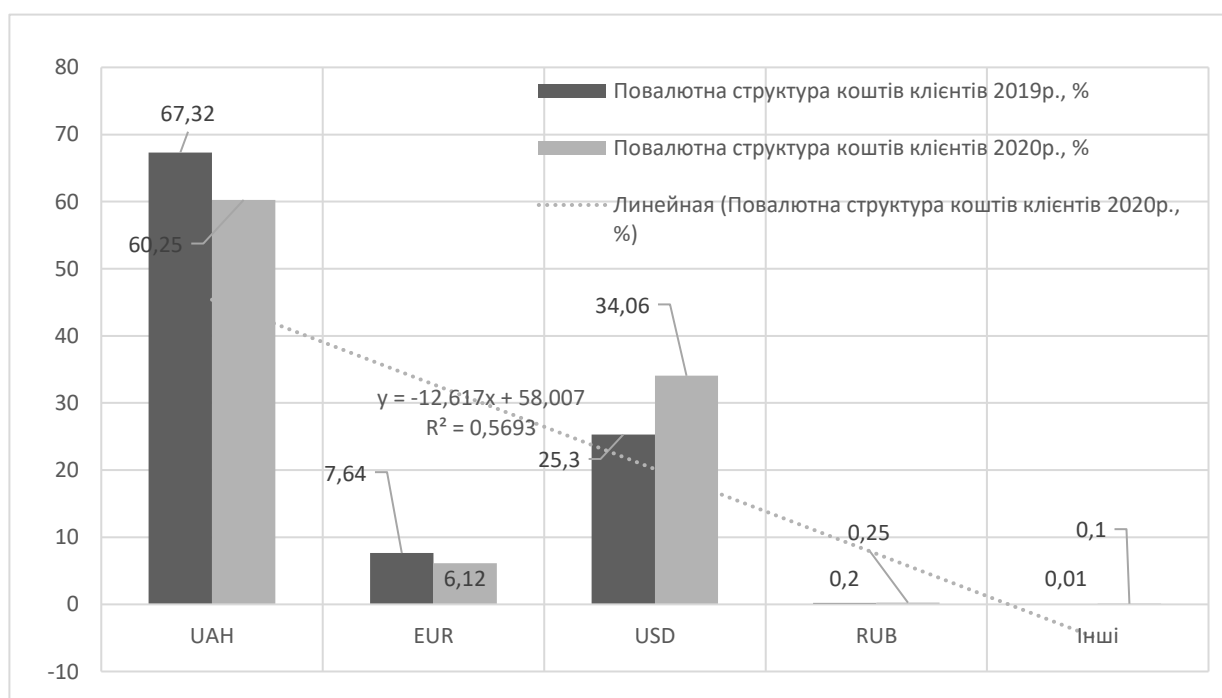

Рис.2.1. Динаміка повалютної структури запозичених коштів банків в 2019-20 рр.

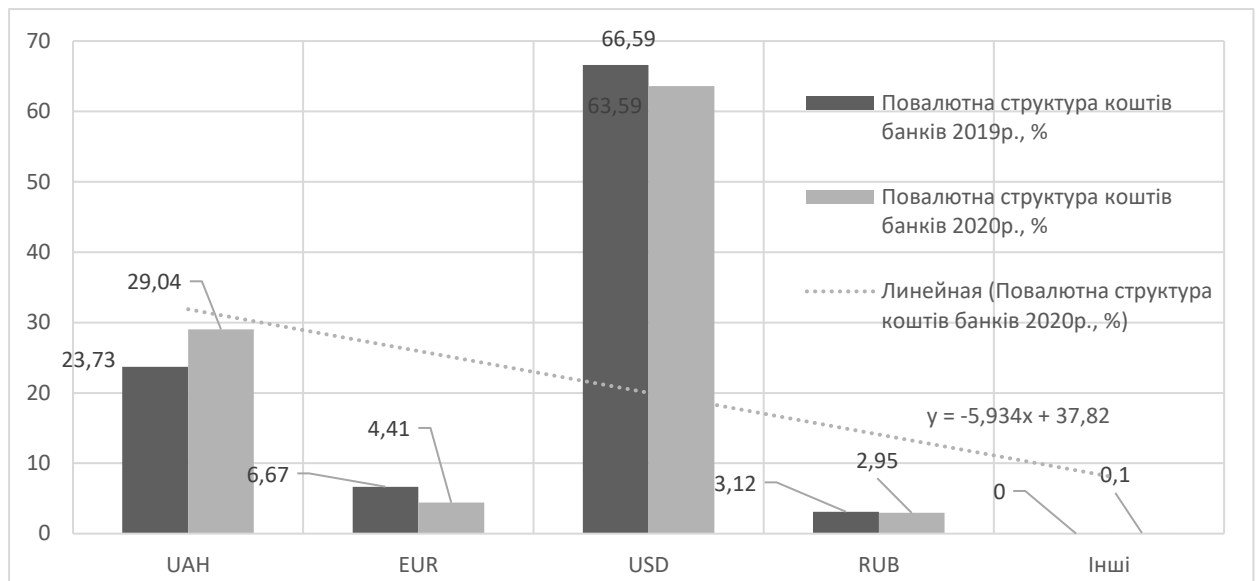

Рис.2.2. Динаміка по валютній структурі залучених коштів юридичних та фізичних осіб в фінансових джерелах (пасивах) операцій АТ “УкрСиббанк” у 2019 - 20 роках

Побудова системи ризик-менеджменту в АТ “УкрСиббанк” відбувається згідно “Методичним рекомендаціям щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України” [19].

Ризик-менеджмент (управління ризиками) в банку це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків. Комплекс дій з ризик-менеджменту має на меті забезпечити досягнення таких цілей:

- ризики мають бути зрозумілими та усвідомлюватися банком та його керівництвом;
- ризики мають бути в межах рівнів толерантності, установлених спостережною радою;
- рішення з прийняття ризику мають відповідати стратегічним завданням діяльності банку;
- рішення з прийняття ризику мають бути конкретними і чіткими;
- очікувана дохідність має компенсувати прийнятий ризик;
- розподіл капіталу має відповідати розмірам ризиків, на які наражається банк;

- стимули для досягнення високих результатів діяльності мають узгоджуватися з рівнем толерантності до ризику.

До процесу ризик-менеджменту залучені такі функціональні та структурні підрозділи банку:

- спостережна рада у межах своїх функцій та відповідальності перед власниками банку, вкладниками/контрагентами та органами банківського нагляду;

- правління банку у межах своїх повноважень та відповідальності перед спостережною радою банку, вкладниками/контрагентами та органами банківського нагляду;

- підрозділ з ризик-менеджменту у межах своїх функцій щодо виявлення, кількісної та якісної оцінки, контролю та моніторингу ризиків;

- бекофіси у межах своїх функцій контролю за дотриманням встановлених вимог;

- фронтофіси у межах своїх функцій прийняття банком ризиків у рамках доведених повноважень.

На рівні організаційної структури в банку створені на рівні вищих колегіальних органів банку наступні окремі профільні комітети.

Керівник відділу з ризик-менеджменту є членом Правління банку та членом профільних комітетів, має право вето на рішення цих комітетів, якщо вони можуть призвести до здійснення ризикових операцій, що становитимуть загрозу інтересам вкладників, інших кредиторів банку та його власників або завдадуть шкоди належному веденню банківської діяльності.

До функцій відділу з ризик-менеджменту належать:

- забезпечення проведення кількісної та якісної оцінки або формалізованого аналізу на основі визначених показників тих ризиків, на які наражається банк або які можуть надалі з'явитися в його діяльності;

- розроблення та подання на затвердження правління банку методик оцінки ризиків. Ці методики мають забезпечувати можливість зіставлення різних ризиків, а також величини одного ризику в часі;

- розроблення інфраструктури для отримання даних від інших систем, створення системи для автоматизованого ведення та оброблення бази даних щодо ризиків, а також для забезпечення безперервного моніторингу й оцінки різних ризиків;
- розроблення та актуалізація засобів аналізу ризиків і методики для нових та діючих моделей, у тому числі їх бек-тестування;
- накопичення спостережень (історичних даних) для порівняльного аналізу;
- здійснення моніторингу даних щодо позицій та цін, ризикових позицій;
- ідентифікація і моніторинг порушення лімітів;
- аналіз можливих сценаріїв;
- підготовка загального опису ризикових позицій і звітування щодо них правлінню (або, у разі потреби, спостережній раді банку або її комітету);
- забезпечення координації з іншими підрозділами і сферами діяльності банку;
- на основі проведеного аналізу величини ризиків банку та всіх факторів, які можуть призводити до її зниження (страхування, хеджування тощо), а також рівня розвитку систем управління конкретними ризиками, надання рекомендацій на розгляд правління щодо подальшої тактики роботи з цими ризиками, у тому числі за допомогою встановлення лімітів та інших обмежень, до заборони проведення операції.

Служба внутрішнього аудиту банку в частині процесу ризик-менеджменту оцінює достатність та ефективність систем внутрішнього контролю банку в частині ризик-менеджменту та вносить рекомендації спостережній раді та правлінню щодо їх удосконалення.

2.2. Аналіз фінансово-господарської діяльності АТ «УкрСиббанку» у 2018-2020 роках

На 31 грудня 2020 року балансова вартість приміщень склала 6 88 660 тис. грн. (31 грудня 2019 року – 85554 тис. грн), якби активи обліковувались за первісною

вартістю за мінусом амортизації. На 31 грудня 2020 року балансова вартість повністю з амортизованих основних засобів і нематеріальних активів, які на звітну дату використовувалися, складала 42 361 тис. грн (31 грудня 2019 року - 50533 тис. грн).

Збільшення за видом продукту договори зворотнього «репо» у суммі валової балансової вартості з 165 688 тис. грн на 1 січня 2019 року до 319704 тис. грн на 1 січня 2020 року та у суммі резерву з 37 тис. грн на 1 січня 2019 року до 4631 тис. грн на 1 січня 2020 року пов'язане з новими визнаними активами.

Таблиця 2.1

Динаміка активів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Показники	Сума, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис. грн		Темп приросту, %	
	2018	2019	2020	2018/ 2019	2019/ 2020	2018/ 2019	2019/ 2020
Грошові кошти та їх еквіваленти	460260	363178	295853	-97082	-67325	-21	-18.6
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	1939	-	4637	-1939	+4637	-100	+100
Кошти в інших банках	443248	483038	229 661	+39790	-253377	+9	-52
Кредити та заборгованість клієнтів	6548794	7170255	6528938	+621461	-641317	+9,4	-9,8
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	75773	80831	24 974	+5058	-55857	+6,7	-70
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	-	-	80101		+80101	-	+100
Інвестиційна нерухомість	-	926570	1077693	+926570	+151123	+100	+16,3
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	4276	4785	4785	509	-	+11,9	-

Продовження таб.2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Відстрочений податковий актив	-	8404	266	+8404	-8138	+10 0	-96,8
Основні засоби та нематеріальні активи	224648	286069	347581	+61421	+61512	+27 ,3	+17,7
Інші фінансові активи	1 387	11 526	10 231	+10139	-1295	+87 ,9	-11,2
Інші активи	1369030	467794	594808	- 901236	+127014	- 65,8	+21,3
Загальні активи, усього	9129346	9802454	9199528	+67310 8	-602926	+6, 9	-6,3

Станом на 31 грудня 2020 року сукупна сума кредитів у розмірі 1742591 тис. грн, виданих 10 найбільшим позичальникам Групи, становила 24% кредитного портфелю до вирахування резервів (на 31 грудня 2019 року – сукупна сума кредитів у розмірі 1892757 тис. грн, виданих 10 найбільшим позичальникам Групи, становила 25% кредитного портфелю до вирахування резервів).

Аналізуючи дані таблиці 2.1 можна зробити висновок, що активи даного банку у 2020 році збільшувались в порівнянні з попереднім роком на 673108 тис. грн або на 7,7%, проте в 2019 році зменшились в порівнянні з 2018 роком на 602926 тис. грн або на 3,6%. Зростання активів в 2019 році в порівнянні з 2018 роком спостерігалось в основному завдяки зростанню статей активів «Інвестиційна нерухомість» на 926570 тис. грн, «Кредити та заборгованість клієнтів» на 621461 грн або на 9%, «Основні засоби та нематеріальні активи» на 61421 тис. грн або на 27,3%, «Інші фінансові активи» на 10139 тис.грн або +87,9%(таблиця 2.1).

В 2020 році в порівнянні з 2019 роком зростання спостерігалось у «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю» на 80101 тис. грн або на 100%, «Інші активи» на 127014 тис. грн або на 21,3%, «Інвестиційна нерухомість» на 151123 тис. грн або на 16,3%, незважаючи на збільшення даних статей активу його загальний обсяг зазнав скорочення через зменшення даних показників «Грошові кошти та їх

еквіваленти» на 67325 або 18.6%, «Кошти в інших банках» на 253377 або 52%, «Кредити та заборгованість клієнтів» на 641317 або 9,8%, «Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю» через інший сукупний дохід на 55857 або 70%, «Інші активи» на 127014 тис.грн або +21,3%. Проте значного спаду у 2019 році зазнали «Кредити та заборгованість клієнтів» на -641317 тис.грн або -9,8%, «Кошти в інших банках» на -253377 тис.грн або -52% (таблиця 2.1).

Далі проведемо більш детальний аналіз структури активів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки за допомогою таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Склад та структура активів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Показники	Питома вага, %			Зміна питомої ваги, (+,-)	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
Грошові кошти та їх еквіваленти	5,04	3,70	3,21	-1,34	-0,49
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	0,02	-	0,05	-0,02	+0,05
Кошти в інших банках	4,85	4,92	2,49	+0,07	-2,43
Кредити та заборгованість клієнтів	71,73	72,63	70,908	+0,9	-1,722
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	0,82	0,82	0,27	-	-0,55
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	-	-	0,97	-	+0,97
Інвестиційна нерухомість	-	9,45	11,71	+9,45	+2,26
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	0,04	0,04	0,05	0	+0,01
Відстрочений податковий актив	-	0,08	0,002	0,08	-0,0078
Основні засоби та нематеріальні активи	2,50	3,48	3,77	+0,98	-0,29
Інші фінансові активи	0,01	0,11	0,11	+0,1	0
Інші активи	14,99	4,77	6,46	-10,22	+1,69
Усього активи	100	100	100	-	-

Необхідно зазначити, що «Кредити та заборгованість клієнтів» займають найбільшу частку активів (рисунок 2.4). Так, за аналізований період в АТ «УкрСиббанк» частка «Кредити та заборгованість клієнтів» займають 70,908% (2018 р – 71,73%,

2019 р. – 72,63%, 2020 р. – 70,908%) (таб.2.2). Проте видно, що частка кредитного портфеля в загальній сумі активів з кожним роком зменшується. Це говорить про те, що банк частково втрачає своїх клієнтів і йому необхідно більш ефективно працювати над збільшенням обсягів кредитних операцій і розширювати коло клієнтів.

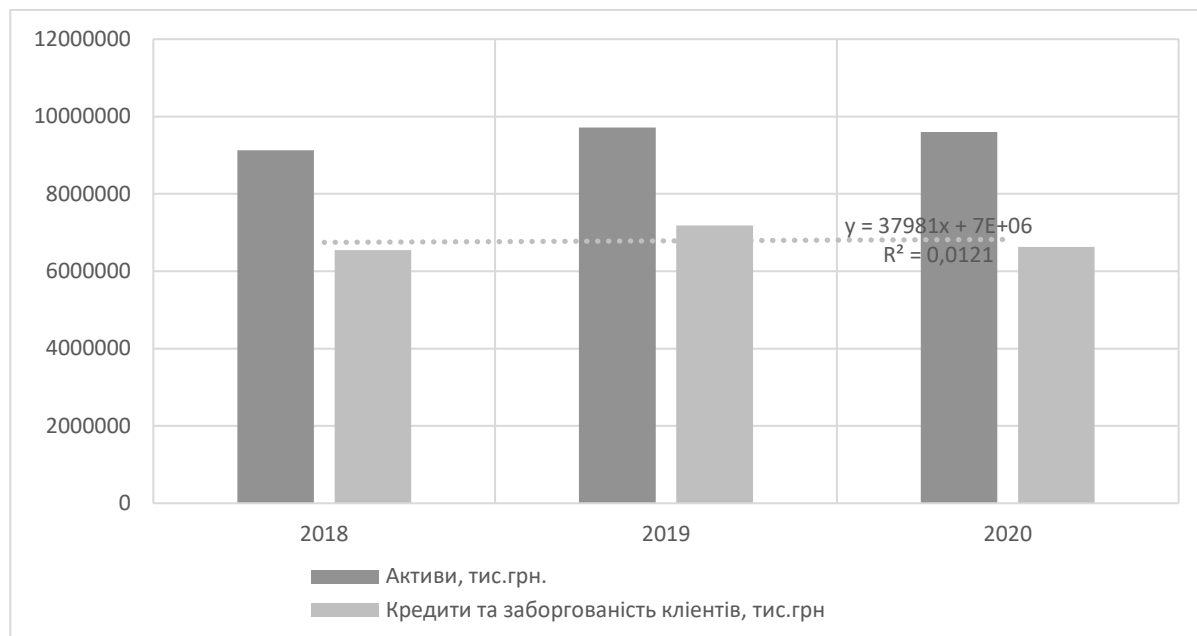

Рис.2.3. Динаміка активів і кредитів та заборгованості клієнтів АТ «УкрСиббанк» за 2018-20 роки

У структурі активів у 2018 році також велику частку, як це видно з таблиці 2.2, займають «Інші активи», а саме 14,99% проте на 2020 рік їх питома вага зменшилась на 10,22%. У 2019 році суттєвого збільшення зазнали «Інвестиційна нерухомість» на 9,45%, що зайняло друге місце по величині у структурі, а на третьому місці «Кошти в інших банках» із величиною 4,92%. У 2020 трьома найбільшими показниками у структурі активів були «Кредити та заборгованість клієнтів» 70,908%, «Інвестиційна нерухомість» 11,71%, «Інші активи» 6,46%. При стабільній ситуації розвитку фінансового ринку найбільшу частку активів повинні займати «Кредити та заборгованість клієнтів», тому слід зазначити ефективність кредитної політики банку. Інші статті активу балансу не мали значного впливу на структуру активів банку.

Позитивна динаміка зростання активів у 2019 році забезпечена розширенням напрямків активних операцій банку. Так з 2018 року АТ «УкрСиббанк» почав

інвестувати в нерухомість, від переоцінки якої в 2019 році отримав дохід у розмірі 90,295 млн грн.

Розглядаючи загальну тенденцію зміни пасивів АТ «УкрСиббанк», слід сказати, що їх величина змінювалась аналогічно до змін величини активів, оскільки пасиви – це джерела формування активів.

Розглядаючи динаміку пасивів АТ «УкрСиббанк» у 2018-2020 роках видно, що пасиви банку у 2019 році збільшувались порівняно з попереднім роком на 673097 тис. грн або на 7,3%, а у 2020 році порівняно з 2019 роком також зменшився на 827107 тис. грн або на 9,8% і становили 8975343 тис. грн (таб.2.3). Суттєве випереджаюче зростання коштів клієнтів банку характеризує збільшення іміджу банку. Тому основну частку в загальній сумі пасиву балансу складають зобов'язання банку. Детальний розгляд пасивів банку представлено у таблиці 2.3 та 2.4.

Таблиця 2.3

Динаміка пасивів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Показники	Сума, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис. грн		Темпи приросту, %	
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018/2019	2019/2020	2018/2019	2019/2020
1	2	3	4	5	6		8
Зобов'язання							
Кошти отримані від Національного банку України	-	-	21 080	-	21080	-	100
Кошти банків	40712	56725	47425	16013	-9300	+39,3	-19,6
Кошти юридичних осіб	3319256	3198752	3084586	-120504	-114166	-3,47	-3,6
Кошти фізичних осіб	3270711	3900002	3687646	629291	-181147	+19,2	-4,8
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	802	-	802	802	+100	-100
Інші залучені кошти	1126234	1286722	845658	160488	-441064	14,2	-34,2

Продовження таб.2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Відстрочені податкові зобов'язання	4602	-	-	-4602	-	-100	-
Резерви під зобов'язання	2 125	866	4 107	-1259	2329	-60,73	274,24
Інші фінансові зобов'язання	91409	161835	214040	70426	15625	77,1	+24,5
Інші зобов'язання	20423	16304	56784	-4119	39639	-25,3	343,19
Субординований борг	183528	196111	382760	12583	188012	6,5	95,8
Усього зобов'язань	8059000	8818118	8451404	+759118	-797578	8,7	-9,1
Власний капітал							
Статутний капітал	620000	620000	620000	-	-	-	-
Емісійні різниці	138	138	138	-	-	-	-
Незарєстровані внески до статутного капіталу	-	-	130000	-	130000	-	100
Інший додатковий капітал	200000	200000	200000	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-4911	-42663	-346356	-37752	303693	868,72	811,8
Резервні та інші фонди банку	135790	136083	141323	293	5240	0,03	3,8
Резерви переоцінки	119336	70774	49 419	-48562	-21355	-31,4	30,3
Усього власного капіталу	1070353	984332	748 225	-86021	-236107	-8,7	-31,1
Усього зобов'язань та власного капіталу	9129353	9802450	9199528	673097	-602922	7,3	-9,8

Залучення коштів протягом 2018-2020 років здійснювалися переважно за рахунок коштів клієнтів – фізичних осіб та юридичних осіб. Частка коштів юридичних осіб поступово зростала з 13,59% у 2018 році до 17,42% у 2019 році. В свою чергу частка коштів фізичних осіб займає лідируючу позицію в загальній

структурі пасивів банку. Частка коштів фізичних осіб зросла з 68,65% у 2018 році до 74,78% у 2019 році, а у 2020 році їх частка знизилась до 65,2% (таб.2.4).

За період з 31 грудня 2019 року до 31 грудня 2020 року портфель коштів на строкових та поточних рахунках клієнтів зменшився приблизно на 1% або на 59 921 тис. грн. Покриття поточних та строкових коштів клієнтів наявними ліквідними активами, що включають грошові кошти та їх еквіваленти, на 31 грудня 2020 року дорівнювало 8%. Згідно з результатами стрес-тестування, проведеного Банком, у найгіршому випадку, за умови, що Банк буде зобов'язаний погасити 15% коштів клієнтів, покриття такого відтоку наявними ліквідними активами дорівнювало 50%.

Суттєвий вплив на власний капітал банку мав «Непокритий збиток», що у зріс у 2019 на 37752 тис. грн та у 2020 ще на 143377 тис. грн та становив 186040 тис. грн, тому для покриття збитку була проведена емісія акцій на 130000 тис. грн.

Також слід зазначити про скорочення коштів юридичних осіб протягом 2018-2020 періоду, так у 2019 році скорочення становило 120504 тис. грн та у 2020 на 433619 тис. грн. Негативного наслідку у 2020 році зазнала стаття «Інші залучені кошти» на 441064 або 34,2%.

Отже, дані статті, внесли найбільш значні наслідки до зменшення пасивів балансу, так порівнюючи 2020 із 2019 роком скорочення досягнуло - 827107 тис. грн або -9,8% та 2018 – 2020 зменшення було на 154010 тис. грн. або 1,7%.

Далі проведемо більш детальний аналіз структури пасивів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки за допомогою таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Склад та структура пасивів АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 роки

Показники	Питома вага, %			Зміна питомої ваги	
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018/ 2019	2019/ 2020
1	2	3	4	5	6
Зобов'язання					
Кошти отримані від Національного банку України	-	-	0,23	-	+0,23
Кошти банків	0,44	0,57	0,53	0,13	-0,04
Кошти юридичних осіб	36,35	32,63	30,80	-3,72	-1,83

Продовження таб.2.4

1	2	3	4	5	6
Кошти фізичних осіб	35,82	39,78	41,43	3,96	1,65
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	0,008	0,008	0,008	0
Інші залучені кошти	12,33	13,12	9,42	0,79	-3,7
Відстрочені податкові зобов'язання	0,05	-	-	-0,05	-
Резерви під зобов'язання	0,02	0,008	0,04	-0,0012	0,388
Інші фінансові зобов'язання	1	1,65	1,97	0,65	0,32
Інші зобов'язання	0,22	0,16	0,62	-0,06	0,46
Субординований борг	2,01	2	4,27	-0,01	2,27
Усього зобов'язань	88,27	89,95	89,36	-1,68	-0,59
Власний капітал					
Статутний капітал	6,79	6,32	6,90	-0,47	0,58
Емісійні різниці	0,001	0,001	0,001	0	0
Незарєєстровані внески до статутного капіталу	-	-	1,44	-	1,44
Інший додатковий капітал	2,19	2,04	2,22	-0,15	0,18
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-0,05	-0,43	-2,07	-0,37	-1,64
Резервні та інші фонди банку	1,48	1,38	1,57	-0,10	0,19
Резерви переоцінки	1,30	0,72	0,55	-0,58	-0,17
Усього власного капіталу	11,73	10,04	10,63	-1,69	0,59
Усього зобов'язань та власного капіталу	100	100	100	-	-

Протягом 2018-2020 років АТ «УкрСиббанк» спостерігається зниження ефективності : у 2019 році прибуток скоротився на 43844 тис. грн в порівнянні з 2017 роком та у 2020 також спостерігалось зниження на 9751 тис.

Управління ліквідністю банку вимагає проведення аналізу рівня ліквідних активів, необхідного для врегулювання зобов'язань при настанні строку їх погашення, забезпечення доступу до різних джерел фінансування, наявності планів у випадку виникнення проблем з фінансуванням та здійснення контролю за відповідністю показників ліквідності нормативним вимогам. Банк щоденно розраховує нормативи ліквідності відповідно до вимог Національного банку України. Ці нормативи включають:

- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), який розраховується як співвідношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відпливу грошових коштів. Станом на 31 грудня 2020 року середньоарифметична величина коефіцієнта покриття ліквідності (LCR) (за останні 30 календарних днів) за всіма валютами (LCRBB) складала 155,01% (31 грудня 2019 року – 97,56%) при встановленому НБУ мінімальному значенні нормативу 100% (31 грудня 2019 року – 80%) та в іноземній валюті (LCRIB) складала 300,76% (31 грудня 2019 року – 145,81%) при встановленому НБУ мінімальному значенні – 100% (31 грудня 2019 року – 50%).

- норматив короткострокової ліквідності (Н6), який розраховується як відношення ліквідних активів до зобов'язань зі строком погашення до одного року. Станом на 31 грудня 2019 року цей норматив складав 87,10% (31 грудня 2019 року – 89,91%) при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 60% (31 грудня 2019 року – 60%);

- норматив поточної ліквідності (Н5), який розраховується як відношення ліквідних активів до зобов'язань зі строком погашення, який не перевищує 31 календарний день. Станом на 31 грудня 2020 р. цей норматив складав 115,72% (на 31 грудня 2019 р. – 74,42%) при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 40%.

Банк планує скорочення довгострокового розриву ліквідності за рахунок реалізації інвестиційної нерухомості та спрямування отриманих коштів на збільшення високоліквідних активів та кредитування мікро та малих підприємств. Протягом 2021 року Банк планує реалізацію заставного майна на суму від 500 млн. грн. до 790 млн. грн. Для цього було розроблено стратегію по роботі з непрацюючими активами та створено відокремлений підрозділ з реалізації активів. Додатково, в 2021 році Банк планує збільшити статутний капітал на 450 млн. грн., що також сприятиме зменшенню довгострокового розриву ліквідності.

Банк здійснює розрахунок нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) відповідно до вимог Постанови Правління Національного Банку України.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), розраховується як співвідношення регулятивного капіталу до сумарної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику до яких додається сукупна сума відкритої валютної позиції банку та виключається величина непокритого кредитного ризику. Станом на 31 грудня 2020 року цей норматив склав 11,28% при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 10%.

Одним із шляхів характеристики ефективності роботи банку є оцінка рівня його прибутковості (рентабельності, рівня дохідності). Дохідність банку:

- це сумарний позитивний сукупний результат його господарсько-фінансової та комерційної діяльності. За рахунок доходів банку покривають усі його операційні витрати, формують прибуток, обсяг якого визначає рівень дивідендів, зростання капіталу, розвиток пасивних та активних операцій.

За допомогою показника чистої процентної маржі можна проаналізувати здатність банку приносити прибуток у вигляді його доходу від процентної різниці як процент до середніх загальних активів. Аналізуючи чисту процентну маржу, слід брати до уваги її призначення: маржа слугує для покриття витрат банку і ризиків, у тому числі інфляційного, створення прибутку, покриття договірних угод. Як свідчать дані рис.2.5 АТ «УкрСиббанк» має недостатній рівень чистої % маржі. Не зважаючи на зростання показника на 0,48% за 2018-2020 р.р. його рівень станом на 2020 р. склав 2,08% при оптимальному рівні 4,5% (рис.2.4).

Це свідчить про неефективну процентну політику банку. Чисту процентну маржу можна поліпшити шляхом: установлення вищих ставок за кредитами; зменшення рівня недохідних активів; здешевлення ресурсної бази за рахунок збільшення капіталу або безоплатних зобов'язань (поточних рахунків клієнтів).

Розрахуємо такі показники, як рентабельність власного капіталу (ROAE) та рентабельність активів (ROAA).

Рентабельність власного капіталу (ROAA) - розраховується як відношення прибутку банку після оподаткування на звітну дату до середньої вартості використовуваних банком активів за відповідний період і виражається у процентах [61].

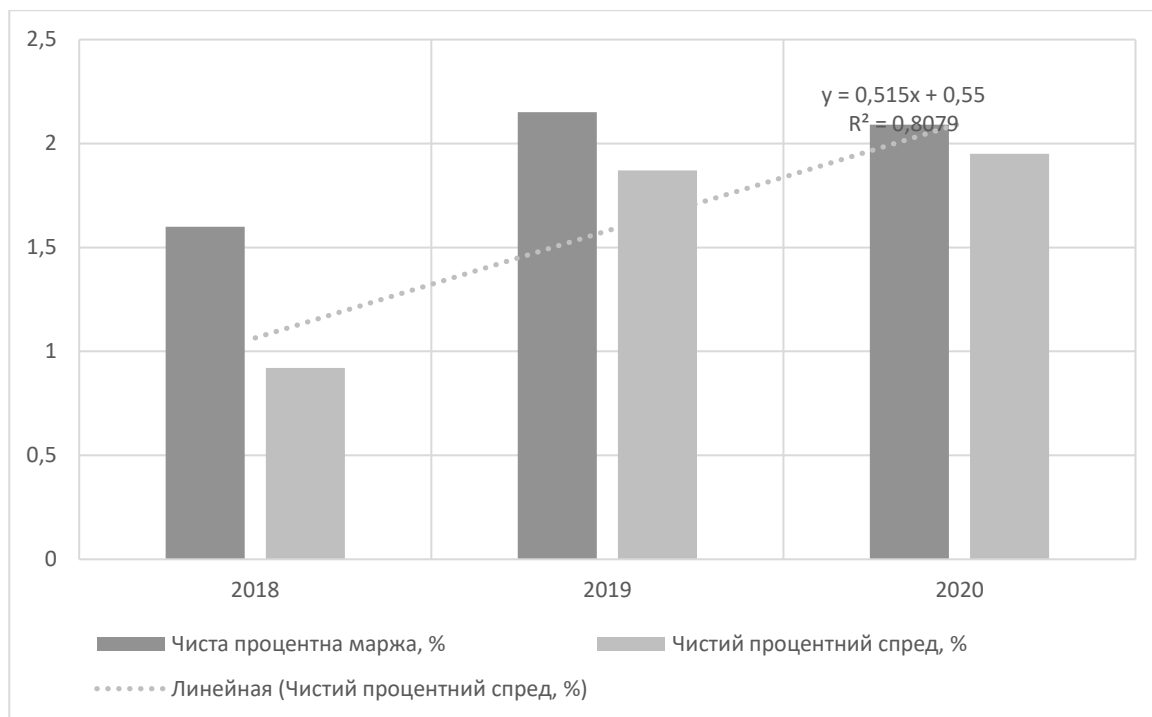

Рис.2.4. Динаміка показників рентабельності АТ «УкрСиббанк» за 2018-20 р.р.

Прибутковість активів банку у 2018 становила 0,8, у 2019 - 0,4 % та 2020 – 0,25. Слід зазначити, що прибутковість активів знаходиться на досить низькому рівні Оскільки в банках розвинутих країн значення ROAA коливається в межах 0,75-1,5% (рис.2.5).

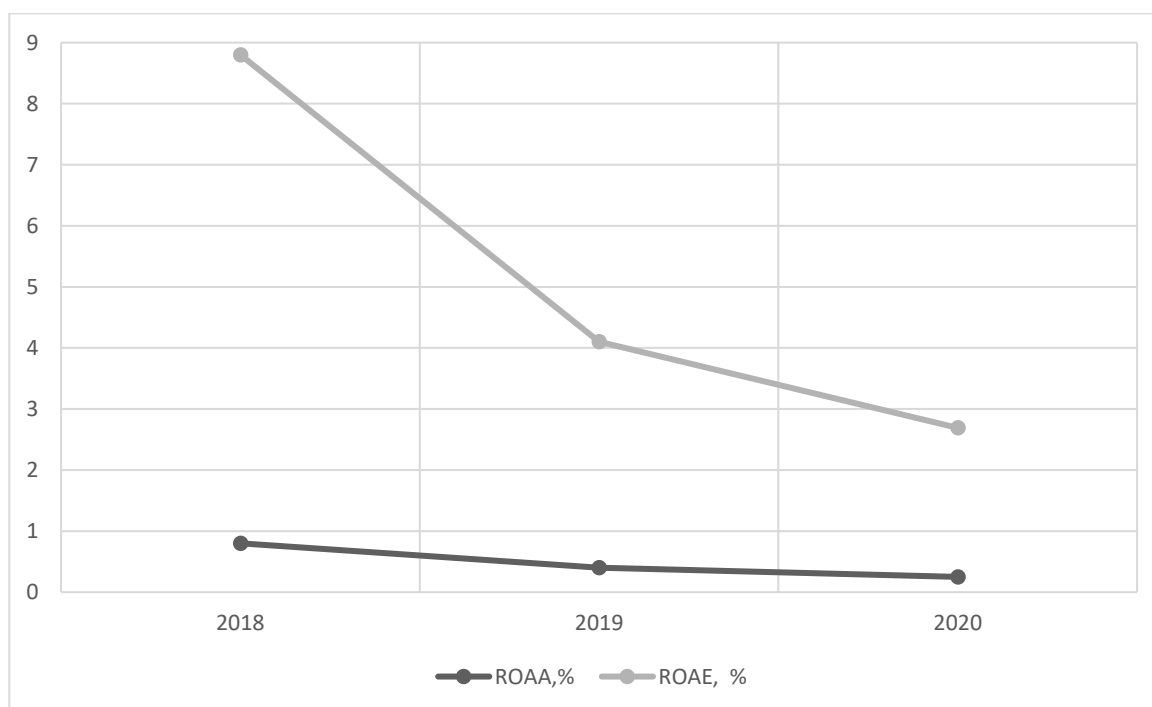

Рис.2.5. Динаміка показників рентабельності АТ «УкрСиббанк» за 2018- 20р.р.

Рентабельність власного капіталу (ROAE) - показник чистого прибутку в порівнянні з власним капіталом.

Рентабельність власного капіталу банку також знаходиться на дуже низькому рівні. Не зважаючи на те, що максимальне значення його було 8% в 2018 році, станом на 2019 р. він склав лише 3,5% та у 2020 складає 2,44 при оптимальному значенні цього показника не менше ніж 10%-20%. Тобто можна стверджувати, що на сьогодні АТ «УкрСиббанк» не є привабливим для інвесторів з точки зору прибутковості.

За проведеним дослідженням стану АТ «УкрСиббанк» за 2018- 2020 рр. можна зробити висновок про те, що банк на сьогоднішній день пропонує своїм клієнтам широкий перелік кредитних продуктів, Кредитування є одним з головніших напрямків діяльності. Аналіз фінансового стану свідчить про достатню платоспроможність, ліквідність та забезпеченість можливих ризиків. Проте пріоритетним завданням залишається підвищення конкурентоспроможності, покращення іміджу банку та забезпечення свого фінансового стану в період кризових явищ у світі.

2.3. Аналіз ефективності підходів до оцінки фінансових ризиків банку

Функція керування ціновими ризиками в АТ «УкрСиббанк» здійснюється на сучасному етапі становлення банку, в основному, щодо наступних цінових фінансових ризиків:

- ризик зміни відсоткових ставок;
- валютний ризик;

Основними цілями керування ціновими фінансовими ризиками є визначення лімітів ризику і контроль над тим, щоб ці ліміти не перевищувалися.

В табл.2.5 наведені чисельні оцінки цінових ризиків зміни відсоткових ставок по депозитним та кредитним операціям АТ «УкрСиббанк» у 2019 році

Як показує аналіз даних, наведених в табл.2.5, статистична різниця ставок доходу від активних операцій в АТ «УкрСиббанк» та ставок витрат за депозитними операціями банку становить 3,5 – 6,0%, що забезпечує толерантний рівень ризику

рівня прибутковості діяльності банку у 2020 році при нормативних вимогах до рентабельності активів банку не нижче $ROA > 1,5\%$. Рівень процентної маржі в АТ “УкрСиббанк” відповідає загальному рівню процентної маржі в банківській системі України у 2020 році на рівні стабільності відсоткових ставок на протязі року [110].

Таблиця 2.5

Фактичні показники середньозважених відсоткових ставок по депозитним та кредитним операціям АТ “УкрСиббанк” у 2019 році, % [110]

Рядо к	Найменування статті	Гривні	USD	EUR	RUB
	АКТИВИ				
3.	Кошти в інших банках	9,5	4,4	2,6	0,9
5.	Цінні папери в портфелі банку на продаж	13,0	0	0	0
6.	Кредити та заборгованість клієнтів: юридичних осіб	16,2	11,0	10,9	10,2
	фізичних осіб	18,8	12,1	11,7	0
	ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
8.	Кошти банків	0	7,0	3,9	0,1
9.	Кошти клієнтів	8,7	5,6	6,6	1,4
11.	Боргові цінні папери, емітовані банком	12,7	0	0	0

Внаслідок дій НБУ в структурі власності банківської системи України відбувались зміни. Станом на 2019 року банки іноземних банківських груп становили 20 або 26%, банки з приватним українським капіталом складають близько 50 або 66 % державні банки – 5 або 8% . В табл.2.6 наведені чисельні оцінки валютних цінових ризиків діяльності АТ “УкрСиббанк” по валютним показникам нормативів діяльності Н13 [9].

Таблиця 2.6

Фактичні та нормативні значення показників валютного цінового ризику

№	Коефіцієнт	Нормативне значення [9]	Фактичне значення станом на 01.01.2019	Фактичне значення станом на 01.01.2020
1	Норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н13).	не більше 30%	3,82	4,62
2	Норматив ризику загальної довго відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н131).	не більше 20%	3,82	4,62
3	Норматив ризику загальної довго відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н132).	не більше 10%	0,00	0,00

Розглядаючи активи вітчизняних банків у 2019 році можна сказати про їх збільшення: загальні активи на 5,7%, а чисті на 9,8% до 1,49 трлн грн Найкращий ріст спостерігався у вкладення в депозитні сертифікати НБУ, з 62,1 до 152,2 млрд на кінець 2019 року. Це зв'язано із рекордним надходженням на рахунки суб'єктів господарювання зокрема Нафтогазу та як результат, ріст у вклади депозитних сертифікатів НБУ.

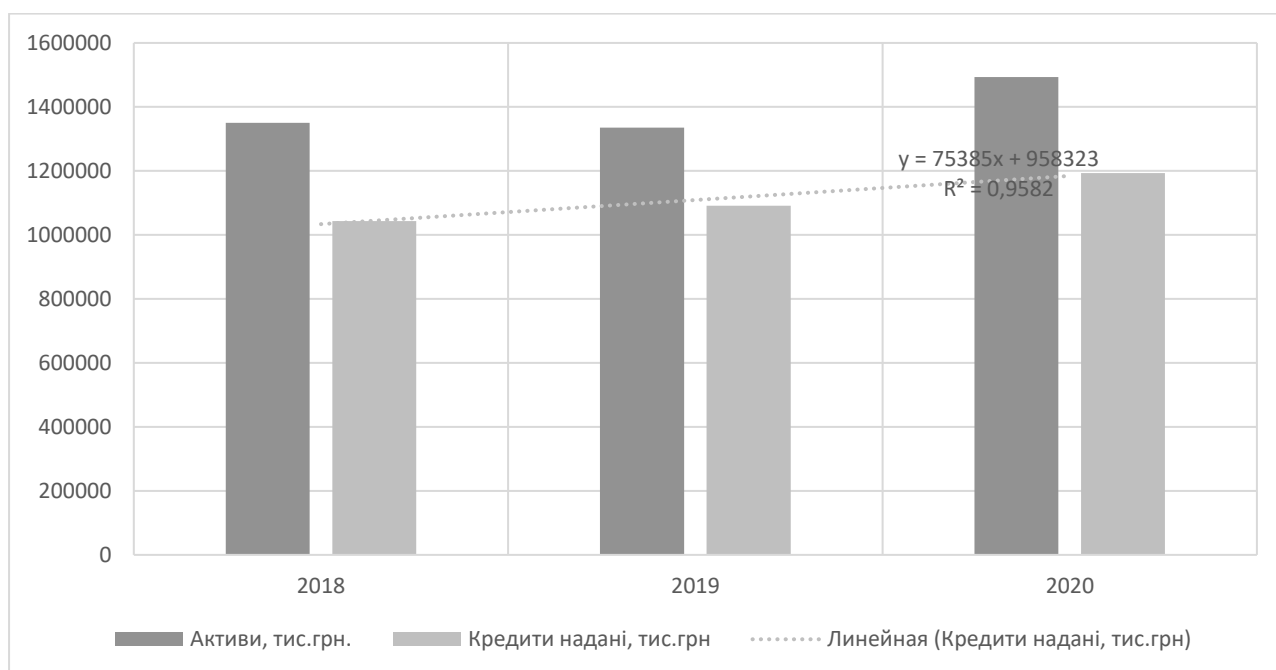

Рис.2.6. Динаміка показників кредитної діяльності банків України за 2018-2020 р.р.

Таблиця 2.7

Частка кредитного портфеля в активах банків України за 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення (+,-)	
				2018/2019	2019/2020
Активи, тис. грн	1350403	1335239	1493297	-15164	+157158
Кредити надані, тис. грн	1042798	1090913	1193558	+48115	+105558
Частка кредитного портфеля в активах, %	77,2	81,7	79,9	+4.5	-1,8

Розглядаючи суму наданих кредитів, можна зробити висновок про їх збільшення 8,3 % протягом 2020 року в порівнянні із 2019 роком.

Протягом року гривневі кредити суб'єктам підприємництва знизились на 5%. Головною причиною цього скорочення є погашення кредитів державних монополій та дочірніх компаній міжнародних груп. Також зазнали зменшення чисті валютні кредити корпораціям на 4,1, через зміцнення гривні.

До зростання мають тенденцію кредити фізичним особам, так за 2020 рік досяг 21,5%. Основною причиною збільшення споживчого кредитування є велика дохідність даного сектору, що надає популярності даному виду кредитування з боку банків. З боку позичальників зацікавленість кредитами викликало зростання доходів населення та поліпшення споживчого попиту.

У кінці 2020 році спостерігається різке підвищення кредитів наданих органам державної влади а саме у 3 рази.

Таблиця 2.8

Кредити надані банківськими установами України за 2018-2020 роки

Показники	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення (+,-)	
				2018/2019	2019/2020
1	2	3	4	5	6
Кредити надані всього у тис.грн	1042798	1 090 913	1 193 558	+48116	+102644
Частка кредитів, всього	100	100	100	-	-

Продовження таб.2.8

1	2	3	4	5	6
Кредити, надані суб'єктам господарювання у тис. грн	870302	914946	988456	+44644	+73510
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у загальній сумі, %	83,46	83,86	82,81	-0,4	-0,55
Кредити, надані фізичним особам у тис.грн	170 938	174 448	202 202	+3510	+27754
Частка кредитів, наданих фізичним особам, у загальній сумі, %	16,39	15,98	16,94	-0.41	+0,96
Кредити, надані органам державної влади у тис.грн	1538	1 519	2 867	-19	+1348
Частка кредитів, наданих державним органам, у загальній сумі, %	0,14	0,13	0,24	-0.01	+0,11
Кредити, надані небанківським фінансовим установам у тис.грн	20	42	33	+23	- 10
Частка кредитів, наданих небанківським фін. установам, у загальній сумі, %	0,01	0,03	0,01	+0.02	-0,02

Також слід зазначити, що якість кредитного портфеля зазнала позитивних змін. Обсяг непрацюючих кредитів у структурі знизився на 4,5 відсотка і склав 48,36 %. Слід зазначити, що цей показник вперше досягнув відмітки менше від 50% від початку реальної оцінки кредитного ринку. Порівнюючи із початком 2018 року коли було найвище значення 57,60%, то у 2020 році доля непрацюючих кредитів зменшилась на 9,24% . Цього ефекту завдалось досягти завдяки реструктуризації, продажу та списанню за рахунок резервів корпоративних.

Таблиця 2.9

Частка непрацюючих кредитів банків України за 2018- 2020 роки

Показники	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення (+,-)	
				2018/2019	2019/2020
Кредити корпоративному сектору у тис.грн	870302	914946	988456	+44644	+73510
непрацюючі кредити у тис.грн	504518	500263	535769	-4255	+35506
частка непрацюючих кредитів, %	59,20	56,03	55,83	-3.17	-0,2
Кредити фізичним особам у тис.грн	170 938	174 448	202 202	+3510	+27754
непрацюючі кредити у тис.грн	94631	93 353	93086	-1278	-267
частка непрацюючих кредитів, %	55,36	53,51	46,04	+1.85	+7.47
Міжбанківські кредити, депозити у тис.грн	18095	22 046	28 888	+3951	+6842
непрацюючі кредити у тис.грн	1257	1 372	1 073	+115	-299
частка непрацюючих кредитів, %	6,90	6,22	3,71	-0.68	-2.51
Кредити органам державної влади у тис.грн	1 538	1 519	2 867	-19	+1348
непрацюючі кредити у тис.грн	37	10	838	+27	+828
частка непрацюючих кредитів, %	2,45	0,69	29,22	-1.76	+28.53
Кредити разом у тис.грн	1042798	1 090 913	1 193 558	48115	102645
Непрацюючі кредити разом у тис.грн	600443	594 999	630 767	-5444	35768
Загальна частка у %	57,60	54,54	48,36	- 3.06	-6.18

В грудні 2020 року, тобто в 4 кварталі, НБУ знижував облікову ставку, найбільше на 2%. Для депозитів фізичних осіб ставка знижувалася лише у грудні, після зниження ставки державними банками. Головною причиною зберігання ставок за депозитами на високому рівні була інертність в управлінні пасивами та активами зв'язана із юридичними ризиками навколо Приватбанку. В свою чергу вартість річних депозитів в доларах зменшилася на 0,6 % і становила 2,6%. Грошові кошти в національній валюті корпорацій за 4 квартал здешевіли на 2,7 % і становили 10,3% річних, що в свою чергу потягло здешевлення гривневих кредитів для бізнесу за 4 квартал на 2.4% до 15,7%.

Але не зважаючи на зниження облікової ставки вартість кредитів для фізичних осіб не зазнала істотних знижень, скорочення склало лише 0,5% і становило 33,6%.

Однак процентні ставки за позиками ще більше впали, що зменшує спред, і як наслідок може зменшити рентабельність в перспективі. Вірогідні темпи приросту коштів населення ймовірно збережуться на рівні попереднього року, незважаючи на значне зниження процентних ставок за депозитами. Це пояснюється збільшенням поточного залишку на рахунках і зростанням обсягу депозитів. Послідовне пом'якшення монетарної політики НБУ сприятиме зменшенню вартості фінансових ресурсів та відновленню довгострокового кредитування. Здешевлення кредитів для бізнесу дасть змогу компаніям активніше залучати позики для модернізації виробництва та нарощення випуску, що трансформуватиметься у подальше зростання ВВП.

Наслідком здешевлення вартості ресурсів для домогосподарств буде відновлення привабливості іпотечного кредитування, що допоможе активізувати динаміку житлового будівництва. Крім того, в умовах низької та стабільної інфляції населення значно охочіше нестиме заощадження на депозити у банки, а також подовжуватиме терміни вкладень.

2.4. Аналіз ефективності оцінки управління фінансовими ризиками банку

Функція керування фінансовими неціновими ризиками в АТ “УкрСиббанк” здійснюється на сучасному етапі становлення банку, в основному, щодо кредитного ризику, ризику ліквідності та ризику неплатоспроможності.

Основними цілями керування ціновими фінансовими ризиками є визначення лімітів ризику і контроль над тим, щоб ці ліміти не перевищувалися.

В табл.2.10 наведені чисельні оцінки основних фінансових нецінових ризиків діяльності АТ “УкрСиббанк” по показникам нормативів діяльності Н1 Н12 [9].

Таблиця 2.10

Фактичні та нормативні значення показників ризику банківської установи

№	Коефіцієнт	Нормативне значення [9]	Фактичне значення станом на 01.01.2019	Фактичне значення станом на 01.01.2020
1	2	3	4	5
1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	Не менше 8,0 млн.євро	27,35 млн.євро	28,025 млн.євро
2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2)	не менше 10%	45,35	25,94
3	Норматив адекватності основного капіталу (Н3)	не менше 4%	36,51	21,63
4	Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	не менше 20%	22,66	30,17
5	Норматив поточної ліквідності (Н5)	не менше 40%	57,34	60,20
6	Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	не менше 20%	55,4	68,30
7	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)	Не більше 15%	2,78	12,90
8	Норматив загальної суми інвестування (Н12)	Не більше 60%	3,93	21,17
9	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7),	Не більше 25%	52,50	24,96
10	Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	< 8* Н1	2,10	3,47
11	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)	Не більше 5%	52,5	4,95
12	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10);	Не більше 30%	64,8	29,15

Як показує аналіз даних табл.2.10, основними проблемами ризикової діяльності АТ “УкрСиббанк” в сфері нецінових фінансових ризиків є:

- перевищення нормативу кредитування одного позичальника –засновника банку, яке станом на 01.01.2020 ліквідоване в зв’язку з виходом засновника із складу акціонерів банку в січні 2019 року та передачею його кредитування через інший банк;

- перевищення станом на 01.01.2019 року нормативу кредитування інсайдера – засновника банку, яке станом на 01.01.2020 ліквідоване в зв'язку з виходом засновника із складу акціонерів банку в січні 2019 року та передачею його кредитування через інший банк.

В дипломній роботі проаналізовані цінові та нецінові ризики АТ “УкрСиббанк”, для зменшення яких він станом на 01.01.2020 року створив:

- резерви ризиків кредитного портфелю за методологією [20];
- резерви ризиків міжбанківського кредитування [20];
- резерви ризиків портфелю цінних паперів за методологією [25];
- резерви ризиків ненадходження нарахованих та несплачених відсотків за кредитні операції [20];
- резерви ризиків ненадходження коштів по дебіторській заборгованості в операціях банку з клієнтами та іншими банками за методологією [24].

Рис.2.7. Порівняльний аналіз структури резервів банківських ризиків в АТ “УкрСиббанк” та інших банках України у 2019-2020 роках (% витрат доходів банку)

Висновки до розділу 2

1. Служба внутрішнього аудиту банку в частині процесу ризик-менеджменту оцінює достатність та ефективність систем внутрішнього контролю банку в частині ризик-менеджменту та вносити рекомендації спостережній раді та правлінню щодо їх удосконалення.

Функція керування ціновими ризиками в АТ “УкрСиббанк” здійснюється на сучасному етапі становлення банку, в основному, щодо наступних цінових фінансових ризиків:

- ризик зміни відсоткових ставок;
- валютний ризик;

2. Функція керування фінансовими неціновими ризиками в АТ “УкрСиббанк” здійснюється на сучасному етапі становлення банку, в основному, щодо кредитного ризику, ризику ліквідності та ризику неплатоспроможності.

Основними цілями керування ціновими фінансовими ризиками є визначення лімітів ризику і контроль над тим, щоб ці ліміти не перевищувалися.

3. Фактори, що обмежують підвищення кредитного рейтингу АТ “УкрСиббанк” за висновками рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг» (Україна) [58]:

- банк здійснює діяльність лише протягом 9 місяців, що за умов відсутності власної регіональної мережі та карткового бізнесу, а також незначної кількості клієнтів та подальшого збільшення присутності системних банків на ринку, суттєво ускладнює виконання стратегічних завдань;
- виключна концентрація кредитного портфеля, що може негативно вплинути на показники прибутковості при виникненні проблем навіть з незначною часткою кредитів;
- виключна концентрація ресурсної бази за основними контрагентами, що підвищує ризик ліквідності банку;
- система управління ризиками перебуває на стадії становлення та потребує удосконалення.

РОЗДІЛ 3

ПЛАНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПОКРАЩЕННЯ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

3.1 Удосконалення методичних підходів щодо підвищення ефективності управління фінансовими цінovими ризиками банку

Згідно з “Методичними рекомендаціями щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України” Національного банку України [22] для підвищення ефективності управління цінovими ризиками банку доцільно впровадити наступні особливості розрахунку резервів у межах управлінського обліку:

1. Ризики з метою формування управлінської звітності вимірюються очікуваними та неочікуваними втратами. Очікувані втрати від кредитних ризиків мають покриватися резервами, а неочікувані втрати капіталом (капіталом під ризиком).

2. Під час визначення прибутковості за кредитними продуктами банку розраховується прибуток і прибутковість відповідних центрів прибутку, що відкориговані на ризики, пов'язані з очікуваними втратами (скоригований на ризик прибуток). Для здійснення цього розрахунку необхідно враховувати середній рівень очікуваних збитків, пов'язаних з ризиками таких продуктів.

3. Під час розрахунку очікуваних втрат унаслідок кредитного ризику мають враховуватися поточні економічні умови, історичні дані щодо відшкодувань за відповідними продуктами, мінімальні періоди спостереження (доцільно охоплювати один економічний цикл три п'ять років або інший інтервал).

4. Оцінка ризиків має здійснюватися службою управління ризиками банку.

5. Прибуток (прибутковість) банку або об'єкта управління може бути оцінена за допомогою таких показників:

а) процентної та непроцентної маржі (з урахуванням внутрішніх трансфертних доходів і витрат);

- б) прибутку;
- в) чистої процентної маржі;
- г) прибутковості активів (ROA);
- г) прибутковості капіталу (ROE);
- д) скоригованого на ризик прибутку тощо.

6. Під час розрахунку ефективності видів діяльності, центрів прибутку, продуктів (груп продуктів), клієнтів (груп клієнтів) тощо враховуються прибуток (прибутковість) і ризики за відповідними об'єктами управління.

7. З метою оцінки ефективності можуть використовуватися такі показники:

- а) співвідношення прибутку і ризиків;
- б) показник мультиплікатора капіталу;
- в) RAROC відношення скоригованого на ризик прибутку до капіталу під ризиком (економічного капіталу) тощо.

8. Показник RAROC дає змогу оцінювати співвідношення прибутку і ризиків, на які наражається об'єкт управління в процесі генерування цих прибутків. RAROC відображає прибутковість капіталу об'єкта управління, необхідного для покриття обраної частки максимально можливого збитку (зазвичай береться частка 97 99 %).

RAROC доцільно розраховувати за кожним об'єктом управління з метою:

- оцінки ефективності (рентабельності з урахуванням ризику) видів діяльності, центрів відповідальності, продуктів та їх груп, клієнтів і їх груп шляхом порівняння їх показників RAROC між собою та зі встановленою граничною нормою, їх ранжирування за ступенем інвестиційної привабливості;
- розподілу наявного капіталу між наявними об'єктами управління з метою досягнення максимального ефекту в межах запланованої стратегії;
- матеріального заохочення керівників центрів відповідальності;
- ціноутворення банківських продуктів тощо.

9. Капітал під ризиком (економічний капітал) зазвичай складається з:

- а) капіталу під неочікувані втрати внаслідок кредитного ризику;
- б) капіталу під неочікувані втрати внаслідок процентного, валютного та інших ринкових ризиків торгової діяльності;

в) капіталу під неочікувані втрати внаслідок операційного ризику.

10. Капітал під ризиком (економічний капітал) розраховується службою ризик-менеджменту за допомогою методів, прийнятних для банку, з урахуванням загальноприйнятих методик оцінки ризиків, практики ризик-менеджменту, рекомендацій служб банківського регулювання і нагляду, специфіки діяльності, обсягів операцій і технічних можливостей банку тощо.

11. Капітал під ризиком (економічний капітал) розраховується за принципом "знизу вгору" для кожного об'єкта управління, надалі агрегується з метою визначення сукупного розміру капіталу під ризиком (економічного капіталу) для банку в цілому.

Агрегування може здійснюватися шляхом додавання всіх складових капіталу під втрати внаслідок різних ризиків або з урахуванням взаємозалежності (кореляції) між різними видами ризиків.

Згідно з "Методичними рекомендаціями щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України" Національного банку України [12] для організації управління ризиками банки мають запроваджувати всеохоплюючий процес управління ризиками (під наглядом з боку спостережної ради та правління банку) для ідентифікації, оцінки величини та контролю за всіма значними ризиками.

Одним із сучасних методів комплексного управління цінними банківськими ризиками (процентним, валютним, ринковим) є ГЕП менеджмент [42].

ГЕП менеджмент – це комплексний метод одночасного управління платоспроможністю, ліквідністю, валютною позицією та прибутковістю банку з застосуванням механізму поточного порівняння строків, сум та вартості залучених коштів і строків, сум та доходів від розміщення цих залучених коштів в активні операції банку (кредити та цінні папери) [32].

Регулюючи гепрозриви за рахунок оперативного запозичення коштів на міжбанківському ринку, включаючи механізми регулювання ліквідності, пропонуємі НБУ [9], банк наражається на проблеми відсоткового ризику, тобто ціна на короткострокові ресурси запозичень може суттєво знизити прибутковість банку, оскільки такі

запозичення є додатковими витратами банку, які знижують рівень розрахункової процентної маржі між вартістю залучених коштів та доходами від їх розміщення в активні операції.

Стратегія управління гепом має на меті при збереженні вимог по забезпеченню платоспроможності та ліквідності банку отримання підвищених прибутків і передбачає свідомий ризик банку, а тому характеризується як агресивніша. У разі реалізації ризику маржа банку знизиться, що буде зумовлено підвищенням ставок за від'ємного гепу або зниженням ставок за додатного гепу. У процесі реалізації стратегії управління гепом необхідно досягти відповідності між видом гепу (додатний чи від'ємний) та прогнозами зміни напрямку, швидкості й рівня відсоткових ставок. Очевидно, запорукою успіху цієї стратегії є наявність надійного прогнозу (або можливість отримати такий прогноз) і передбачуваність економічної ситуації. Якщо спрогнозувати зміну відсоткових ставок неможливо, наприклад, через нестабільність економіки або під час кризових періодів, набагато безпечнішою для банку буде стратегія фіксації спреду.

Основними параметрами управління ГЕПом є строки та обсяги активів і зобов'язань банку. Узгодження строків розміщення активів і залучення зобов'язань – один із методів, з допомогою якого банк фіксує спред і нейтралізує ризик зміни відсоткової ставки. Припускається, що всі відсоткові ставки і за активними, і за пасивними операціями змінюються з однаковою швидкістю в одному напрямі. Це припущення пов'язане з концепцією "паралельного зсуву" кривої дохідності [63].

Сутність прийомів комплексного управління активами та пасивами банку (УАП) полягає у встановленні співвідношень між строками залучення та розміщення однакових за обсягом коштів.

Узгодження строків вхідних і вихідних фінансових потоків використовується менеджментом банків паралельно з іншими прийомами управління платоспроможністю, ліквідністю та відсотковим ризиком, оскільки на практиці узгодити всі позиції за строками та сумами майже неможливо.

Показник гепу визначається як різниця між величиною чутливих активів і чутливих зобов'язань банку в кожному із зафіксованих інтервалів [99]:

$$GAP(t) = FA(t) - FL(t) \quad (3.1)$$

де $GAP(t)$ – величина гепу (у грошовому виразі) в періоді t ;

$FA(t)$ – активи, чутливі до зміни відсоткової ставки в періоді t ;

$FL(t)$ – пасиви, чутливі до зміни ставки в періоді t .

Геп може бути додатним, якщо активи, чутливі до змін ставки, перевищують чутливі зобов'язання ($FA(t) > FL(t)$), або від'ємним, якщо чутливі зобов'язання перевищують чутливі активи ($FA(t) < FL(t)$).

Збалансована позиція, коли чутливі активи та зобов'язання рівні між собою, означає нульовий геп. За нульового гепу маржа банку буде стабільною, незалежною від коливань відсоткових ставок, а відсотковий ризик – мінімальним. Проте одержати підвищений прибуток внаслідок сприятливої зміни відсоткових ставок на ринку за нульового гепу неможливо. І додатний, і від'ємний геп надають банку потенційну можливість отримати більшу маржу, ніж у разі нульового гепу.

Для визначення співвідношення чутливих активів і зобов'язань банку використовують коефіцієнт гепу – $FGAP(t)$, який обчислюється як відношення чутливих активів до чутливих зобов'язань [99]:

$$FGAP(t) = \frac{FA(t)}{FL(t)} \quad (3.2)$$

Якщо коефіцієнт гепу більший за одиницю, це означає, що геп додатний, якщо менший – геп від'ємний. Якщо коефіцієнт дорівнює одиниці, геп нульовий.

Головна ідея управління гепом полягає в тому, що величина та вид (додатний або від'ємний) гепу мають відповідати прогнозам зміни відсоткових ставок.

Правило управління гепом [88]:

- якщо геп додатний, то зі зростанням відсоткових ставок маржа банку зростатиме і, навпаки, у разі їх зниження маржа зменшуватиметься;
- якщо геп від'ємний, то зі зростанням відсоткових ставок маржа банку зменшуватиметься, а з їх зниженням – збільшуватиметься.

Це означає, що для банку не так вже й важливо, як змінюються відсоткові ставки на ринку. Головне – щоб геп відповідав тому напрямку руху ставок, який забезпечить підвищення прибутку, тобто був додатним за підвищення ставок і від'ємним – за їх зниження.

Проте менеджменту банку потрібно пам'ятати, що потенційна можливість одержання додаткового прибутку супроводжується підвищеним рівнем відсоткового ризику. Якщо прогноз зміни ставок виявиться помилковим або не справдиться, то це може призвести до зниження прибутку і навіть до збитків. Отже, за наявності в банку додатного чи від'ємного гепу цілком реальною є і ймовірність одержання додаткових прибутків, і ймовірність фінансових втрат.

Тому геп є мірою відсоткового ризику, на який наражається банк упродовж зафіксованого часового інтервалу. Незалежно від того, додатний чи від'ємний геп має банк, що більша абсолютна величина гепу, то вищий рівень відсоткового ризику бере на себе банк і то більше змінюється його маржа.

Головне завдання менеджменту банку в процесі управління гепом – досягти відповідності між видом гепу та прогнозом зміни напрямку, швидкості й рівня відсоткових ставок. Необхідною умовою управління гепом є наявність надійного прогнозу (або можливість одержати такий прогноз) і передбачуваність економічної ситуації.

Метод гепу дає змогу банку зважено керувати співвідношенням обсягів активів і зобов'язань банку, проте на практиці виникає необхідність одночасного управління і обсягами, і строками фінансових потоків банку. Для цього застосовують метод кумулятивного гепу.

За економічним змістом кумулятивний геп – це інтегральний показник, що відбиває рівень ризику відсоткових ставок, на який наражається банк упродовж розглянутого часового горизонту. Банк може управляти цим ризиком, встановлюючи ліміт кумулятивного гепу як максимально допустиму його величину та увідповіднюючи структуру чутливих активів і зобов'язань до устанавленого ліміту.

Наведені результати аналізу величин гепу та кумулятивного гепу по валютно для сумарного гривневого еквіваленту в АТ “УкрСиббанк” у першому кварталі 2019 року та за 2018 рік.

Порівняльний аналіз ефективності управління часовими геп- розривами в короткострокових активах та пасивах АТ “УкрСиббанк” станом на 01.01.2018 року та на 01.01.2019 року (повалютно), наведений на графіках показує, що для короткострокових активів та пасивів часткові (в періодах) гепи (розрив між активами та пасивами) та кумулятивний геп мають від’ємний характер, тобто управління пасивами та активами, начебто, спрямоване на прогноз зниження відсоткових ставок на пасиви та активи в короткостроковому періоді.

Порівняльний аналіз ефективності управління часовими геп-розривами в довгострокових активах та пасивах АТ “УкрСиббанк” станом на 01.01.2018 року та на 01.01.2019 року (повалютно), наведений на графіках показує, що для довгострокових активів та пасивів часткові (в періодах) гепи (розрив між активами та пасивами) та кумулятивний геп мають додатний характер, тобто управління пасивами та активами, начебто, спрямоване на прогноз підвищення відсоткових ставок на пасиви та активи в довгостроковому періоді.

В табл.3.1 та на рис.3.1 наведені повалютні та сумарні значення валютної позиції АТ “УкрСиббанк” станом на 01.01.2018 та 01.01.2019 року, розраховані за кумулятивною методологією НБУ [9].

Таблиця 3.1

Повалютні та сумарні значення валютної позиції АТ “УкрСиббанк” станом на 01.01.2018 та 01.01.2019 року

Показник	EUR	USD	RUB	Інші	Усього
1	2	3	4	5	6
Балансова валютна позиція в % (повалютно) станом на 01.01.2017	2,011	1,635	0,045	0,063	0,267
Позабалансова валютна позиція в % (повалютно) станом на 01.01.2016	0,010	1,720	0,097	0,000	1,633
Сумарна валютна позиція в % (повалютно) станом на 01.01.2016	2,020	0,084	0,141	0,064	1,900
Балансова валютна позиція в % (повалютно) станом на 01.01.2017	2,554	0,039	0,797	0,096	1,699
Позабалансова валютна позиція в % (повалютно) станом на 01.01.2017	0,964	2,378	0,217	0,000	3,559
Сумарна валютна позиція в % (повалютно) станом на 01.01.2017	1,590	2,339	1,014	0,096	1,860

Аналіз даних, наведених в табл.3.1 дозволяє констатувати, що сумарний рівень валютної позиції не перевищує вимоги НБУ [9], крім того по відношенню до граничного рівня валютної позиції, визначеного НБУ, фактичний рівень валютної позиції АТ “УкрСиббанк” в 8 разів нижче. Тобто валютний ризик за методологією НБУ є низьким.

Запропонований в дипломній роботі метод ГЕП-менеджменту набагато критичніше оцінює рівень валютних ризиків АТ “УкрСиббанк”.

Так, згідно графікам, наведеним на рис.3.1 повалютний аналіз короткострокового та довгострокового ГЕПу в АТ “УкрСиббанк” у 2018 році (станом на 01.01.2019) дозволяє ідентифікувати наступні підвищені валютні ризики, які не виявляються традиційною методологією НБУ [9]:

1. За короткостроковими активами та пасивами тривалістю до 31дня:
 - по ВКВ – коротка валютна позиція 7,97%(пасиви більше активів);
2. За короткостроковими активами та пасивами тривалістю від 31дня до 92 днів:
 - по ВКВ – коротка валютна позиція 6,292%(пасиви більше активів);
3. За короткостроковими активами та пасивами тривалістю від 92 до 365 днів:
 - по ВКВ – довга валютна позиція 1,93%(активи більше пасивів);
4. За довгостроковими активами та пасивами тривалістю менше 365 днів:
 - по ВКВ – коротка валютна позиція 16,27%(пасиви більше активів);
5. За довгостроковими активами та пасивами тривалістю більше 365 днів:
 - по ВКВ – довга валютна позиція 23,86%(активи більше пасивів);

Одночасно геп- менеджмент дозволяє ідентифікувати скриті ризики, які в АТ “УкрСиббанк” станом на 01.01.2019 року виникли за рахунок того, що:

а).Валютні активи вкладені в довгострокових термінах, при чому їх величина значно більше короткострокових валютних пасивів, тобто при поверненні короткострокових валютних пасивів (вкладів) необхідно буде купувати валюту на міжбанківському ринку, що вносить ризик зниження прибутку банку за рахунок можливих втрат від підвищення курсу іноземної валюти.

б). Оскільки короткострокові та довгострокові валютні пасиви (вклади) будуть повернені раніше, ніж повернення валютних активів, то при поверненні валюти від довгострокових кредитів (в умовах прогнозу падіння курсу долара США) виникає ризик зниження прибутку банку.

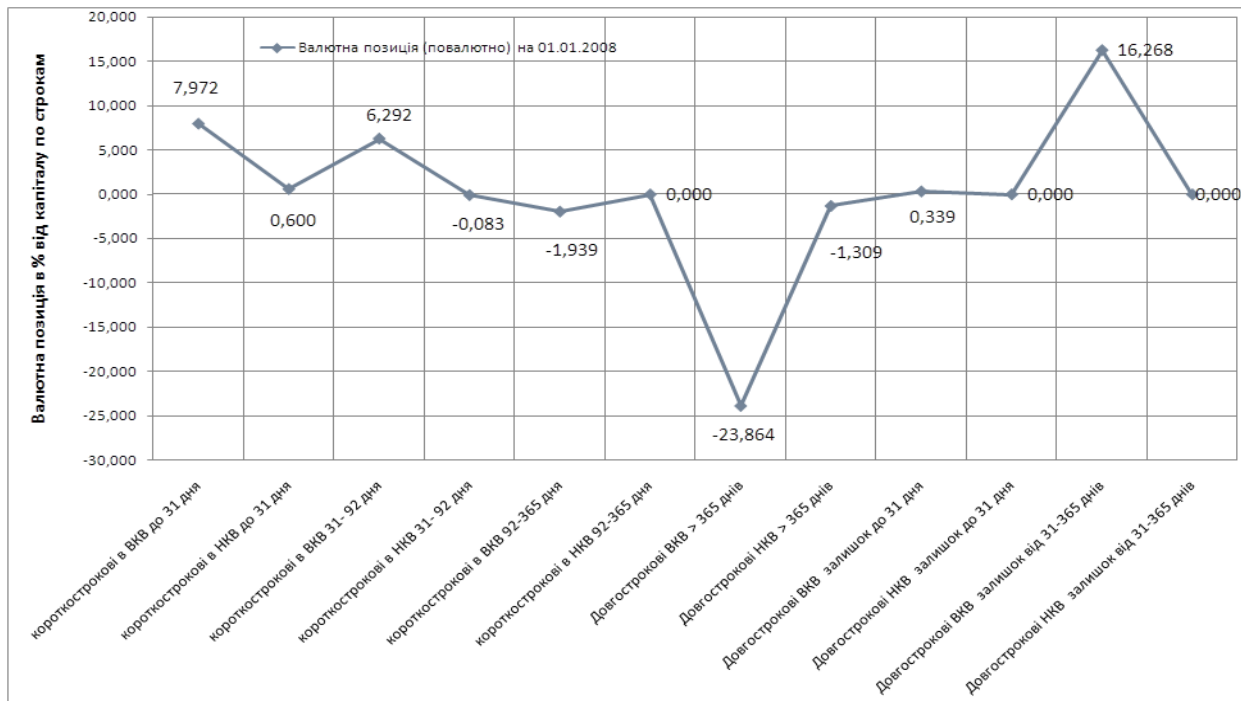

Рис.3.1. ГЕПтехнологія оцінки валютної позиції банку в ВКВ і НКВ та відповідне зростання рівня валютного ризику в короткострокових та довгострокових періодах діяльності АТ “УкрСиббанк”

3.2. Теоретичні засади математичної моделі кількісної оцінки операційного ризику комерційних банків

Одним із важливим завдань регулятора ринку банківських послуг, функції якого в Україні покладено на Національний банк, є визначення рівня операційного ризику комерційних банків з метою адекватного реагування та недопущення нанесення шкоди вкладникам та кредиторам банків. Що означає операційний ризик для нагляду з боку центрального банку? В нормальній ситуації має місце забезпечення в комерційних банках ризикменеджмент, який фокусується на уникненні/зменшенні ризику. В такому випадку здебільшого наголос ставиться на превентивному

контролі, який покликаний не допускати реалізації (кристалізації) ризику. Проте, в разі загострення кризових явищ здійснюється кризовий менеджмент, який фокусується на максимізації надходжень від управління активами та пасивами банку.

Саме тому Національному банку України необхідно володіти дієвими інструментами оцінки та управління операційними ризиками банками. При цьому такі інструменти можуть поділятися на ті, що використовуються камерально (тобто в безвиїзному порядку) та безпосередньо в ході здійснення інспекційних перевірок банків. Одразу зазначимо, що далі піде мова про саме про безвиїзний нагляд, оскільки саме в такому випадку наявність універсального інструменту дозволяє робити неупереджені висновки щодо рівнів відповідних ризиків в банку. Оскільки питання щодо теорії банківських ризиків та місця операційного ризику в цій системі розглядалось в попередніх розділах, розпочнемо розгляд питання визначення операційного ризику в Національному банку України з концепції апетиту та толерантності до ризику, яка включає:

- по-перше, концепцію ризику і доходу: бажання банку прийняти ризик для отримання доходу (при цьому, відповідно, для отримання доходу через прийняття ринкового та кредитного ризику необхідно прийняти певний рівень операційного ризику);
- по-друге, визначення апетиту до ризику: та максимальна межа щодо ризику, яку банк готовий досягти в процесі ведення своєї діяльності (одразу зауважимо, що стосовно операційного ризику, як правило, вживають термін «толерантність до ризику» замість «апетит до ризику», оскільки він іноді повинен прийматися «вимушено»).

До основних аспектів визначення апетиту (толерантності) до ризику відносяться:

- рівень очікуваних і неочікуваних втрат, які вважаються прийнятними для банку;
- галузеві стандарти, кодекси професійної поведінки та етики, приклади найкращої практики тощо;
- переваги та очікування акціонерів;

- очікувані результати функціонування (наприклад, прибуток на капітал);
- волатильність доходу, прийнята для банку;
- обсяг капіталу, який банк готовий визнати ризиковим капіталом;
- культура організації;
- досвід менеджменту з врахуванням уміння управляти ризиком і контролювати ризик;
- довгострокові стратегічні пріоритети тощо.

Загально прийнятою є думка, що визначення апетиту до ризику може базуватися на кількісних індикаторах лише для фінансових ризиків: для ринкового ризику – на показниках ризикової вартості (Value-at-Risk), для кредитного ризику – на ймовірності дефолту, ступені відшкодування після дефолту тощо. Одночасно більшість дослідників та практиків підтримують точку зору, що операційний ризик не підлягає кількісному вимірюванню, в зв'язку з чим визначають такі особливості визначення апетиту (толерантності) до ризику стосовно операційного ризику:

- менш розвинута база вимірювання в порівнянні з фінансовими ризиками;
- відсутність єдиного виміру операційного ризику (такого, як VaR5);
- наявність низки непорівнюваних типів операційного ризику.

Тут слід зазначити, що ми не погоджуємось із зазначеними постулатами щодо толерантності до операційного ризику і спробуємо це довести трохи згодом. Більше того, надалі буде зроблена спроба запропонувати алгоритми, що дозволяють порівнювати різноманітні параметри, та побудувати математичні моделі оцінки операційного ризику в Національному банку України та в комерційних банках.

При здійсненні оцінки ризиків, зокрема операційного, одним з наріжних залишається питання, як необхідно їх ідентифікувати і класифікувати ризики. В такому випадку необхідно, щоб існувала узгодженість щодо, зокрема щодо визначення категорій ризику та визначення ймовірностей і впливу ризиків. Основним проблемним питанням для визначення рівнів операційного ризиків комерційних банків Національним банком України в безвиїзному порядку є нестача статистичних даних щодо інцидентів. Більше того, ця проблема стоїть і перед комерційними банками, оскільки не існує загальних нормативно-правових вимог щодо збору

відповідних даних.

Для побудови економіко-математичної моделі, яка дозволить розрахувати рівень операційного ризику кожного українського банку при здійсненні безвиїзного нагляду фахівцями Національного банку України необхідно визначити низку індикативних показників на основі тієї інформації, що є загальною щодо всіх банків та є в наявності у Національного банку України. Основним джерелом такої інформації є статистична звітність банків.

Тепер пропонуємо розглянути ті показники, що на наш погляд, є індикаторами операційного ризику комерційного банку. Відразу слід зазначити, що всі показники можна класифікувати в залежності від виду банківських операцій на такі, що пов'язані з:

- обслуговуванням клієнтів, та
- з діяльністю банку та його власними операціями.

Також можна виділити групи показників, що характеризують окремі види банківських послуг, оскільки вони є найбільш ризиковими щодо операційного ризику, наприклад, операції банку з платіжними картками та дистанційне обслуговування клієнтів тощо. Розпочнемо з показників, пов'язаних з обслуговуванням клієнтів банку.

K1- кількість банкоматів, кількість платіжних терміналів та імпринтерів. Дані показники характеризують наскільки інтенсивно банк використовує відповідні пристрої, обслуговування яких пов'язане з підвищенням операційного ризику через:

- помилки чи необачність персоналу, який міг не вірно здійснити налаштування пристроїв, не забезпечити відповідну кількість готівки у банкоматі або не точно визначити її небохіній обсяг для завантаження тощо;
- помилки в самих пристроях або їх програмному забезпеченні, системах захисту тощо;
- а також різноманітні зовнішні ризики: збої в електромережі, природні лиха, шахрайство, зломи, вандалізм тощо.

Відмітимо важливу роль групи показників, що характеризують збитки банку від різного роду шахрайств з платіжними картками є надзвичайно важливою при

визначенні рівня операційного ризику банку.

Так, за даними Національного банку України кількість шахрайських операцій з використанням платіжних карток в Україні в 2019 році зросла порівняно з 2018 роком у 6,5 разів, сягнувши 39,338 тис. операцій. Сума збитків за такими операціями також зросла на 6,12 млн грн. та становила близько 12,97 млн грн. Збитків від карткових шахраїв в 2019 році зазнали 44 українські банки [53]. Таким чином для оцінки операційного ризику банку доцільно розрахувати такі показники щодо збитків через шахрайські операції з платіжними картками.

К2- збитки через незаконні дії / сумнівні операції з платіжними картками безпосередньо свідчить про певний рівень матеріальних втрат банку від нелегітимних дій з платіжними картками. Варто також врахувати, що існують різноманітні шляхи отримання шахраями коштів за допомогою платіжних карток:

- підробка карток;
- отримання інформації для ідентифікації та авторизації проведення трансакцій по рахунку шахрайським шляхом (наприклад, прохання надати відомості для отримання виграшу у псевдолотереї);
- інсайдерські маніпуляції та використання інформації, що стає відомою під час виконання службових обов'язків;
- злам інформаційної системи банку;
- викрадення картки тощо.

Отже, існує низка методів отримання несанкціонованого доступу до коштів клієнтів банку за допомогою сумнівних дій з платіжними картками. Тому, варто визначити, які саме дії спричинили найбільші збитки банку, спричинивши зростання операційного ризику в цілому. Для цього пропонуємо розрахувати показники

К3- частка збитків за підробленими платіжними картками до загальної суми збитків через незаконні дії / сумнівні операції з платіжними картками. На наш погляд, окрему увагу слід звернути на збитки, завдані банку через підробні платіжні картки, оскільки даний факт може також свідчити, зокрема про низький рівень захисту картки саме даного банку.

К4- частка збитків за втраченими / викраденими платіжними картками до

загальної суми збитків через незаконні дії / сумнівні операції з платіжними картками. Даний показник є важливим для розрахунку рівня операційного ризику, проте він має свою особливість, адже є цілком незалежним і невідкладним діям банку (його персоналу), а залежить від клієнтів. Проте, врахування подій такого роду і є одним з наріжних каменів визначення операційного ризику.

К5- частка збитків за операціями без пред'явлення картки до загальної суми збитків через незаконні дії / сумнівні операції з платіжними картками. Це стосується в першу чергу операцій через мережу Інтернет, телефоном тощо. Невипадково питання дистанційного обслуговування клієнтів та їх належної ідентифікації викликає постійні дискусії у колі професійних учасників банківського бізнесу – адже йдеться про забезпечення клієнтів інноваційними послугами, що можуть зробити обслуговування клієнтів значно зручнішим особливо в умовах постійного браку часу, та одночасне забезпечення високих стандартів безпеки. Яскравим прикладом інноваційного продукту, що забезпечує дистанційне обслуговування клієнтів, сьогодні є безконтактні банківські картки. Безконтактні смарт-картки, що передають інформацію з радіочастотного каналу, вже вийшли на оперативний простір і активно використовуються в багатьох комерційних проектах по всьому світу [71]. Також їх називають картками з дуальним інтерфейсом, оскільки вони дозволяють розплачуватися як традиційним способом, вставляючи картку в термінал (через контактний мікрочіп або магнітну смугу), так і безконтактним — через радіоканал.

Крім того, в Японії та Південній Кореї чіп з дуальним інтерфейсом вмонтовано в мобільний телефон. Безконтактна частина чіпа працює через радіоканал, а контактна — через інфрачервоний порт мобільного телефону. Він направляє на інфрачервоний порт ПОС-терміналу, встановлюється псевдоконтактне з'єднання й відбувається транзакція. Вищенаведений приклад — яскрава ілюстрація реалізації нових технологій у картка ому бізнесі, які, в свою чергу, потребують відповідних методів та захисту та управління новими ризиками, що вони породжують.

К6- частка збитків за картками, які були емітентом поштою і не отримані держателем, до загальної до загальної суми збитків через незаконні дії / сумнівні операції з платіжними картками. Даний показник також пов'язаний з ризиком, що

виникає коли банк запроваджує різні методи поліпшення обслуговування клієнтів і змушений їх нести за умов загострення конкурентної боротьби на ринку.

К7- частка збитків за операціями з використанням особистих даних клієнта (держателя картки) для відкриття банківського рахунку чи отримання доступу до рахунку за підробленими або викраденими документами до загальної до загальної суми збитків через незаконні дії / сумнівні операції з платіжними картками.

Даний показник заслуговує на окрему увагу, оскільки засвідчує надійність системи безпеки банку, рівень підготовки персоналу та його порядність, а також надійність інформаційних систем. Наприклад, нещодавно поширення набуло шахрайство з платіжними картками за допомогою спеціального пристрою «скіммера», що встановлювався зловмисниками у банкоматах та дозволяв зчитувати персональні дані власника картки для подальшого її злomu. Крім того, експерти стверджують [4], що для виготовлення дублікату картки з магнітною половою необхідно мінімум обладнання та близько 30 хвилин часу. Підсумовуючи сказане щодо шахрайських дій з платіжними картками хотілося б звернути увагу на те, що досить часто такі події можуть не тільки спричинити певні матеріальні збитки банку, а й суттєво вплинути на його репутацію, зокрема зруйнувати уявлення клієнтів про нього, як про надійний банк. Крім того, для оцінки операційного ризику, пов'язаного з банківськими операціями за платіжними картками, на наш погляд, варто визначити також наступні показники.

К8- сума фінансових операцій за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (операції з отримання готівки - операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток, емітованих для клієнтів банку).

К9- кількість фінансових операцій за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (операції з отримання готівки - операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток, емітованих для клієнтів банку).

К10- сума фінансових операцій за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (безготівкові платежі -

операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток, емітованих для клієнтів банку).

K11– кількість фінансових операцій за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (безготівкові платежі - операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток, емітованих для клієнтів банку).

K12– сума фінансові операції за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (операції з отримання готівки - операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток через власну інфраструктуру банку).

K13– кількість фінансових операцій за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (операції з отримання готівки - операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток через власну інфраструктуру банку).

K14– сума фінансових операцій за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (безготівкові платежі - операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток через власну інфраструктуру банку)

K15- кількість фінансових операцій за внутрішньодержавними платіжними системами та міжнародними платіжними системами (безготівкові платежі - операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток через власну інфраструктуру банку).

Розрахунок показників *K14–K15* допоможе встановити інтенсивність фінансових операцій за платіжними картками, яка впливає на ймовірність здійснення не лише шахрайських операцій, а, в першу чергу, різного роду помилок, починаючи від недоліках у бізнес-процесах, та закінчуючи необачністю персоналу. Тобто, чим вища інтенсивність та обсяги таких операцій, тим вищим буде й операційний ризик банку.

Розглядаючи два наступні показники, зауважимо, що коли мова йде про операційний ризик, то дуже часто виділяють два важливі фактори, що зумовлюють підвищення його рівня: по-перше, шахрайства, а, по-друге, аутсорсинг. Про перший

фактор ми вже згадували, а от другий – потребує нашої уваги. Саме при залученні фахівців зі сторонніх організацій пов'язане з ризиком шахрайств з їх боку, витоком інформації, помилками через недосконале розуміння певних бізнес-процесів та недостатній рівень кваліфікації для виконання досить специфічних завдань тощо.

При цьому, коли банк укладає угоди з суб'єктами господарювання агентські договори на використання програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС), то він також наражається на відповідні ризики, незважаючи на те, що аутсорсинг в такому випадку здійснює суб'єкт господарювання. Таким чином, необхідно, на наш погляд, розрахувати:

К16- частку кількості ПТКС, що належать суб'єктам господарювання, які уклали агентські договори з банком до загальної кількості ПТКС та К17– середній рівень суми переказів коштів через ПТКС за звітне півріччя – співвідношення загальної суми переказів коштів через ПТКС за звітне півріччя до загальної кількості ПТКС.

Крім того, сучасні засоби, що використовуються для дистанційного обслуговування клієнтів банку містять також низку факторів операційних ризиків, що поєднують і можливі шахрайській дії, і можливі помилки чи збої у програмному забезпеченні та налаштуванні обладнання. Саме тому наступні показники є вкрай важливими для оцінки рівня операційного ризику банку:

К18- Кількість клієнтів, які використовують систему дистанційного обслуговування рахунків

К19- Частка клієнтів, які використовують систему дистанційного обслуговування від загальної кількості клієнтів банку, %

К20- Кількість поточних та/або вкладних (депозитних) рахунків, обслуговування яких здійснюється дистанційно. При цьому, на наш погляд, варто звернути на два наступні показники (К кількість недіючих рахунків клієнтів та К - сума залишку коштів за недіючими рахунками), оскільки все частіше зустрічають шахрайства серед співробітників банку, коли останні списують на свою користь кошти з так званих «сплячих» рахунків.

К21- Кількість недіючих рахунків клієнтів

K22- Сума залишку коштів за недіючими рахунками

K23- кількість випадків недорезервування коштів під час контролю за щоденними залишками. Даний показник може свідчити про штрафи чи пені банку за недотримання певних вимог щодо резервування. При цьому причинами таких порушень можуть бути: дії персоналу (його помилки) або прогалини у побудові бізнес-процесів банку тощо.

K24- кількість порушень, виявлених Національним банком України.

K25- сплачено банком штрафів за виявлені Національним банком України порушення. Ці два показники говорять самі за себе, адже безпосередньо свідчать про випадки недотримання встановлених норм та вимог.

K26– сума заборгованості за простроченими та сумнівними до отримання нарахованими доходами за операціями на міжбанківському ринку.

K27– сума заборгованості за простроченими та сумнівними до отримання нарахованими доходами за кредитними операціями з клієнтами.

K28– сума заборгованості за простроченими та сумнівними до отримання нарахованими доходами за операціями з цінними паперами.

K29- сума заборгованості за простроченими та сумнівними до отримання нарахованими доходами за іншими операціями. Попри всі вищезазначені показники, які в основному характеризують фінансові результати роботи банку, ми б хотіли звернути увагу на такий напрямок банківської діяльності, як фінансовий моніторинг. Власне фінансовий моніторинг – молодий напрямок не лише в банківській діяльності, пов'язаний з протидією відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Більше того, аналіз ризиків «легалізації коштів» свідчить про його тісний зв'язок з усіма банківськими ризиками, зокрема з операційним ризиком [1]. Саме тому необхідно врахувати наступні показники:

K30- кількість фінансових операцій, щодо яких надходили файли про відмову від взяття на облік. Даний показник може свідчити про недостатню компетентність персоналу банку, халатність до виконання своїх обов'язків, а також про помилки у програмному забезпеченні.

КЗ1- кількість фінансових операцій, які були анульовані після надання інформації до ДКФМ. Анулювання внесених до реєстру фінансових операцій в більшості випадках відбувається через їх помилкове внесення до реєстру, наприклад, за хибною ознакою. Тому даний критерій допоможе оцінити рівень ризику, що виникає через помилки персоналу.

Безперечно, лишається ще багато аспектів банківської діяльності, які впливають на формування рівня операційного ризику банку, проте обмеженість даних зумовлена встановленими формами статистичної звітності. Хоча, слід також зазначити і позитивну сторону – адже банки несуть відповідальність за подання При визначення показників, що характеризують операційний ризик в комерційному банку, слід врахувати, які саме інциденти впливають на їх формування в якості відповідних індикаторів. На наш погляд до основних інцидентів операційного ризику комерційного банку відносяться:

- ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця;
- ризик систем і технологій;
- ризик помилки у банківських процесах (ризик взаємовідносин);
- ризик пов'язаний з зовнішніми чинниками.

Отже, визначивши базові індикативні показники для оцінки операційного ризику в комерційному банку на основі статистичної звітності банків, слід встановити які саме з чотирьох основних інцидентів ризику притаманні кожному з них.

На наступному етапі реалізації математичної моделі операційного ризику комерційного банку, необхідно привести наявну інформацію щодо кожного з чотирьох комерційних банків до порівнюваного вигляду, що здійснюється шляхом нормалізації. Необхідно зазначити, що нормалізація показників здійснюється окремо для групи показників, пов'язаної з банківським обслуговуванням клієнтів, та окремо для групи показників, які характеризують власну діяльність банку.

На основі дослідження структури кількісної оцінки операційного ризику, в межах формуючих її факторів на прикладі банку АТ «УкрСиббанк», ми встановили, що для нього визначальною є група, яка обумовлює частину ризику, пов'язаного з

банківським обслуговуванням клієнтів, про що свідчить значення її питомої на рівні 88,72%. В той же час, на 11,28% рівень операційного ризику банку АТ «УкрСиббанк» пояснюється впливом ризиків, пов'язаних з його власною діяльністю. Аналогічно проведеним розрахункам експрес- та ймовірнісної оцінки операційного ризику банку в цілому та структурного і факторного аналізу інцидентів його ризику нами була здійснюється комплексна оцінка операційного ризику решти трьох досліджуваних комерційних банків.

Таким чином, порівнюючи отримані результати розрахунку рівнів операційного ризику чотирьох комерційних банків, можна зробити висновок, що існують значні проблеми управління операційною діяльністю у банку, а підтвердженням чого виступає їх кількісна характеристика операційного ризику на рівні 97 од. і 68 од. (експрес-оцінка) та 0,63 част. од. (ймовірнісна оцінка) відповідно.

Крім того, для всіх досліджуваних комерційних банків встановлено низку спільних закономірностей:

- в розрізі банку можна виділити домінуючий інцидент, який переважним чином обумовлює виникнення операційного ризику (варіація даного інциденту коливається в межах від 35% до 51%).

- визначальним фактором операційного ризику для комерційних банків виступають ризики, пов'язані з банківським обслуговуванням клієнтів (питома вага впливу груп факторів складає від 78% до 89%).

Отже, проведена практична реалізація математичної моделі оцінки рівня операційного ризику банківських установ дозволяє сформувати аналітичні матеріали, які можуть слугувати основою діагностики рівнів операційного ризику та виступати основою для банків здійснення регулювання та нагляду Національним банком, зокрема в ході безвізного нагляду та при підготовці для інспекційних перевірок банків щодо їх організації управління операційним ризиком.

3.3. Прогнозні показники ефективності впровадження математичної моделі кількісної оцінки операційного ризику

Запропонована економіко-математична модель оцінки операційного ризику може бути практично застосована не тільки для дослідження даного виду ризику комерційних банків в рамках здійснення регулювання та нагляду Національним банком, але використовуватись безпосередньо банками з метою моніторингу власних операційних ризиків. Виходячи з цього, ми зробили спробу визначити показники, що є актуальними для характеристики операційного ризику банку «з середини» та здійснили розрахунки для на прикладі реальних даних банку за період 2018 - 2019 рр.

Проводячи дане дослідження на прикладі статистичних даних діяльності банку А, ми виділили наступні етапи її реалізації. Так, вхідні дані, які необхідно визначити на першому етапі практичної реалізації математичної моделі операційного ризику, відображують значення показників функціонування банку АТ «УкрСиббанк».

Згрупувавши відповідні значення показників в розрізі:

- ризиків, пов'язаних з діями працівників та безпекою робочого місця;
- ризиків систем і технологій;
- ризиків помилок у банківських процесах (ризик взаємовідносин);
- ризиків, пов'язаних з зовнішніми чинниками;
- а також ризиків бізнес-середовища.

Дані були зібрані за місяць, квартал і в цілому за рік, що дало можливість знайти середнє значення досліджуваних коефіцієнтів за місяць (див. табл. 3.2).

Отримані значення графі 4 табл. 1 виступають основою проведення подальших розрахунків. Поряд з розрахованими вище кількісними характеристиками операційного ризику необхідно визначити, із яких інцидентів даного виду ризику складається кожен з виділених показників. Для наочного представлення структури показників операційного ризику пропонується використовувати бінарні коефіцієнти. Так, якщо відповідний інцидент характеризує розглянутий показник, бінарний коефіцієнт приймає значення «1», в протилежному випадку – «0». Результати

практичної реалізації даного етапу математичної моделі операційного ризику для комерційного банку представимо в табл.3. 3.

Таблиця 3.2

Значення показників комерційного банку АТ «УкрСиббанк» в рамках оцінки операційного ризику

№	Показник	Значення показника			
		за місяць	За квартал	за рік	Середнє значення за місяць (на основі даних в розрізі року)
А	Б	1	2	3	4
1. Ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця					
К1	Несанкціоновані дії	25	50	105	8,75
К2	Крадіжки і шахрайства	36	200	1000	83,33
К3	Зловживання посадовим становищем	50	200	1000	83,33
К4	Відносини з працівниками та організація праці	50	200	1000	83,33
К5	Безпека робочого місця	1	3	8	0,67
К6	Помилки, які виникають при обслуговуванні клієнтів, виконанні робочих функцій	100	500	2500	208,33
К7	Невідповідна, (невдала) практика ведення бізнесу	10	30	100	8,33
К8	Неадекватна система рейтингової оцінки	25	100	500	41,67
К9	Помилки у документації	5	10	25	2,08
2. Ризик систем і технологій					
К10	Ризик систем	10	45	150	12,50
К11	Ризик технологій	3	8	30	2,50
3. Ризик помилки у банківських процесах (ризик взаємовідносин)					
К12	Впровадження даних до системи, виконання, розрахунок і обслуговування операцій	25	100	500	41,67
К13	Моніторинг операцій і звітність по проведеним операціям	2	5	15	1,25
К14	Відсутність (недостатність) системи внутрішнього контролю, помилки керівництва	20	75	300	25,00
К15	Порушення в управлінні рахунками клієнтів	15	45	200	16,67
4. Ризик, пов'язаний з зовнішніми чинниками					
К16	Природні катастрофи та інші випадки викликані зовнішніми чинниками	1	1	1	0,08
К17	Крадіжки і шахрайство (зовнішні)	5	10	25	2,08
К18	Безпека системи	10	35	50	4,17
Ризики бізнес-середовища					
К19	Політичний ризик	1	-	20	1,67

Продовження таб.3.2

1	2	3	4	5	6
K20	Юридичний ризик	1	-	10	0,83
K21	Пруденційний ризик	2	-	36	3,00
K22	Стратегічний ризик	2	-	20	1,67
K23	Репутаційний ризик	5	-	80	6,67

Таблиця 3. 3

Таблиця відповідності показників визначеним інцидентам операційного ризику банку АТ «УкрСиббанк»

№	Показник	Інцидент ризику (бінарна характеристика)			
		ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця
А	Б	1	2	3	4
K1	Несанкціоновані дії	1	0	0	0
K2	Крадіжки і шахрайства	1	1	1	1
K3	Зловживання посадовим становищем	1	0	0	0
K4	Відносини з працівниками та організація праці	1	0	1	0
K5	Безпека робочого місця	1	0	1	1
K6	Помилки, які виникають при обслуговуванні клієнтів, виконанні робочих функцій	1	1	1	0
K7	Невідповідна, (невдала) практика ведення бізнесу	1	0	1	0
K8	Неадекватна система рейтингової оцінки	1	0	1	1
K9	Помилки у документації	1	0	0	0
K10	Ризик систем	0	1	0	1
K11	Ризик технологій	0	1	0	0
K12	Впровадження даних до системи, виконання, розрахунок і обслуговування операцій	1	1	1	0
K13	Моніторинг операцій і звітність по проведеним операціям	1	1	0	0
K14	Відсутність (недостатність) системи внутрішнього контролю, помилки керівництва	1	0	1	0
K15	Порушення в управлінні рахунками клієнтів	1	1	1	1

Продовження таб.3.3

1	2	3	4	5	6
K16	Природні катастрофи та інші випадки викликані зовнішніми чинниками	0	0	0	1
K17	Крадіжки і шахрайство (зовнішні)	0	0	0	1
K18	Безпека системи	0	1	0	1
K19	Політичний ризик	1	0	0	1
K20	Юридичний ризик	1	0	0	1
K21	Пруденційний ризик	1	0	1	1
K22	Стратегічний ризик	1	0	1	0
K23	Репутаційний ризик	1	0	1	1

Третім етапом послідовності впровадження математичної моделі виступає проведення регресійного аналізу. Сутність реалізації даного аналізу полягає у побудові рівняння лінійної множинної регресії залежності результативної ознаки від виділених факторних. В даному випадку результативною ознакою є нормалізовані значення показників операційного ризику комерційного банку А (значення, приведені у порівнюваний вигляд), а факторними, в свою чергу, виступають бінарні коефіцієнти відповідності показників визначеним інцидентам операційного ризику (табл. 3.4).

Таблиця 3. 4

Зведена таблиця ознак кількісної оцінки операційного ризику комерційного банку

АТ «УкрСиббанк»

№	Показник (нормалізоване значення) (результативна ознака)	Інцидент ризику (факторні ознаки)			
		$j=1$	$j=2$	$j=3$	$j=4$
1	2	3	4	5	6
K1	2,86	1	0	0	0
K2	0,43	1	1	1	1
K3	0,60	1	0	0	0
K4	0,60	1	0	1	0
K5	1,50	1	0	1	1
K6	0,48	1	1	1	0
K7	1,20	1	0	1	0
K8	0,60	1	0	1	1
K9	2,40	1	0	0	0
K10	0,80	0	1	0	1
K11	1,20	0	1	0	0
K12	0,60	1	1	1	0
K13	1,60	1	1	0	0

Продовження таб.3.4

1	2	3	4	5	6
K14	0,80	1	0	1	0
K15	0,90	1	1	1	1
K16	12,00	0	0	0	1
K17	2,40	0	0	0	1
K18	2,40	0	1	0	1
K19	0,60	1	0	0	1
K20	1,20	1	0	0	1
K21	0,67	1	0	1	1
K22	1,20	1	0	1	0
K23	0,75	1	0	1	1

Використовуючи дані, наведені в таблиці 4, запишемо отримане рівняння у вигляді формули 3.5:

$$K = 9,60 + 7,08F_1 + 13,17F_2 + 10,49F_3 - 14,62F_4 \quad (3.3)$$

де K – абсолютне значення ідентифікатора операційного ризику;

$F_1, j=1 \div 4$ – фіктивна змінна (приймає значення «1» або «0») характеристики j -го інциденту операційного ризику (див. графу 1 табл. 3.5)

Таблиця 3. 5

Результати проведення регресійного аналізу встановлення ступеня впливу кожного інциденту на операційний ризик банку А

Інцидент ризику	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t -статистика	Нижні 95%	Верхні 95%
У-перетин	9,60	14,43	0,67	-20,72	39,91
Ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	7,08	14,88	0,48	-24,18	38,35
Ризик систем і технологій	13,17	10,20	1,29	-8,26	34,59
Ризик помилки у банківських процесах (ризик взаємовідносин)	10,49	11,22	0,94	-13,07	34,06
Ризик пов'язаний з зовнішніми чинниками	-14,62	9,76	-1,50	-35,12	5,88

Економічну сутність (з точки зору оцінки операційного ризику комерційного банку А) побудованого рівняння мають коефіцієнти перед змінними управління $F_1, j=1 \div 4$. Вони характеризують обумовленість загальної кількісної оцінки операційного

ризиків відповідними інцидентами. В той же час, недоліком розрахованих параметрів виступає неможливість визначити, яку частину з можливих 100% займає кожен з інцидентів. Вирішити дану проблему пропонується шляхом корегування побудованого рівняння лінійної множинної регресії і в результаті переходу до стандартизованого рівняння, що передбачає наступний етап реалізації математичної моделі операційного ризику. В свою чергу, розробка стандартизованого рівняння залежності загальної кількісної оцінки операційного ризику від інцидентів пов'язана з проведенням ряду проміжних розрахунків, а саме – визначення середнього квадратичного відхилення показників (табл. 3. 6).

Отже, стандартизоване рівняння приймає наступний вигляд (табл.3.7):

$$K = 0,13F_1 + 0,29F_2 + 0,24F_3 + 0,34F_4 \quad (3.4)$$

Визначення коефіцієнтів даного рівняння, які мають найбільше значення в розрізі дослідження ризиків операційної діяльності комерційних банків, проводиться наступним чином (для прикладу розглянемо розрахунок першого параметру рівняння):

$$\alpha_1 = \beta_1 \frac{\sigma_{F1}}{\sigma_K} = 7,08 \frac{0,41}{22,94} = 0,13 \quad (3.7)$$

де σ_{F1}, σ_K – середньоквадратичні відхилення факторних і результативної ознак, відповідно.

Таблиця 3.6

Розрахунки для визначення структури змін інцидентів операційного ризику банку

№	Середнє квадратичне відхилення показників	Середнє квадратичне відхилення			
		F1	F2	F3	F4
1	2	3	4	5	6
K1	55.28	0.05	0.12	0.27	0.27
K2	339.84	0.05	0.43	0.23	0.23
K3	1052.02	0.05	0.12	0.27	0.27
K4	1052.02	0.05	0.12	0.23	0.27
K5	274.41	0.05	0.12	0.23	0.23
K6	6795.49	0.05	0.43	0.23	0.27
K7	57.23	0.05	0.12	0.23	0.27
K8	55.28	0.05	0.12	0.23	0.23
K9	157.88	0.05	0.12	0.27	0.27

Продовження таб.3.6

1	2	3	4	5	6
K10	57.23	0.61	0.43	0.27	0.23
K11	212.15	0.61	0.43	0.27	0.27
K12	55.28	0.05	0.43	0.23	0.27
K13	242.28	0.05	0.43	0.27	0.27
K14	5.93	0.05	0.12	0.23	0.27
K15	6.58	0.05	0.43	0.23	0.23
K16	274.41	0.61	0.12	0.27	0.23
K17	157.88	0.61	0.12	0.27	0.23
K18	57.23	0.61	0.43	0.27	0.23
K19	274.41	0.05	0.12	0.27	0.23
K20	274.41	0.05	0.12	0.27	0.23
K21	242.28	0.05	0.12	0.23	0.23
K22	242.28	0.05	0.12	0.23	0.27
K23	157.88	0.05	0.12	0.23	0.23
Загальний рівень	22.94	0.41	0.48	0.50	0.50

Результати проведених розрахунків за всіма параметрами рівняння (3.7) наведено у графі 1 таблиці 3.7. На основі аналізу отриманих даних зазначимо, що коефіцієнти стандартизованого рівняння приймають як додатні, так і від'ємні значення. З метою надання даним параметрам економічної інтерпретації необхідно на їх основі розрахувати скореговані коефіцієнти (для прикладу розглянемо розрахунок четвертого параметру рівняння):

$$\alpha_4^* = \frac{\alpha_4}{\sum_{m=1}^4 \alpha_m} = \frac{|-0,32|}{0,13+0,27+0,23+|-0,32|} = 0,34 \quad (3.5)$$

Таблиця 3.7

Встановлення ступеня впливу кожного інциденту на операційний ризик банку
(коефіцієнтів стандартизованого рівняння лінійної множинної регресії)

Інцидент операційного ризику	Коефіцієнти стандартизованого рівняння лінійної множинної регресії	Абсолютні коефіцієнти стандартизованого рівняння лінійної множинної регресії (взяті по модулю)	Скореговані коефіцієнти стандартизованого рівняння лінійної множинної регресії (вагові коефіцієнти інцидентів операційного ризику)
1	2	3	4
F1 ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	0,13	0,13	0,13

Продовження таб.3.7

1	2	3	4
F2 ризик систем і технологій	0,27	0,27	0,29
F3 ризик помилки у банківських процесах (ризик взаємовідносин)	0,23	0,23	0,24
F4 ризик, пов'язаний з зовнішніми чинниками	-0,32	0,32	0,34

Проводячи дослідження ступеня впливу кожного інциденту на операційний ризик банку А на основі графі 3 таб.3.7 та рівняння (3.5), необхідно зазначити, що досягнутий рівень операційного ризику найбільшим чином обумовлений чинниками зовнішнього середовища, оскільки зміна загального критерію операційного ризику даного банку на 34% зі 100% можливих. Практично аналогічний вплив (на рівні 29%) на ризиковість операційної діяльності банку АТ «УкрСиббанк» здійснює ризик систем і технологій. В свою чергу, найменше значення в структурі досліджуваного показника мають дві останні групи факторів впливу: ризик, пов'язаний з діями працівників і безпекою робочого місця, та ризик помилки у банківських процесах, які в сукупності складають 37% забезпечення негативних наслідків настання операційного ризику.

Таблиця 3.8

Структура операційного ризику в залежності від формуючих їх інцидентів банку

№ показника	Значення нормалізованого показника	Інциденти операційного ризику			
		ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	Ризик систем і технологій	ризик помилки у банківських процесах (ризик взаємовідносин)	Ризик пов'язаний з зовнішніми чинниками
		Вагові коефіцієнти інцидентів операційного ризику			
		0,13	0,29	0,24	0,34
А	1	2	3	4	5
K1	25,00	3,36	7,21	6,03	8,40
K2	36,00	4,84	10,39	8,68	12,10
K3	50,00	6,72	14,42	12,06	16,80
K4	50,00	6,72	14,42	12,06	16,80

Продовження таб.3.8

1	2	3	4	5	6
K5	1,00	0,13	0,29	0,24	0,34
K6	100,00	13,44	28,85	24,11	33,60
K7	10,00	1,34	2,88	2,41	3,36
K8	25,00	3,36	7,21	6,03	8,40
K9	5,00	0,67	1,44	1,21	1,68
K10	10,00	1,34	2,88	2,41	3,36
K11	3,00	0,40	0,87	0,72	1,01
K12	25,00	3,36	7,21	6,03	8,40
K13	2,00	0,27	0,58	0,48	0,67
K14	20,00	2,69	5,77	4,82	6,72
K15	15,00	2,02	4,33	3,62	5,04
K16	1,00	0,13	0,29	0,24	0,34
K17	5,00	0,67	1,44	1,21	1,68
K18	10,00	1,34	2,88	2,41	3,36
K19	1,00	0,13	0,29	0,24	0,34
K20	1,00	0,13	0,29	0,24	0,34
K21	2,00	0,27	0,58	0,48	0,67
K22	2,00	0,27	0,58	0,48	0,67
K23	5,00	0,67	1,44	1,21	1,68
Середнє значення нормалізованих зважених показників на вагові коефіцієнти інцидентів операційного ризику	X	0,32	1,46	1,02	1,98

Наступним етапом практичної реалізації математичної моделі операційного ризику для комерційного банку виступає визначення структури операційного ризику в залежності від формуючих його інцидентів. Для цього проводиться розподіл відповідного значення нормалізованого показника оцінки операційного ризику на формуючі його інциденти шляхом зваження даних графі 1 таб.3.7 на вагові коефіцієнти даних інцидентів.

З метою отримання можливості економічної інтерпретації визначеної структури операційного ризику результати даного етапу представимо у графах 2 - 5 таблиці 3.8.

Аналізуючи вплив інцидентів операційного ризику на його загальний кількісний критерій в розрізі статистичних даних банку необхідно зазначити, що описане

вище дослідження надає можливість провести лише опосередкований аналіз структури даного виду ризику, не дозволяючи отримати якісну характеристику. Подолання даного недоліку проводиться шляхом порівняння отриманих результатів в межах кожного інциденту операційного ризику з середніми (прийнятими за нормативні) значеннями, наведеними в останньому рядку таблиці 3.8. Так, у випадку перевищення відповідної складової нормалізованого значення показника гранично допустимого рівня бінарний коефіцієнт, які характеризує результати даного порівняння, приймає значення «1». Інтерпретацією даного співвідношення виступає наявність підстав стверджувати, що виникнення значного рівня операційного ризику відбувається за рахунок відповідного напрямку діяльності комерційного банку. В іншому випадку бінарний коефіцієнт приймає значення «0», що свідчить про відсутність підстав для необхідності корегування відповідного напрямку діяльності банку (табл.3.9).

Таким чином, використовуючи дані графі 5 табл.3.9 отримаємо суму бінарних характеристик як в розрізі кожного окремого показника кількісної оцінки операційного ризику, так і в межах банківської установи в цілому. Проводячи даний аналіз на основі даних банку АТ «УкрСиббанк», необхідно сказати, що загальна сума бінарних коефіцієнтів знаходиться на рівні 55 одиниць. Економічна сутність отриманої величини полягає в наданні експрес-оцінки досягнутого рівня операційного ризику.

Таблиця 3.9

Бінарні характеристики за показниками кількісної оцінки ступеня операційного ризику банку

№ показника	Інциденти операційного ризику	Сума бінарних характеристик			
		ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця	ризик, пов'язаний з діями працівників та безпекою робочого місця
1	2	3	4	5	6
K1	1	1	1	1	4
K2	1	1	1	1	4
K3	1	1	1	1	4
K4	1	1	1	1	4
K5	0	0	0	0	0

Продовження таб.3.9

1	2	3	4	5	6
K6	1	1	1	1	4
K7	1	1	1	1	4
K8	1	1	1	1	4
K9	1	0	1	0	2
K10	1	1	1	1	4
K11	1	0	0	0	1
K12	1	1	1	1	4
K13	0	0	0	0	0
K14	1	1	1	1	4
K15	1	1	1	1	4
K16	0	0	0	0	0
K17	1	0	1	0	2
K18	1	1	1	1	4
K19	0	0	0	0	0
K20	0	0	0	0	0
K21	0	0	0	0	0
K22	0	0	0	0	0
K23	1	0	1	0	2
Разом	-	-	-	-	55

Використовуючи градацію рівнів операційного ризику, можна зробити висновок про високий рівень даного показника. Це свідчить про наявність проблемних складових в процесі функціонування банківської установи і, відповідно, призводить до необхідності її поточного корегування.

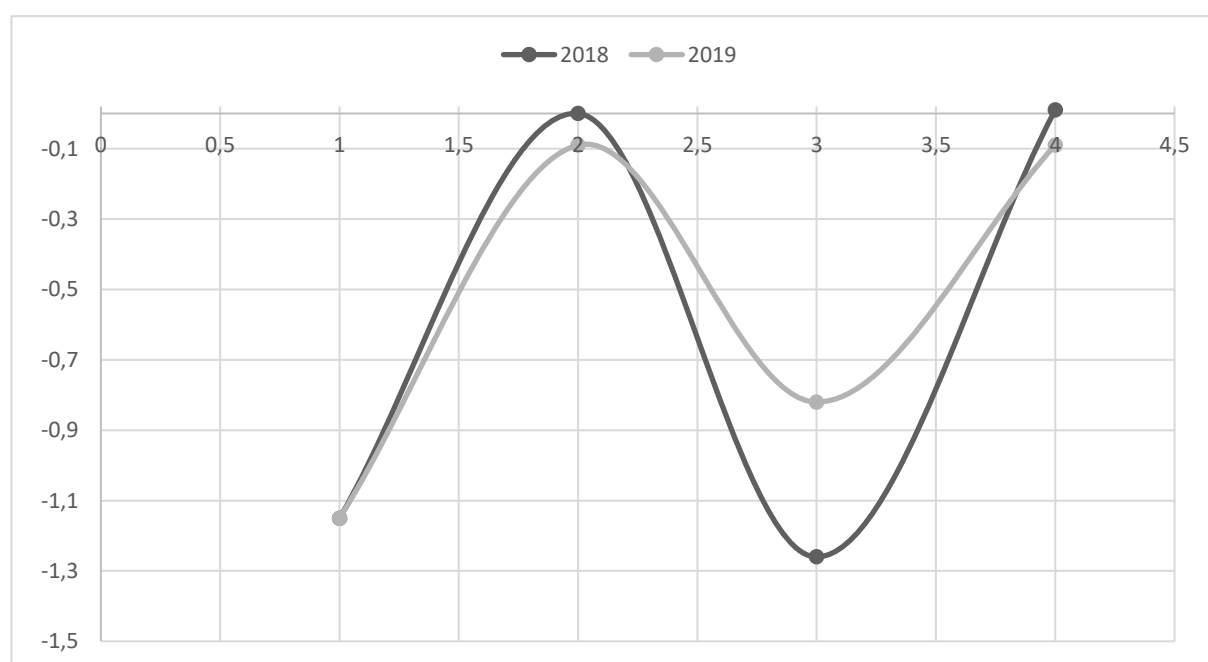

Рис. 3.3. Визначення імовірності виникнення інциденту операційного ризику банку в 2018-19 р.р.

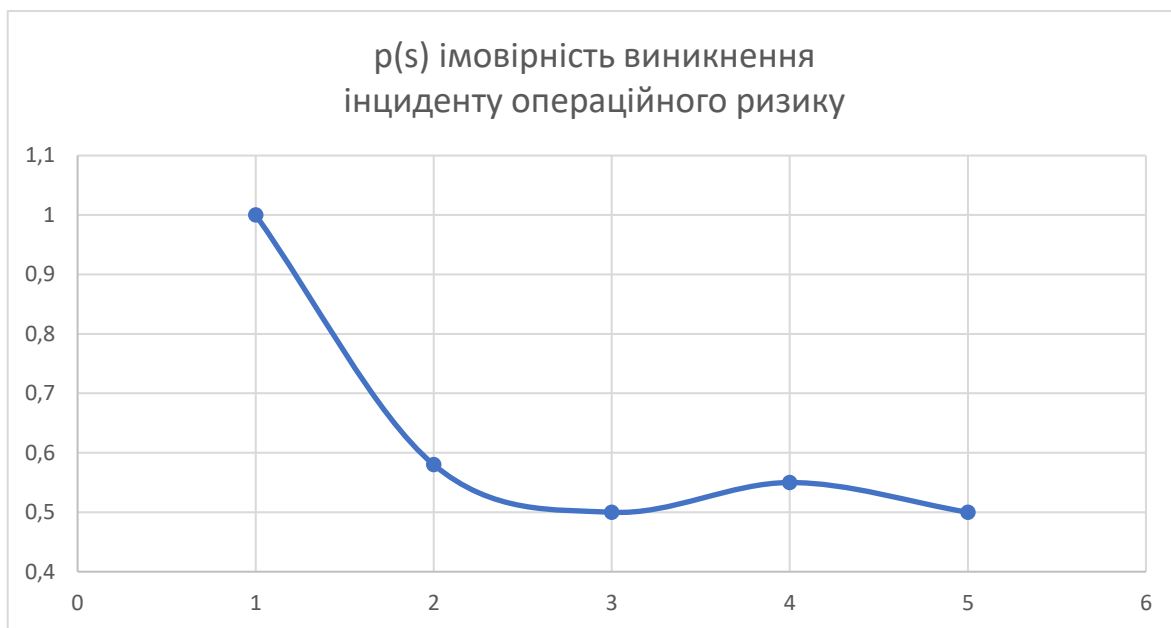

Рис.3.5. Визначення імовірності виникнення операційного ризику та проведення його структурного аналізу

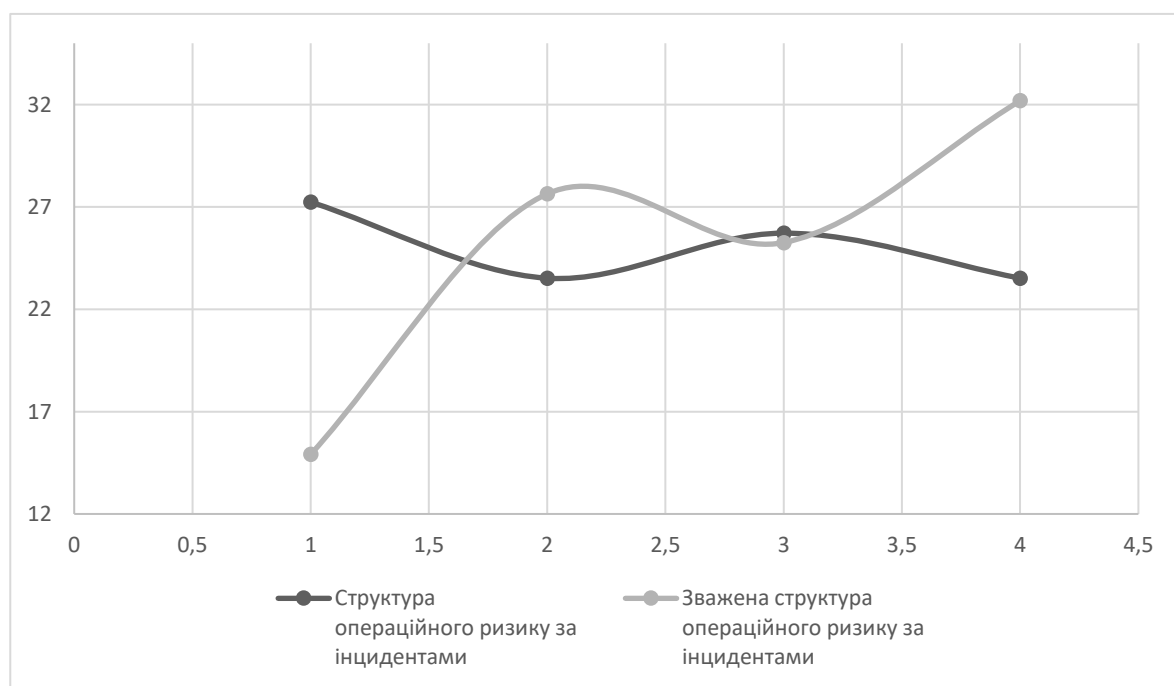

Рис.3.6. Визначення імовірності виникнення операційного ризику та проведення його структурного аналізу

Таким чином, підводячи підсумок проведеної практичній реалізації математичної моделі операційного ризику на прикладі даних банку А зазначимо, що дана банківська установа має високий рівень операційного ризику. Виявлена

тенденція, в своїй більшості, пояснюється впливом зовнішнього середовища та наслідків збоїв існуючих систем і технологій.

Висновки до розділу 3

1. Для покращення ефективності управління активами та пасивами комерційного банку, які в свою чергу позитивно впливають на фінансові результати у роботі комерційного банку було впроваджено такі заходи:

- вдосконалення моделі управління кредитними ресурсами комерційного банку з метою мінімізації вартості банківських ресурсів.
- вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника з метою мінімізації кредитного ризику.
- мінімізація ризику втрати активу шляхом прогнозування відсоткової ставки в процесі кредитування з урахуванням ризику неповернення кредиту.
- формування резервів для покриття можливих втрат від активних операцій.

Вдосконалення моделі управління кредитними ресурсами комерційного банку з метою мінімізації вартості банківських ресурсів – це захід, який дозволяє на базі розробленої математичної моделі, обирати найоптимальніший варіант залучення коштів.

2. Одним з визначальних факторів у сфері кредитування є кредитний ризик. Для того, щоб мінімізувати його та ризик втрати активу, розрахуємо наступний захід – мінімізація ризику втрати активу шляхом прогнозування відсоткової ставки в процесі кредитування з урахуванням ризику неповернення кредиту. Визначаючи відсоткову ставку в процесі кредитування, варто враховувати ризик неповернення кредиту. Якщо абстрагуватися від таких реальних витрат банку, як заробітна плата службовців кредитного відділу, витрати на обробку інформації та інші не відсоткові витрати, то відсоток за ризикованими контрактами (R) має компенсувати банку часову (строкову) вартість грошей (вільна від ризику ставка відсотка r) та ризик втрати позичених коштів (P_B). Часто банк орієнтується на певну відсоткову ставку (r), яка є ціною кредиту за фактичної відсутності ризику (облікова ставка НБУ).

3. Шляхи покращення управління активами та пасивами комерційного банку та фінансові результати від впровадження наступні:

- вдосконалення моделі управління активами та пасивами комерційного банку з метою мінімізації вартості банківських ресурсів.
- вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника з метою мінімізації кредитного ризику.
- формування резервів для покриття можливих втрат від активних операцій.
- мінімізація ризику втрати активу шляхом прогнозування відсоткової ставки в процесі кредитування з урахуванням ризику неповернення кредиту.

4. RAROC доцільно розраховувати за кожним об'єктом управління з метою:

- оцінки ефективності (рентабельності з урахуванням ризику) видів діяльності, центрів відповідальності, продуктів та їх груп, клієнтів і їх груп шляхом порівняння їх показників RAROC між собою та зі встановленою граничною нормою, їх ранжирування за ступенем інвестиційної привабливості;
- розподілу наявного капіталу між наявними об'єктами управління з метою досягнення максимального ефекту в межах запланованої стратегії;
- матеріального заохочення керівників центрів відповідальності;
- ціноутворення банківських продуктів тощо.

Основними параметрами управління ГЕПом є строки та обсяги активів і зобов'язань банку. Узгодження строків розміщення активів і залучення зобов'язань – один із методів, з допомогою якого банк фіксує спред і нейтралізує ризик зміни відсоткової ставки. Припускається, що всі відсоткові ставки і за активними, і за пасивними операціями змінюються з однаковою швидкістю в одному напрямі. Це припущення пов'язане з концепцією "паралельного зсуву" кривої дохідності [63].

Крім того, для всіх досліджуваних комерційних банків встановлено низку спільних закономірностей:

- в розрізі банку можна виділити домінантний інцидент, який переважним чином обумовлює виникнення операційного ризику (варіація даного інциденту коливається в межах від 35% до 51%).

– визначальним фактором операційного ризику для комерційних банків виступають ризики, пов'язані з банківським обслуговуванням клієнтів (питома вага впливу груп факторів складає від 78% до 89%).

Отже, проведена практична реалізація математичної моделі оцінки рівня операційного ризику банківських установ дозволяє сформулювати аналітичні матеріали, які можуть слугувати основою діагностики рівнів операційного ризику та виступати основою для банків здійснення регулювання та нагляду Національним банком, зокрема в ході безвиїзного нагляду та при підготовці для інспекційних перевірок банків щодо їх організації управління операційним ризиком.

ВИСНОВКИ

Управління кредитним ризиком являє сукупність взаємопов'язаних між собою значень (дохідність, ризиковість, ліквідність), пропорційність яких дозволяє визначити найбільш оптимальні стратегії діяльності банку на кредитному ринку. Вивчені нами методи аналізу кредитного портфелю здійснюються задля вивчення прибутковості та ефективності портфелю; обчислення ризикованості кредитного портфелю та ризикованості його структурних складових, а також методи мінімізації цих ризиків. В сьогоднішній у банківській системі України постала проблема неповернення кредитних коштів викликана складним фінансовим станом.

Тому, для впевненості в отриманні компенсації при неповерненню позичальниками основної суми боргу та відсотків за нею, банк вимушений вимагати високоліквідну та надійну заставу, яку можна буде швидко реалізувати для здійснення своєї діяльності. Тому, банкам слід якісніше проводити аналіз кредитного портфелю з погляду захищеності від можливих втрат.

Кредитні операції становлять основу активної діяльності комерційних банків, тому їх успішне здійснення веде до отримання основних доходів, сприяє підвищенню надійності і стійкості банку, а невдачі супроводжують розорення та банкрутство банку. Тому з метою зниження портфельного кредитного ризику банківські установи використовуються такі найпоширеніші методи мінімізації ризиків як диверсифікація та лімітування кредитних вкладень, створення резервів під покриття можливих втрат за кредитними операціями. Але крім цих відомих методів існують також сек'юритизація кредитних вкладень та хеджування, яке являє собою передачу окремої частини кредитного ризику третім особам за допомогою кредитних похідних (деривативів).

Аналіз кредитного ринку України показав, що в останні роки відбувається зростання обсягів кредитного портфеля, що об'єктивно спричиняє зростання рівня кредитного ризику. На сьогоднішній день рівень кредитного ризику банківського сектору є надзвичайно високим та негативно впливає на стабільність функціонування усієї банківської системи.

Результати оцінки рівня кредитних ризиків вітчизняних комерційних банків та їх негативний вплив на стабільність функціонування банківського сектору (погіршення фінансового результату банків у зв'язку з виникненням витрат, що пов'язані з неповерненням суми основного боргу та процентів за розміщеними ресурсами, замороженням коштів у неприбуткових активах, а також з необхідністю формування резервів у значних обсягах; погіршення стану ліквідності банків; зниження якості активів) доводять необхідність мінімізації та контролю кредитних ризиків не лише на мікро-, але й на макрорівні

З метою виявлення особливостей управління ризиками кредитного портфелю банку було здійснено аналіз фінансового стану АТ «УкрСиббанк» за 2018-2020 р.р. В ході дослідження було виявлено, що на сьогодні банк має збалансовану структура ресурсної бази – сумарний обсяг строкових коштів юридичних і фізичних осіб за даними управлінського обліку складає 55% від пасивів банку; кошти, залучені банком на міжнародному ринку, - 12%; кошти клієнтів до запитання - 19%.

Проведений в дипломному дослідженні аналіз функціонування системи ризик-менеджменту в АТ «УкрСиббанк» ідентифікував наступні досягнення та проблеми по управлінню банківськими ризиками за перший рік функціонування банку:

1. В галузі управління ціновими фінансовими ризиками:

1.1. Статистична різниця ставок доходу від активних операцій в АТ «УкрСиббанк» та ставок витрат за депозитними операціями банку становить 3,5 – 6,0%, що забезпечує толерантний рівень ризику рівня прибутковості діяльності банку у 2018 році при нормативних вимогах до рентабельності активів банку не нижче $ROA > 1,5\%$. Рівень процентної маржі в АТ «УкрСиббанк» відповідає загальному рівню процентної маржі в банківській системі України у 2018 році на рівні стабільності відсоткових ставок на протязі року.

2. В галузі управління неціновими фінансовими ризиками:

2.1. Основними проблемами ризикової діяльності АТ «УкрСиббанк» в сфері нецінових фінансових ризиків є:

- перевищення нормативу кредитування одного позичальника –засновника банку, яке станом на 01.01.2019 ліквідоване в зв'язку з виходом засновника із складу

акціонерів банку в листопаді 2018 року та передачею його кредитування через інший банк;

- перевищення станом на 01.01.2019 року нормативу кредитування інсайдера – засновника банку, яке станом на 01.01.2019 ліквідоване в зв'язку з виходом засновника із складу акціонерів банку в листопаді 2019 року та передачею його кредитування через інший банк.

2.2. Рівень резервування ризиків кредитного портфеля станом на 01.01.2019 року знаходиться в АТ “УкрСиббанк” на рівні 3,9%, що відповідає рівню резервування кредитних ризиків в перших банках рейтингу банківської системи України, але є вищим, ніж в банках 50 – 100 позиції рейтингу.

3. В галузі управління функціональними ризиками:

3.1. Досліджуємий АТ “УкрСиббанк” пропонує високоризиковані види банківських послуг для застосування засобів нецінової конкуренції:

а) в сегменті депозитних програм на рівні ставок депозитів, запропонованих іншими банками України, запроваджені додаткові маркетингові нецінові заходи залучення коштів:

Депозит із правом поповнення в національній або іноземній валюті з виплатою відсотків щомісяця, щокварталу або наприкінці терміну

Депозитна лінія в національній або іноземній валюті з виплатою відсотків щомісяця (дає можливість поповнення або зняття засобів у будь-який час)

б) в сегменті послуг нових банківських автоматів депозитного самообслуговування АТ “УкрСиббанк” впровадив систему самообслуговування для клієнтів банку на базі пластикових карток та нової серії депозитно-готівкових автоматів, яка дозволяє користуватися банківськими послугами без безпосередньої участі менеджера банку в будь-який час цілодобово;

в) у сегменті платіжних систем АТ “УкрСиббанк” впровадив систему Інтернет-банкінгу «Портмоне», що надало можливість одержати клієнтську базу і готову технологію для інтернет-платежів без побудови власного процесінгового центру.

Таким чином, програма заходів нецінової конкуренції банку у 2018 році може бути оцінена як високоризикована, неокупно витратна та направлена на первинне конкурентне завоювання клієнтської бази на банківському ринку.

Аналіз функціонального операційного ризику в досліджуємому АТ “УкрСиббанк” показав, що впроваджена АБС банку є стандартизованою системою подвійного контролю операцій, яка дозволяє:

а) на етапі оформлення депозитної та кредитної угоди автоматично розрахувати прогнозний баланс банку та середню доходність операції з осередненням загальної суми депозитів та депозитних ставок (+ ставка прогноза угоди) та загальної суми кредитів та кредитних ставок (+ ставка прогнозуємої угоди);

б) на основі прогнозних розрахунків автоматично розрахувати рівень додаткової доходності чи витратності операції, порівняти його з введеними в АБС обмеженнями та отримати попередній дозвіл на введення даних угоди в основну базу рахунків та операцій банку на проведення руху документів та коштів;

в) блокувати продовження оформлення депозитної чи кредитної операції в АБС при невідповідності прогнозних результатів поточним рівням “бізнес-правил” доходності банківських операцій, введеним в АБС за рішенням Правління банку.

Основними напрямками по удосконаленню функціонування системи ризик – менеджменту в комерційному банку АТ “УкрСиббанк”, запропонованими в дипломній роботі є наступні:

1. В галузі управління ціновими фінансовими ризиками.

В дипломній роботі обґрунтована ефективність застосування комплексного методу ідентифікації і управління ціновими банківськими ризиками (процентним, валютним, ринковим) ГЕП-менеджменту – комплексний методу одночасного управління платоспроможністю, ліквідністю, валютною позицією та прибутковістю банку з застосуванням механізму поточного порівняння строків, сум та вартості залучених коштів і строків, сум та доходів від розміщення цих залучених коштів в активні операції банку (кредити та цінні папери).

Так, аналіз рівня валютного ризику в АТ “УкрСиббанк” за інтегральною методологією НБУ ідентифікує фактичний рівень довгої валютної позиції АТ “УкрСиббанк” 2,3%, що в 58 разів нижче нормативного, тобто валютний ризик за методологією НБУ є низьким.

Запропонований в дипломній роботі метод ГЕП-менеджменту набагато критичніше оцінює рівень валютних ризиків АТ “УкрСиббанк”.

Так, повалютний аналіз короткострокового та довгострокового ГЕПу в АТ “УкрСиббанк” у 2018 році (станом на 01.10.2019) дозволяє ідентифікувати наступні підвищені валютні ризики, які не виявляються традиційною методологією НБУ:

1). За короткостроковими активами та пасивами тривалістю до 31 дня:

- по ВКВ – коротка валютна позиція 7,97%(пасиви більше активів);

2). За короткостроковими активами та пасивами тривалістю від 31 дня до 92

днів:

- по ВКВ – коротка валютна позиція 6,292%(пасиви більше активів);

3). За короткостроковими активами та пасивами тривалістю від 92 до 365 днів:

- по ВКВ – довга валютна позиція 1,93%(активи більше пасивів);

4). За довгостроковими активами та пасивами залишковою тривалістю менше

365 днів:

- по ВКВ – коротка валютна позиція 16,27%(пасиви більше активів);

5). За довгостроковими активами та пасивами тривалістю більше 365 днів:

- по ВКВ – довга валютна позиція 23,86%(активи більше пасивів);

Одночасно гепменеджмент дозволяє ідентифікувати скриті ризики, які в АТ “УкрСиббанк” станом на 01.01.2019 року виникли за рахунок того, що:

а). Валютні активи вкладені в довгострокових термінах, при чому їх величина значно більше короткострокових валютних пасивів, тобто при поверненні короткострокових валютних пасивів (вкладів) необхідно буде купувати валюту на міжбанківському ринку, що вносить ризик зниження прибутку банку за рахунок можливих втрат від підвищення курсу іноземної валюти.

б). Оскільки короткострокові та довгострокові валютні пасиви (вклади) будуть повернені раніше, ніж повернення валютних активів, то при поверненні валюти від

довгострокових кредитів (в умовах прогнозу падіння курсу долара США) виникає ризик зниження прибутку банку за рахунок додаткових витрат при купівлі валюти для повернення короткострокових вкладів (пасивів).

2. В галузі управління неціновими фінансовими ризиками:

В дипломній роботі обґрунтовано підвищення ефективності управління основним неціновим ризиком – кредитним ризиком при отриманні зовнішньої інформації про кредитоспроможність позичальника з використанням міжбанківських комп'ютерних банків інформації (бюро кредитних історій). Ця технологія (скоринг) є особливо економічно вигідною при масовому мікрокредитуванні малих та середніх підприємств, а також приватних підприємців, коли 1 інспектор обслуговує сотні клієнтів.

3. В галузі управління функціональними ризиками:

В дипломній роботі запропонована CRM система (сокр. від англ. Customer Relationship Management System — система керування взаємодією з клієнтами) — це корпоративна інформаційна система, призначена для поліпшення обслуговування клієнтів шляхом збереження інформації про клієнтів і історію взаємин із клієнтами, встановлення і поліпшення бізнеспроцедур на основі збереженої інформації і наступній оцінці їх ефективності.

З погляду керування бізнесом ефект від впровадження CRM виявляється в тім, що процес ухвалення рішення за рахунок автоматизації переноситься на більш низький рівень і уніфікується без традиційного зростання ризику некомпетентності прийняття рішень на низькому виконавчому рівні. Це дозволяє при збереженні рівня «компетентного ризику» банківських операцій, керованого підрозділами ризик-менеджменту, перейти до ідеології “торгових площадок банківського обслуговування” (безбалансових мікровідділень на 57 співробітників) та “площадок банківського самообслуговування” (кредитно-депозитних банкоматів). За рахунок цього підвищується швидкість реакції на запити, росте швидкість обороту коштів і знижуються витрати.

Нарешті, CRM включає себе ідеологію і технології створення історії взаємин клієнта і банку, що дозволяє більш чітко планувати бізнес і підвищувати його стійкість.

Практична цінність отриманих результатів дипломної роботи полягає в обґрунтуванні доцільності впровадження в комерційному банку на стадії становлення та розвитку сучасної системи ризик-менеджменту, яка дає можливість своєчасно ідентифікувати, контролювати та надавати пропозиції по зниженню банківських ризиків в діяльності банку. Основними практичними пропозиціями, які інтегрують управління групами банківських ризиків, пропонується впровадження в діяльності банку:

- в групі фінансових цінових ризиків – методології ГЕП-менеджменту;
- в групі фінансових нецінових ризиків – скоринг-методологію кредитного менеджменту;
- в групі функціональних ризиків – впровадження автоматизованих CRM – систем, які контролюються “інтелектуальними системами спільних знань”.

Отже, використання різних підходів до складання і реалізації методик оцінки кредитоспроможності позичальника призводить з одного боку, до збільшення кредитного портфеля банку та розширення кредитування як одного із основних прибутків діяльності а з іншого до збереження прийнятних рівнів кредитних ризиків, які негативно впливають на прибуток та інші показники банку.

Крім того, для всіх досліджуваних комерційних банків встановлено низку спільних закономірностей:

- в розрізі банку можна виділити домінуючий інцидент, який переважним чином обумовлює виникнення операційного ризику (варіація даного інциденту коливається в межах від 35% до 51%).
- визначальним фактором операційного ризику для комерційних банків виступають ризики, пов’язані з банківським обслуговуванням клієнтів (питома вага впливу груп факторів складає від 78% до 89%).

Отже, проведена практична реалізація математичної моделі оцінки рівня операційного ризику банківських установ дозволяє сформулювати аналітичні матеріали, які можуть слугувати основою діагностики рівнів операційного ризику та виступати основою для банків здійснення регулювання та нагляду Національним банком, зокрема в ході безвізного нагляду та при підготовці для інспекційних перевірок банків

щодо їх організації управління операційним ризиком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року №2121III // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 27 квітня 2007 року №997V Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

2. Закон України “Про Національний банк України” від 20 травня 1999 року №679XIV // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом на 1 грудня 2005 року №3163IV Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

3. Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств” від 22 травня 1997 р. №283/97ВР // станом змін від 28 грудня 2007 року №107VI Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

4. Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” від 23 червня 2005 року №2704IV Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

5. ЗАКОН УКРАЇНИ „Про заставу” від 2 жовтня 1992 року №2654XII // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 27 квітня 2007 року №997V Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436IV(діє з 01.01.2004) // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 9 січня 2007 року №549V, ОВУ, 2007 р., №8, ст. 276 Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

7. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року №435IV // Із змінами і доповненнями, внесеними законами України станом від 31 травня 2007 року N 1111V Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

8. ДЕКРЕТ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ «Про систему валютного регу-

лювання і валютного контролю” від 19 лютого 1993 року №1593 // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України та Господарським кодексом України від 23 лютого 2006 року №3509IV

9. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні // Постанова Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року №368 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України станом від 19 лютого 2007 року №52)

10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України // Постанова Правління НБУ від 17.06.2004 №280 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України від 13 грудня 2006 року №457)

11. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України // Постанова Правління Національного банку України від 15 вересня 2004 року №435 Комп’ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

12. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України // Постанова Правління Національного банку України від 28 березня 2007 р. №98 Комп’ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

13. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України // Постанова Правління Національного банку України від 27 грудня 2007 року №480, 2020

14. Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій // Постанова Правління Національного банку України від 17 липня 2001 року №275 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України від 25 вересня 2006 року N 374) Комп’ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

15. Про внесення змін до Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні // ПОСТАНОВА ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ від 11 квітня 2005 року №125 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України від 22 грудня 2005 року №493) Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України "Ліга-закон", 2020

16. План рахунків бухгалтерського обліку банків України // Постанова Правління Національного банку України від 17.06.2004 № 280 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України від 31 серпня 2007 року №310) Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України "Ліга-закон", 2020

17. Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України //Постанова Правління Національного банку України від 19 березня 2003 року №124 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України від 19 грудня 2006 року N 466) Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України "Ліга-закон", 2020

18. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків" // Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 № 104 Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України "Ліга-закон", 2020

19. Про методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України // Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 2020361 Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України "Ліга-закон", 2020

20. Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків // Постанова Правління Національного банку України від 6 липня 2000 року №279 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України станом від 6 липня 2007 року №248) Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України "Ліга-закон", 2020

21. Про створення єдиної інформаційної системи обліку позичальників /боржників/ // Постанова Правління Національного банку України від 27 червня 2001 року №245 Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

22. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України // ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ , ПОСТАНОВА від 6 вересня 2007 року №324 Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

23. Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України // Постанова Правління Національного банку України від 16 березня 2006 року №91 Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

24. Положення про порядок формування і використання банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості // Постанова Правління Національного банку України від 13.12. 2002 №505 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України від 11 листопада 2005 року №425) Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

25. Положення про порядок формування резерву під операції банків України з цінними паперами // Постанова Правління Національного банку України від 2 лютого 2007 року №31 Комп'ютерна законодавчо-довідкова система законодавства України “Ліга-закон”, 2020

26. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України // Постанова Правління Національного банку України від 31 серпня 2007 року №309

27. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства // Постанова Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року №369 (Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України станом від 8 січня 2008 року №4)

28. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М.Герасимович та ін.; За ред. А.М.Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2003.— 599 с.
29. Арістова А.М., Шульга Н.П. Фінансовий менеджмент у банку. Опорний конспект лекцій. Київ, КНТЕУ, 2007. – 123 с.
30. Банківський менеджмент: Навч. посібник / За ред. О.А. Кириченка. – К.: ЗнанняПрес, 2002. – 438 с.
31. Банківські операції: Підручник / За ред. А. М. Мороз. — К.: КНЕУ, друге видання. — 2002. — 476 с.
32. Банковское дело: Учебник . 2 е изд., перераб. и доп. /Под ред. О.И. Лаврушина. М.: Финансы и статистика,2000. 672 с.
33. Банківські операції: Підручник/ А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. дра екон.наук, проф.А.М. Мороза. К.: КНЕУ, 2000. 384с.
35. Банківські операції: Підручник / Ред. Міщенко В.І.; Слав'янська Н.Г. К.: Знання, 2006. 727 с.
36. Банківський нагляд: Навчальний посібник / Міщенко В.І.; Яценюк А.П.; Коваленко В.В.; Коренева О.Г. К.: Знання, 2004. 406 с.
38. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия/ И.А. Бланк. К.: НикаЦентр: Эльга, 2004. 776 с.
39. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента/ И.А. Бланк. 2е изд., перераб. и доп.. К.: Эльга: НикаЦентрТ.1. 2004. 622 с
40. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента/ И.А. Бланк. 2е изд., перераб. и доп.. К.: Эльга: НикаЦентрТ.2. 2004. 618 с
41. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту /Пер. с англ. К.: Молодь, 1997. 1000с.
42. Буренин А.Н. Рынок ценных бумаг и производных финансовых инструментов” М., ИНФРАМ, 1998 г.
43. Бэр Х.П. Секьюритизация активов: секьюритизация финансовых активов инновационная техника финансирования банков: Пер. с нем./ Х.П. Бэр. М.: Волтерс Клувер, 2006. 624 с.
44. Ван Хорн, Джеймс. Основы финансового менеджмента: Пер. с англ./ Дж.К.

Ван Хорн, Дж.М. Вахович. 12е изд.. М.: Вильямс, 2006. 1225 с

45. Васюренко О.В. Банківські операції : Навчальний посібник . – 4те вид., перероблене і доповнене – Київ: Знання, 2004. – 324 с. – (Вища освіта XXI століття)

46. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Навчальний посібник . – Київ: Академія, 2001. – 313 с.

47. Васюренко О.В., Сердюк Л.В., Сидоренко О.М., Карасьова З.М., Каднічанська В.М., Федоренко Н.С. Облік і аудит у банках: Навчальний посібник.– К.: Знання, 2003. – 524 с.

48. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: Навчальний посібник/ О.В. Васюренко, К.О. Волохата. К.: Знання, 2006. 464 с.

49. Ващенко Ю.В. Банківське право: Навчальний посібник/ Ю.В. Ващенко. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 344 с

50. Гриджук Д.М. Забезпечення кредитних зобов'язань у діяльності банків / Д.М. Гриджук, В.О. Олійник. Київ: Істина, 2001. 256с.

51. Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. М.І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2002. — 578 с.

52. Грюнинг, Хенни. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском : пер. с англ. / Х. ван Грюнинг, С.Б. Братанович. М. : Весь мир, 2007. 290 с.

53. Дзюблюк О.В. Валютна політика : підручник / О.В. Дзюблюк. К. : Знання, 2007. 423 с.

54. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: Навчальний посібник для студ. вищих навчальних закладів/ Л.І. Донець. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с

55. Збірник задач з аналізу банківської діяльності: Навчальний посібник/ І.М. ПарасійВергуненко, Л.О. Примостка; Ред. А.М. Герасимович. К.: КНЕУ, 2006. 504 с.

56. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / І.Ю. Івченко. К. : Центр учбової літератури, 2007. 344 с

57. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: Навчальний посібник / С.М. Ілляшенко. 2ге вид., переробл. і допов.. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 219 с
58. Калистратов Н.В. Банковский розничный бизнес/ Н.В. Калистратов, В.А. Кузнецов, А.В. Пухов. М.: БДЦ-пресс, 2006. 424 с
59. Ковалев В. В. Финансовый менеджмент: теория и практика : научное издание / В. В. Ковалев. 2е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2007. 1024 с.
60. Кредитний ризик комерційного банку. Навч. посіб./ В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; за ред В.В. Вітлінського. К.: Тво "Знання", КОО, 2000. 251с.
61. Лагутин В.Д. Кредитование : теория и практика. Учебное пособие. 3 –е изд. К.: «Знание», 2002, 215 с.
62. Лаврушин О.И., Афанасьева О.Н., Корниенко С.Л. Банковское дело. Современная система кредитования. Учебное пособие. М.:КноРус , 2006 г., 256 стр.
63. Лютий І.О. Банківський маркетинг: Навчальний посібник/ І.О. Лютий, О.О. Солодка. К.: Знання, 2006. 395 с.
64. Ляховский В.С., Коробейников Д.В., Серебряков П.А. Справочник по управлению рисками банковской деятельности. М.:Гелиос АРВ , 2006г., 575 с.
65. Моисеев С.Р. Денежнокредитный энциклопедический словарь/ С.Р. Моисеев. М.: Дело и Сервис, 2006. 383 с
66. Нікітін А.В. Маркетинг у банку: Навчальний посібник/ А.В. Нікітін, Г.П. Бортніков, А.В. Федорченко. К.: КНЕУ, 2006. 432 с.
67. Облік і аудит у банках: Навчальний посібник/ Л.В. Сердюк, О.М. Сидоренко; Ред. О.В. Васюренко. К.: Знання, 2006. 596 с.
68. Облік і аудит в банках:Навчальний посібник/Авт. кол.: Коренева О.Г.;Слав`янська Н.Г.;Євченко Н.Г.; Карпенко О.В.; Ред. Коренева О.Г. Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. 493 с.
69. Павлишин О.П., Ричаківська В.І. Банківські операції. К.: Алерта, 2005. 158 с.
70. Палевич А. Ризики впровадження CRM у банках // журнал «Банківська справа в Москві» № 01, 2006 р.

71. ПарасійВергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності. К.: КНЕУ, 2003. 347с.
72. Петрашко Л.П. Валютні операції. К.: КНЕУ, 2001. 204 с.
73. Петрук О.М. Банківська справа. К.: Кондор, 2004. 461 с.
74. Петюх В.М. Управління персоналом. Київ Видавництво: КНЕУ, 2000. – 124 с.
75. Попченко Е.Л. Бизнес-контроллинг/ Е.Л. Попченко, Н.Б. Ермасова. М.: АльфаПресс, 2006. 286 с
76. Практическое руководство для самостоятельного определения кредитного рейтинга предприятия и условий предоставления кредита «Базель2 на практике: саморейтинг предприятия» // Max Hait, www.financedms.com/ratingbasel.html
77. Принципы управления кредитным риском // Базельський комітет по банківському надзору (N 75 вересень 2000 року).
78. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: Монографія. — КНЕУ, 2002.— 316 с.
79. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. — 2е вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
80. Раєвський К.Є., Конопатська Л.В., Домрачев В.М. Банківський нагляд: Навчально-методичний посібник / Мінво освіти і науки України; КНЕУ/ Раєвський К.Є., Конопатська Л.В., Домрачев В.М. К.: КНЕУ, 2003. 174 с.
81. Редхэд К., Хьюс С. Управление финансовыми рисками / Пер.с англ. – М.: ИНФРА М, 1996. – 288 с.
82. Симановский А.Ю. Базельские принципы эффективного банковского надзора и их реализация в России (в трех частях)// Деньги и кредит. 2007. – N1, 2, 3.
83. Ситник Л.С. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник/ Л.С. Ситник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 352 с
84. Словник банківських термінів: термінологічний словник / А. Загородній, О. Сліпушко та ін. – К.: Аконт, 2000. – 605 с.
85. Соложенцев Е.Д. Прозрачность методик оценки кредитных рисков и рейтингов. СПб.:Издательство СанктПетербургского университета, 2005г., 196 стр.

86. Ткачук В.О. Маркетинг у банку: Навчальний посібник Тернопіль: “Синтез-Поліграф”, 2006. 225 с.

87. Управління банківськими ризиками. Навчальний посібник за ред. проф. Примостки Л.О. – К.:КНЕУ, 2007. – 616 с.

88. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: Підручник/ В.М. Шелудько. К.: Знання, 2006. 439 с.

89. Щибиволок З.І. Аналіз банківської діяльності: Навчальний посібник/ З.І. Щибиволок; Відп. за вип. С.І. Шкарабан. К.: Знання, 2006. 312 с

Хланти Анни Іванівни

«Оцінка банківських ризиків в умовах фінансової кризи (на прикладі АТ "Ощадбанк")» представлена для присвоєння ступеня «магістр» кваліфікації «магістр фінансів, банківської справи та страхування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Мета кваліфікаційної роботи. Дослідження є визначення шляхів підвищення ефективності управління банківськими ризиками в комерційних банках і побудова економетричної моделі прогнозування оптимальної ризикової стратегії банку.
2. Актуальність теми кваліфікаційної роботи. У зв'язку з тим, що в умовах конкуренції, банківській установі необхідно ефективно вести ризикову фінансову діяльність, а також визначити найбільш раціональну поведінку банківської установи.
3. Зв'язок теми роботи з об'єктом діяльності спеціаліста зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Безпосередньо пов'язана з об'єктом діяльності спеціаліста спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування».
4. Задачі кваліфікаційної роботи. Містять елементи, що відповідають вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики.
5. Методичні підходи фінансової діяльності банківської установи, що проявляється у отримання об'єктивних показників ефективності власного капіталу та його ролі в життєдіяльності банку та розраховано вагомі характеристики рівня впливу і економічної суті використання власних фінансових ресурсів, що є принципово важливим при розробці стратегії фінансової діяльності банківської установи на ринку України.
6. Робота з керівником роботи та інновації запропонованих рішень оцінена як висока.
7. Самостійність при виконанні та оформленні результатів досліджень висока.
8. Виконання презентації. Презентація віддзеркалює основні положення кваліфікаційної роботи.
9. Дотримання стандартів. Оформлення пояснювальної записки виконано у відповідності зі стандартами ЄСКД.
10. Робота Хланти Анни Іванівни виконана на замовлення АТ «УкрСиббанк» та отримала позитивну оцінку його керівництва.

Таким чином констатуємо, що кваліфікаційна робота Хланти Анни Іванівни рекомендується до захисту з оцінкою 78 балів.